

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI
FAKULTA PRÁVNICKÁ

**Trestní proces na pozadí trestních řádů
a trestní soudnictví
v druhé polovině 19. století**

Rigorózní práce

Plzeň, 2023

Mgr. Bc. Petra Březinová

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI
FAKULTA PRÁVNICKÁ

Katedra právních dějin
Právní dějiny

**Trestní proces na pozadí trestních řádů
a trestní soudnictví
v druhé polovině 19. století**

Rigorózní práce

Plzeň, 2023

Mgr. Bc. Petra Březinová

Prohlašuji, že jsem rigorózní práci zpracovala samostatně,
a že jsem vyznačila prameny, z nichž jsem pro svou práci
čerpala, způsobem ve vědecké práci obvyklým.

Plzeň, 2023

.....

Ráda bych poděkovala Fakultě právnické za to, že je.

Obsah

ÚVOD	5
1. TRESTNÍ ŘÁDY Z DRUHÉ POLOVINY 19. STOLETÍ	8
1.1 PROZATÍMNÍ TRESTNÍ ŘÁD Z ROKU 1850.....	8
1.1.1 Uvozovací patent	8
1.1.2 Juristický rozbor některých vybraných kapitol.....	12
1.2 TRESTNÍ ŘÁD Z ROKU 1853	24
1.2.1 Uvozovací patent	25
1.2.2 Juristický rozbor některých vybraných kapitol.....	27
1.3 TRESTNÍ ŘÁD Z ROKU 1873	36
1.3.1 Uvozovací patent	37
1.3.2 Juristický rozbor některých vybraných kapitol.....	41
1.3.3 Novelizace a doplnění trestního řádu z roku 1873.....	67
2. TRESTNÍ SOUDY A ROLE STÁTNÍCH ZASTUPITELSTVÍ V TRESTNÍCH ŘÍZENÍCH	70
2.1 TRESTNÍ SOUDY.....	70
2.1.1 Okresní soudy	71
2.1.2 Zemské soudy.....	76
2.1.3 Vrchní zemské soudy.....	79
2.1.4 Nejvyšší soud	80
2.1.5 Porotní soudy.....	81
2.2 ŘEŠENÍ KOMPETENČNÍCH SPORŮ A PŘÍSLUŠNOSTI SOUDŮ A SPRÁVNÍCH ÚŘADŮ NA PŘÍKLADU JEDNOTLIVÝCH USTANOVENÍ TRESTNÍHO ZÁKONA A DALŠÍCH PRÁVNÍCH PŘEDPISŮ ..	86
2.2.1 Problematika střetu kompetencí a příslušnosti	86
2.2.2 Problematika promlčení	91
2.3 ROLE STÁTNÍCH ZASTUPITELSTVÍ V TRESTNÍCH ŘÍZENÍCH	95
ZÁVĚR	106
RESUMÉ	109
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A PRAMENŮ	113

Úvod

Prvotní změny v povaze trestního procesu a trestního soudnictví zásadnějšího charakteru lze pozorovat již v době josefínské, kdy došlo ke zrušení procesních pravidel, které byly obsaženy v tereziánském zákoníku. Stalo se tak na základě Obecního soudního řádu kriminálního z roku 1788. Tento soudní řád odstranil poslední zbytky obžalovacího procesu, důsledně zavedl principy inkvizičního procesu, řízení podle něj bylo tajné a písemné, odstranil z řízení „laický živel“. Trestní soud byl výlučně složen z odborných právníků a likvidoval přísahu očišťovací.

Torturu, sloužící doposud jako důkaz, nahradilo ukládání trestů za neposlušnost soudu, při popírání zřejmé viny obžalovaných. Stejně tresty se ukládaly osobám, které ze sebe dělaly duševně choré, lhaly či odmítaly odpovídat. Nutno uvést, že se tyto tresty nezřídka kdy tortuře vyrovnaly a mohly činit desítky ran během pár dnů. Byl-li obžalovaný usvědčován na základě nepřímých důkazů, nesměl mu být uložen trest v plném rozsahu.

Ještě na počátku 19. století trestní proces zakotvený v trestním zákoníku z roku 1803, který platil až do r. 1850, spočíval na zásadách josefínského trestního řízení. V podstatě šlo o převzetí, někdy doslovně, inkvizičního procesu, tak jak ho zakotvil ještě Hrdelní řád josefínský v r. 1788. Trestní proces tak představoval zásadní rozpor s požadavky - veřejnosti, ústnosti, se zásadou obžalovací, občanskou kontrolou nad výkonem soudnictví a účasti laiků na rozhodování soudů (poroty).

V druhé polovině 19. století dochází k vytvoření základů rakouského a později i československého trestního práva procesního. V revolučních letech 1848 se projevila např. silící potřeba nahradit inkviziční proces procesem obžalovacím a snaha o oddělení práva procesního od hmotného. Již 22. května 1848 byly zrušeny tresty za neposlušnost soudu, které užívalo staré trestní řízení, a pro řízení ve věcech tiskových byly zavedeny porotní soudy.

V rámci trestního práva procesního bylo v průběhu 2. poloviny 19. století vydáno několik trestních řádů. Právě tyto řády tvoří hlavní pilíř předkládané práce, ve které je proveden jejich juridický rozbor a zodpovězeny vyvstálé otázky s rozbohem nerozlučně spjaté.

Prvním řádem byl prozatímní procesní řád, který byl vydán 17. ledna 1850. Mnohé postupy, které v trestním procesu zaváděl, byly v duchu liberálních zásad – např. obžalovací zásada, zásada materiální pravdy, volné hodnocení důkazů apod.¹ Tyto principy však brzy narazily na realitu doby tzv. Bachovského absolutismu. Již silvestrovské patenty, které byly vydány roku 1851 císařem Františkem I., a které uvedly Bachovský absolutismus v život,² odstranily zásadu veřejnosti a porotní soudy.

Roku 1853 nahradil výše zmíněný prozatímní trestní řád nový trestní řád,³ který se v mnohém vrátil před rok 1850. V podstatě ponechal z předcházející právní procesní úpravy pouze instituci státních zástupců a ústní řízení při závěrečném přelíčení.⁴ Zároveň tento trestní řád rozdělil trestní řízení na vyšetřovací a nalézací.

K zásadám stanoveným v porevolučním trestním řádu z roku 1850 se přihlásil až nový trestní řád z roku 1873. Předcházelo mu vydání prosincové ústavy roku 1867, podle níž se základní koncepcí soudní moci stal princip soudcovské nezávislosti a procesní zásady veřejnosti, ústnosti a volného hodnocení důkazů. Právě principy ústnosti a bezprostřednosti byly dle J. Kallaba zásadami, „...od nichž stát, jenž chce si zachovati predikát moderního právního státu, se nesmí uchýliti...“.⁵ Pod nově vydaným trestním řádem byli podepsáni císař František

¹ Srv. VOJÁČEK, Ladislav, SCHELLE, Karel. *Repetitorium českých právních dějin do roku 1945*. Ostrava: Key Publishing, 2008, ISBN 978-80-87071-69-4, s. 149.

² Viz TAUCHEN, Jaromír, SALÁK, Pavel. *Tschechische und tschechoslowakische Rechtsgeschichte (Eine Einführung)*. Brno: Masarykova univerzita, 2009, ISBN 978-80-210-4848-5, s. 42.

³ Trestní řád z 29. července 1853.

⁴ VOJÁČEK, Ladislav, SCHELLE, Karel. *Repetitorium českých právních dějin do roku 1945*. Ostrava: Key Publishing, 2008, ISBN 978-80-87071-69-4, s. 149.

⁵ KALLAB, Jaroslav. *Osnova jazyková a poměr její k trestnímu řádu*. Právník. 1909, roč. 48, s. 597.

Josef I., Karel Vilém Filip Auersperg a Julius Anton Glaser. Rakouský právník a liberální politik Anton Glaser byl autorem tohoto trestního řádu.

Trestnímu řádu z roku 1873 byl vytýkán přílišný formalismus. Na stránkách tehdejších odborných právnických periodik, od počátku vydání trestního řádu, vyjadřovali čeští právníci svůj nesouhlas s tím, aby se pro domácí zákonodárství přebíraly cizí vzory, zejména pak německé zákony.⁶

Novým poměrům byla přizpůsobena i soudní organizace. Justiční soustava se opírala o tři základní stupně, které představovaly vrchní zemské soudy, zemské soudy a soudy okresní. Vrchol této soustavy tvořil Nejvyšší soudní a kasační dvůr ve Vídni, který však v nejvyšší instanci soudil jen ve věcech civilněprávních, neboť jen v tomto odvětví soudní agendy bylo tehdy připuštěno trojinstanční řízení, zatímco v trestních věcech fungoval pouze jako kasační soud. V tomto období byl i značný rozdíl mezi jednotlivými okresními soudy. U většiny soudil samosoudce nejméně společensky nebezpečnou trestnou činnost – přestupky. V menším počtu případů, byla jurisdikce této instance (okresní sborové soudy) rozšířena i na závažnější trestnou činnost – zločiny a přečiny. Tzv. zemské soudy byly ve skutečnosti soudy krajskými, kterých bylo v Čechách třináct. Zemské soudy vykonávaly soudní pravomoc v první i druhé instanci. Vrchní zemské soudy měly povahu odvolacích soudů a v případě trestní agendy, jelikož zde platila zásada dvojinstančního rozhodování, byly i revizní instancí.⁷

Trestní soudní řízení dle nového řádu z roku 1873 vycházelo z principu trojinstančnosti. Odsouzený se mohl proti rozhodnutí soudu I. instance odvolat, a to k soudu II. instance. Rovněž měl možnost napadnout rozhodnutí soudu tzv. zmateční stížností, a to v případě, že odporovalo zákonu či se řízení nekonalo podle jeho názoru zákonným způsobem.⁸ Trestní řád postupně zastarával. Z tohoto důvodu byl postupně měněn řadou novel a vedlejších zákonů.

⁶ SKŘEJPKOVÁ, Petra. *Antologie československé právní vědy v letech 1918-1939*. Praha: Linde, 2009, ISBN 978-80-7201-750-8, s. 349.

⁷ SCHELLE, Karel, TAUCHEN, Jaromír. *Trestní kodexy. 2. díl – Procesněprávní předpisy*. Ostrava: Key Publishing, 2011, ISBN 978-80-7418-132-0, s. 8.

⁸ Vlček, Eduard. *Dějiny trestního práva v českých zemích a v Československu*. Brno: Masarykova univerzita, 2007, ISBN 978-80-210-4056-4, s. 62.

1. Trestní řády z druhé poloviny 19. století

1.1 Prozatímní trestní řád z roku 1850

Tento procesní řád byl vydán 17. ledna 1850. Neplatil v Dalmácii, Haliči, Bukovině a v království Lombardsko-Benátském. Mezi základní rysy se řadila zásada volného hodnocení důkazů, ústnosti, veřejnosti a zásada obžalovací. Byl zřízen institut státního zástupce a porotní soudy. Tento právní předpis představoval odstranění posledních negativ středověkého trestního řízení a nahradil je moderními prvky, které již nestavěly obviněného do nevýhodné pozice a de facto z něj nečinily odsouzeného již před vynesením rozsudku. Pokrokové myšlenky tohoto trestního řádu se bohužel neudržely dlouho, neboť následující trestní řád z roku 1853 se vrátil k zásadním ideám inkvizičního procesu.

Prozatímnímu trestnímu řádu z roku 1850 předcházela vyhlášená patent, tvořená články I. až XII. Samotný trestní řád se skládal z dvaceti čtyř hlav a z 514 paragrafů.

1.1.1 Uvozovací patent

Uvozovací patent prozatímního trestního řádu byl tvořen dvanácti články.

Čl. I. mimo jiné stanovil, že změny trestního řádu, kterých by bylo zapotřebí pro zvláštní poměry jedné každé korunní země, budou uvedeny v obecnou známost zvláštními nařízeními.

Článkem II. byla zrušena druhá částka dílu prvního i druhá částka dílu druhého trestního zákoníku z roku 1803, jakož i veškeré předpisy o řízení v prostých policejních přestupcích a předpis o řízení v tiskových přestupcích, který byl vyhlášen patentem dne 14. března 1849.

Článkem III. bylo stanoveno, že vyšetřování, která probíhala nebo byla skončena před dnem vydání trestního řádu, se měla řídit předcházejícími právními předpisy, a to včetně vynášení rozsudků. V případě tiskových přečinů to platilo obdobně (Čl.V.).

Článek VII. patentu stanovil, ve kterých trestných činech mají vést trestní soudy hlavní líčení a rozhodovat. Jednotlivé trestné činy jsou v tomto článku taxativně vyjmenovány. Jako trestné činy jsou zde jmenovány zločiny, přečiny a přestupky.

Podle článku VIII. přípravné vyšetřování pro těžké zločiny a tiskové přečiny náleželo okresním soudům sborovým. Dle článku IX. k okresním sborovým soudům náleželo dále přípravné vyšetřování a hlavní přelíčení, jakož i rozhodování v první stolici o zločinech, které nebyly přikázány soudům přísežným v obvodu k nim jakožto trestním soudům o zločinech a přečinech přikázaným.

Mezi tyto zločiny byly zařazeny:

- Veřejné násilí podle § 70 tr. zák. I. dílu, jestliže se stal odpor beze zbraně a bez poškození nebo bez zranění;
- Veřejné násilí zlomyslným poškozením cizího majetku, avšak jen tehdy, když způsobená škoda převyšovala sumu pěti zlatých. Nad sumu tisíc zlatých se výše naznačené ustanovení nevztahovalo;
- Veřejné násilí nebezpečnou pohružkou;
- Svedení k zlému užívání moci úřední;
- Případy smilství uvedené v §§ 113-116 tr. zák.;
- Vyhnání plodu v případech §§ 128-130 tr. zák.;
- Unesení dítěte v případě § 135 tr. zák.;
- Zranění nebo těžké ublížení na těle, s výjimkou případu uvedeného v § 139 tr. zák.;
- Krádež ve všech případech, kde se trest vyměřoval podle § 157 a § 158 tr. zák.;
- Zpronevěra v případě ustanovení § 163 tr. zák., kdy se měl trest vyměřit podle § 164 tr. zák. mezi šesti měsíci a pěti lety;

- Účastenství v krádeži nebo ve zpronevěře;
- Podvod ve všech případech, kdy se měl trest vyměřit dle § 181 tr. zák. s výjimkou případů uvedených v §. 178 lit. a i f;
- Nadržování zločincům, s výjimkou případů, kde se trest měl vyměřit dle § 197 mezi pěti a deseti lety;

o trestných skutcích, které od této doby se obecně pojmenovávaly „přečinové“ – přečiny:

- Přestupky nedospělých osob, stanovených v §§ 28 lit. a 29 tr. zák., které kdyby byly spáchány dospělými, hledět by se muselo dle jejich povahy jako ke zločinům;
- Shluknutí;
- Popuzování proti státním a obecním úřadům;
- Ublížení stráži v případě stanoveném § 73 tr. zák.;
- Ublížení skutkem, jehož se dopustili v úřadě veřejní úředníci nebo služebníci;
- Zabití nebo těžké zranění z nedbalosti;
- Tajení porodu;
- Nevědomost lékařů a hojičů;
- Nedovolené úmluvy živnostníků nebo řemeslnických tovaryšů a tajení zásob;
- Ublížení na cti;
- Smilství;
- Kuplířství;
- Bezprávné otevření soudních pečeti v případech stanovených patentem ze dne 17. ledna 1850, čl. III.;
- Přečin svedení k zlému užívání moci úřední;
- Všechny přestupky předpisů v příčině moru;
- Všechny přestupky patentu ze dne 2. prosince 1803 proti lichvě;
- Všechny přestupky zákona ze dne 19. října 1846 k ochraně vlastnictví ducha;
- Všechny přestupky policejního zákona o železnicích, vydaného nejvyšším rozhodnutím dne 30. ledna 1847;

- Všechny přestupky předpisů o zlém užívání tisku, obsažených v § 4, § 6, § 7 a § 14-18 patentu ze dne 13. března 1849;
- Všechny přestupky patentu ze dne 17. března 1849 o užívání práva ke spolčování i ke shromažďování se, s výjimkou § 23 a § 31-33;
- Lehkomyslný úpadek v majetnosti podle nejvyššího rozhodnutí ze dne 13. března 1847, vyhlášeného dekretem dvorské kanceláře ze dne 17. dubna 1847.

Podle článku X. náleželo okresním soudům rozhodovat o těchto přestupcích:

- Všechny těžké policejní přestupky, které nejsou výslovně přikázány k okresním sborovým soudům;
- Přestupky stanovené v patentu ze dne 17. ledna 1850, čl. II., IV., VIII. a IX., tj. zlomyslné poškození cizího majetku, návrat vypovězence, krádež a napodobování nebo falšování veřejné listiny;
- Všechny prosté policejní přestupky, které nejsou přikázány obecní policii;
- Přestupky § 19 patentu ze dne 13. března 1849 o zlém užívání tisku;
- Přestupky předpisů, obsažených v § 23 a § 31-33 patentu ze dne 17. března 1849 o užívání práva ke spolčování i ke shromažďování se.

Článkem XI. se rušil § 29 tr. zák. a předpis § 28 tr. zák. se rozšiřoval ke všem případům kde se scházely buď zločiny s přečiny nebo přestupky, nebo přečiny a přestupky.

Článkem XII. se ukládalo ministroví práv a vnitřních záležitosti, aby toto nařízení vykonali.

1.1.2 Juristický rozbor některých vybraných kapitol

1.1.2.1 Porotní soudy

Hlava II. O soudech - §§ 8-50.

Každý soud přísežný byl složen z porotního soudu a z dvanácti porotců.⁹

Soud porotní - §§ 21-22 a porotci §§ 23-44

Porotní soud se skládal z předsedy, ze čtyř soudců a z jednoho zapisovatele. Předsedu porotního soudu jmenoval předseda vrchního zemského soudu z členů tohoto soudu, mohl ale povolát do této funkce předsedu nebo některého radního soudu krajského (krajského), při kterém byl soud přísežných. Vždy měl také jednoho člena z krajského soudu ustavit náměstkem předsedy porotního soudu. Jmenování měla být provedena šest neděl před tím, než začne zasedat soud přísežný, při mimořádných zasedáních, již čtrnáct dní předtím, než začnou zasedat.¹⁰

Ostatní členové porotního soudu, jakož i dva doplňující soudci, byli jmenováni představeným krajského soudu z členů téhož soudu alespoň osm dní před tím, než začal zasedat soud přísežných. Pokud někdo byl ve věci vyšetřovacím soudcem, nebo měl účastenství v rozhodnutí obžalovací komory, nemohl být členem porotního soudu, pod sankcí neplatnosti.¹¹

K porotnímu soudu povolán i povinen byl každý muž, který měl nejméně třicet let, uměl číst a psát, v obci, kde se zdržoval, měl jeden rok řádné bydliště, a zároveň podle § 43 a § 44 říšské ústavy měl právo volit do dolní sněmovny, tj. platil roční sumu přímé daně, volebním zákonem stanovenou.¹² Porotcem nemohli být duchovní správci všech zákonem uznaných církví a náboženských spolků, učitelé obecních škol, státní úředníci ve službě a vojáci konající službu.¹³

⁹ § 20 císařského patentu č. 25/1850 ř. z.

¹⁰ § 21 císařského patentu č. 25/1850 ř. z.

¹¹ § 22 císařského patentu č. 25/1850 ř. z.

¹² § 23 císařského patentu č. 25/1850 ř. z.

¹³ § 24 císařského patentu č. 25/1850 ř. z.

Nezpůsobilými k porotnímu úřadu byly osoby, které soud rozhodnutím označil za marnotratné, i jiní poručenci a všechny osoby, s tělesnou nebo duševní vadou.¹⁴ Porotci nemohly být též osoby, na jejichž majetek byl vyhlášen konkurz, nebo které po dokonaném konkurzním řízení nebyly shledány ve vyšetřovacím řízení za nevinné. Dále všichni, kteří byli odsouzeni pro zločin, nebo přečin, který byl spáchán ze zjištěnosti, nebo který urážel veřejnou mravopochestnost, anebo byli též odsouzeni takovým přestupkem. V poslední řadě také ti, kteří byli pro nějaké jiné přestoupení zákona odsouzeni nejméně k půlletému trestu na svobodě.¹⁵ Povinnost být porotcem odpadla u mužů, kteří se dožili pětadesáti let.¹⁶

Představitelé každé obce spolu se členy obecního výboru měli sepsat úplný seznam všech osob, které mohly být povolány jako porotci.¹⁷ Tento seznam porotců musel být v sídle obce po dobu osmi dnů předložen každému k nahlédnutí a veřejně oznámen.¹⁸ Každá osoba v obci se u představitelů obce mohla ozvat či reklamovat, aby někdo, ze zákona povolán, byl v něm pominut nebo osoby nezpůsobilé do něho byly zapsány.¹⁹ Pokud obecní představitelé uznali, že taková to reklamační je podstatná, měli bezodkladně seznam porotců opravit a tuto změnu vývěskou na obecním úřadě oznámit a zároveň dát toto vědět osobě, jejíž jméno bylo v seznamu vymazáno nebo do něho bylo připsáno. Pokud představení obce shledali, že reklamační je nepodstatná, měl být o tom zpraven oznamovatel.²⁰

Ze zvolených porotců,²¹ se učinil roční seznam, tj. seznam porotců, kteří se měli povolat při zasedání přísežných soudů.²² Roční seznam porotců se měl veřejně oznámit tiskem a zaslat předsedovi zemského vrchního soudu a soudu krajského, vrchnímu státnímu zástupci a státnímu zástupci v místě přísežného

¹⁴ § 25 císařského patentu č. 25/1850 ř. z.

¹⁵ § 26 císařského patentu č. 25/1850 ř. z.

¹⁶ § 27 císařského patentu č. 25/1850 ř. z.

¹⁷ § 28 císařského patentu č. 25/1850 ř. z.

¹⁸ § 29 císařského patentu č. 25/1850 ř. z.

¹⁹ § 30 císařského patentu č. 25/1850 ř. z.

²⁰ § 31 císařského patentu č. 25/1850 ř. z.

²¹ § 36 císařského patentu č. 25/1850 ř. z.

²² § 37 císařského patentu č. 25/1850 ř. z.

soudu, všem představeným obcí, které náležely do obvodu přísežného soudu a v poslední řadě každému porotci, který byl zapsán do ročního seznamu.²³

Každý rok se v každé obci vymazaly ze seznamů porotců ty osoby, které zemřely, nebo pozbyly způsobilost být porotcem, nebo se u představeného obce podle § 27 omluvily z důvodu vysokého věku nebo službou porotce jeden rok konanou. Naproti tomu se připsaly ty osoby, které dosáhly zákonné způsobilosti být porotcem.²⁴

Z ročního seznamu se stanovilo losem ke každému zasedání soudu třicet porotců hlavních a devět porotců náhradních. To se dělo předsedou krajinského soudu za přítomnosti státního zástupce ve veřejném zasedání nejméně čtrnáct dní před tím, než začal zasedat porotní soud. V trestním řádu je stanoven přesný postup, jak se porotci vybírali. Nejdříve se vzala z ročního seznamu jména všech těch porotců, kteří bydleli v místě soudu, vložila se do osudí a předseda krajinského soudu z nich vytáhl devět porotců náhradních. Poté vložil do osudí jména všech osob zapsaných v ročním seznamu, s výjimkou porotců náhradních, kteří byli již vytaženi, a z těchto jmen vytáhl na celé soudní zasedání soudu třicet porotců hlavních.²⁵

Předseda porotního soudu nebo jeho náměstek, byl povinen obeslat písemně hlavní porotce a zároveň určit místo, den i hodinu, kde a kdy soud přísežných začne zasedat a také musel poukázat na zákonné následky pro případ, že by se někdo z nich k soudu nedostavil. Též mělo být postaráno o to, aby obsílka byla dodána porotcům do vlastních rukou, pokud možno osm dní před tím, než započne zasedání soudu. Stejným způsobem mělo být doručeno i náhradním porotcům.²⁶

Trestním řádem byly stanoveny také sankce za nedostavení se k soudu. Každý porotce, který byl obeslán a nedostavil se, nebo bez povolení předsedy porotního soudu odešel, než začal zasedat přísežný soud, dostal pokutu ve výši

²³ § 38 císařského patentu č. 25/1850 ř. z.

²⁴ § 39 císařského patentu č. 25/1850 ř. z.

²⁵ § 40 císařského patentu č. 25/1850 ř. z.

²⁶ § 41 císařského patentu č. 25/1850 ř. z.

25 až 50 zlatých. Pokud by takto učinil podruhé, výše pokuty byla stanovena od 50 do 100 zlatých a v případě třetím 100 až 200 zlatých pokuty. Ve třetím případě byl zároveň zbaven úřadu porotce, což se mělo veřejně oznámit. Odsouzený porotce mohl mít proti trestnímu nálezu, ve lhůtě osmi dnů od jeho dodání, námitky, které uplatňoval u porotního soudu, a pokud by již nebyl pohromadě, tak u soudu krajinského. Pokud přinesl dostatečné listovní osvědčení, že mu nebyla obsílka k dostavení se k porotnímu soudu řádně doručena nebo že mu bránila nenadálá a neodvratná překážka, nebo že vyhlášený trest s jeho zmeškáním není „v rovné míře“, mohl žádat o zrušení nebo zmírnění uloženého trestu.²⁷

1.1.2.2 Obnova řízení

Hlava XVII. O obnově řízení - §§ 391-400.

Obnova řízení byla zakotvena v hlavě sedmnácté. Tato kapitola se členila do třech podkapitol: I. výjimky k obnově řízení, II. řízení při obnově vyšetřování a III. stíhání odsouzeného pro trestný skutek, který byl spáchán před trestním rozsudkem, potom teprve najevo vyšel.

Pokud bylo trestní řízení podle § 111 nebo v případě podle § 303 k návrhu státního zástupce zastaveno, nebo podle § 228 bylo zjištěno, že k dalšímu soudnímu stíhání není žádného důvodu, tehdy mohl státní zástupce učinit návrh k obnově řízení, jakmile se objevily nové důvody, které dávaly podezření k trestnímu činu. Avšak pokud soukromý žalobce, v případě § 112 svou žádost, aby se vyšetřování proti obžalovanému začalo, vzal zpět, nebo v případě § 303 učinil návrh, aby se řízení zastavilo, obnova řízení nebyla možná.²⁸

Pokud bylo na konci přípravného vyšetřování zjištěno, že k dalšímu soudnímu stíhání není žádného důvodu, neboť řízení bylo zahájeno nebo dále se vedlo, ačkoliv toho, jehož bylo zapotřebí, soukromá osoba nežádala nebo byl-li obžalovaný z téhož důvodu propuštěn na základě konečného rozsudku nebo od

²⁷ § 43 císařského patentu č. 25/1850 ř. z.

²⁸ § 391 císařského patentu č. 25/1850 ř. z.

obžaloby osvobozen, tehdy se soukromé osobě, které se věc týkala, umožňovalo, aby žádal obnovu vyšetřování.²⁹

Ve všech ostatních případech, ve kterých byl obžalovaný po předešlém přelíčení osvobozen konečným rozsudkem nebo osvobozen od obžaloby, mohl tehdy státní zástupce navrhnout, aby se řízení obnovilo, když od doby vydání rozsudku nebyl ještě skutek promlčen, a to v případě bylo-li soudním trestním rozsudkem dokázáno, že zproštění nebo osvobození bylo učiněno falšováním, křivým svědectvím, podplacením nebo jiným zločinem, obžalovaným nebo jinou osobou. Nebo když se objevily docela nové důvody, od kterých se právem očekávalo, že obžalovaný bude odsouzen.³⁰

Také proti konečnému rozsudku, kterým byl obžalovaný odsouzen, mohl státní zástupce učinit návrh, aby došlo k obnově vyšetřování, když na základě nových důvodů, které se později vyskytly, došlo najevo, že zločin nebo přečin byl těžší povahy, než jak se uznalo v předešlém rozhodnutí nebo když soudním rozsudkem bylo prokázáno, že obžalovaný nebo někdo jiný mírnější nález způsobil falšováním, křivým svědectvím, podplacením nebo jiným zločinem, a to v těchto dvou výše citovaných případech jen tehdy, když tu byla nějaká z následujících výjimek:³¹

- „a) že zločin skutečně spáchaný stížen jest trestem na hrdle nebo trestem doživotního žaláře, kdežto nalezen byl jenom trest žalární na čas pod desíti léty;*
- b) že naň zákonem uložen jest žalář desíti do dvaceti let, kdežto nalezen byl trest níže pod tři léta;*
- c) že naň vložen jest těžký žalář nejméně na čas jednoho roku, kdežto obžalovaný odsouzen byl jen pro přečin nebo pro přestupek k trestu vězení“.*

Po výkonu trestu mohl o obnovu řízení žádat i odsouzený. O obnovu mohl žádat v případě, že ukázal, že rozsudek na něj vydaný byl zfalšován, byl vydán na základě křivého svědectví, podplacením nebo jiným zločinem nebo když předložil nové důvody, které by vedly k jeho osvobození. Státní zástupce měl

²⁹ § 392 císařského patentu č. 25/1850 ř. z.

³⁰ § 393 císařského patentu č. 25/1850 ř. z.

³¹ § 394 císařského patentu č. 25/1850 ř. z.

v tomto případě k této žádosti učinit návrh z úřední povinnosti, aby se řízení obnovilo a předešlý trestní rozsudek byl zrušen nebo změněn.³² Taktéž mohli po smrti obžalovaného žádat o obnovu řízení jeho dědicové nebo manželka, pokrevní příbuzní a ti, kteří s ním byli sešvagřeni v prvním nebo druhém pokolení.³³

Navrhovat obnovu řízení se mělo pokaždé u okresního sborového soudu, který nález vyhlásil nebo při krajském soudu, v jehož sídle soud přísežný se nacházel. Nové důkazy, na kterých se měla zakládat obnova řízení, měl povinnost vyhledat vyšetřovací soudce. Poté náleželo, aby v případech § 391-394 po předešlém vyslyšení obžalovaného, v případech § 395 a § 396 po vyslyšení státního zástupce rozhodl okresní sborový nebo krajský soud, ve složení čtyř soudců a předsedy o obnově řízení. Ti, kterých se to týkalo a domnívali se, že jsou tímto rozhodnutím dotčeni, měli právo ve lhůtě tří dnů od jeho vyhlášení, podat stížnost k vrchnímu zemskému soudu.³⁴

Pokud po vynesení rozsudku proti odsouzenému vyšlo najevo, že odsouzený před trestním rozsudkem spáchal trestní čin, pro který ještě vyšetřován nebyl, mohl být pro tento nový skutek stíhán jen tehdy, když to státní zástupce nebo soukromý žalobce výslovně navrhnul a byla zde některé z následujících výjimek:³⁵

- „a) že zločin v nově na jevo vyšlý stížen jest trestem na hrdle neb doživotního žaláře, kdežto předešlým rozsudkem vyměřen jest trest žalární na čas; neb*
- b) že trest již nalezený nevztahuje se výše nad pět let, kdežtoby na zločin v nově na jevo vycházející dle zákona uložen býti měl nejméně desíletý trest na svobodě; neb*
- c) že na ten nový skutek uložen jest žalář nejméně pěti let, kdežto předešlým rozsudkem nalezen byl jenom trest na čas nejvýše jednoho roku; anebo*
- d) když se odsouzení stalo jen k trestu vězení pro přečin nebo pro přestupek, kdežto nový skutek činí zločin“.*

³² § 395 císařského patentu č. 25/1850 ř. z.

³³ § 396 císařského patentu č. 25/1850 ř. z.

³⁴ § 397 císařského patentu č. 25/1850 ř. z.

³⁵ § 400 císařského patentu č. 25/1850 ř. z.

1.1.2.3 Náklady trestního řízení

Hlava XXI. O nákladech na trestní řízení - §§ 455-467

K nákladům trestního řízení náležely, vyjma platů za rozhodnutí veškeré výlohy jako byly obsílky, platy svědkům, odměna znalcům, cestovné soudních osob, které v přípravném vyšetřování musely vykonat některé cesty, náklady na výživu obviněného a náklady na jeho obhajobu. Diety státních zástupců, soudců a porotců, náklady na střežení a dopravení obviněného nesl stát.³⁶

Platy svědků, znalců, tlumočnicků a zástupců či obhájců se stanovovaly na základě zvláštní sazby. Totéž platilo o nákladech na dopravení zatčených obžalovaných a o platech strážců, kterých při tom bylo zapotřebí.³⁷

Všechny dotčené platy svědkům, znalcům a tlumočnickům, diety soudním osobám, platy za dodávání nebo za obsílání, jakož i náklady na výživu měl ihned platit soud, u kterého se konalo vyšetřování nebo přelíčení.³⁸

Osvobozovací rozsudky a nálezy ze kterých vyplývalo, že k dalšímu soudnímu stíhání není žádného důvodu, i nařízení, že se trestní řízení zastavuje, se měly vždy opatřit výrokem, že se obžalovaný nebo obviněný osvobozuje od náhrady nákladů trestního řízení. V těchto případech bral náklady na sebe stát. Pakliže při zločinech, které se vyšetřovaly nebo trestaly na žádost toho, koho se týkaly, a tento sám žaloval coby soukromý žalobce, anebo dal sám řízení zastavit, vzal svou žádost nazpět, měl náklady řízení nést on.³⁹

Pokud byl obžalovaný odsouzen ve věci hlavní, měl se také odsoudit k náhradě nákladů trestního řízení. Tato náhrada se měla požadovat na jeho jmění pouze potud, pokud tím se nedostala do nebezpečí jeho výživa, a pokud mu to nevadilo v plnění jeho povinností.⁴⁰

³⁶ § 455 císařského patentu č. 25/1850 ř. z.

³⁷ § 457 císařského patentu č. 25/1850 ř. z.

³⁸ § 458 císařského patentu č. 25/1850 ř. z.

³⁹ § 460 císařského patentu č. 25/1850 ř. z.

⁴⁰ § 461 císařského patentu č. 25/1850 ř. z.

Když bylo více spoluviníků nebo účastníků, každý se měl odsoudit k zaplacení platu za rozsudek, jakož i k nesení těch nákladů, které vznikly na jeho výživu ve vězení, pro jeho obhajobu, nebo pro zvláštní případy nebo pro jeho zvláštní provinění. K zaplacení všech ostatních nákladů v trestním řízení měly být odsouzeni všichni spoluviníci nebo účastníci dohromady, a to rukou společnou a nerozdílnou, avšak nebyl-li společný přečin spáchán z pouhé nedbalosti. I přes tuto společnou závaznost se u soudu stanovilo, aby podíly jednoho každého spoluviníka stanovil v poměru dle stupně jeho účastenství.⁴¹

Kdo falešným udáním, kterého si byl vědom, zavedl důvod k trestnímu řízení, měl být odsouzen k náhradě nákladů, které tím způsobil.⁴² Pokud bylo požádáno, aby se obnovilo vyšetřování nebo jakékoliv odvolání k vyššímu soudu zamítnuto, měl žadatel povinnost tímto svým „vyhledáváním“ nést způsobené náklady.⁴³

Jiné osoby, které by dle občanského práva byly povinny živit obviněného, nemohly být donuceny k tomu, aby za něj platily náklady na jeho výživu po dobu jeho uvěznění nebo náklady na jeho obhajobu nebo jiné náklady trestního řízení.⁴⁴ Pokud by obžalovaný zemřel dříve, než byl vyhlášen rozsudek a nabyl právní moci, jeho pozůstalost nemohla být použita na náklady trestního řízení.⁴⁵

1.1.2.4 Výkon rozhodnutí

Hlava XXII. O vykonávání rozsudků - §§ 468-476

Kapitola XXII. se dělila na dvě části: I. Vykonání rozsudků osvobozovacích nebo propouštěcích a II. Vykonání nálezů odsuzovacích. Tato část se rozdělovala ještě na: I. Vykonání rozsudků na smrt a II. Vykonání trestů na svobodě.

⁴¹ § 462 císařského patentu č. 25/1850 ř. z.

⁴² § 463 císařského patentu č. 25/1850 ř. z.

⁴³ § 464 císařského patentu č. 25/1850 ř. z.

⁴⁴ § 466 císařského patentu č. 25/1850 ř. z.

⁴⁵ § 467 císařského patentu č. 25/1850 ř. z.

Každý obžalovaný, pokud byl na základě rozsudku osvobozen nebo propuštěn, měl se, pokud byl uvězněn ihned po vyhlášení rozsudku, propustit na svobodu.⁴⁶

Každý trestní rozsudek měl být vykonán neprodleně jakmile nabyl právní moci.⁴⁷ Trest smrti měl být vykonán druhého dne ráno po dni, kdy bylo obžalovanému oznámeno, že na něm bude trest, neboť mu nebyla udělena milost. Toto oznámení se činilo v tajném zasedání za přítomnosti předsedy soudu, čtyř soudců a státního zástupce. Výkon trestu smrti neměl připadnout na neděli nebo svátek. Trest smrti se vykonával pod dohledem státního zástupce a jednoho soudce, kterým náleželo o tom podat zprávu. Tělo popraveného se mělo sejmut po třech hodinách a pochovat vedle popraviště. Měl-li se trest smrti vykonat na více lidech, měla se učinit opatření, aby se odsouzení navzájem neviděli.⁴⁸

U osoby, která byla odsouzena k trestu smrti, se musel trest smrti odložit v případě, kdy upadla „v šílenost nebo v blbost“ nebo těžce onemocněla.⁴⁹ Výkon trestu na svobodě byl odložen do té doby, pokud odsouzený „*trvá v šílenosti nebo v blbosti a nebo v takovém stavu tělesném, v kterémž se vykonání trestu se zřízením ústavu trestního nesrovnává, a nebo když proto obávati se jest, že by se stav odsouzeného způsobem životu nebezpečným zhoršil*“.⁵⁰

Kdyby se trestem na svobodě, který však nesměl trvat déle než šest měsíců, dostala živnost nebo výživa rodiny odsouzeného do nebezpečí, mohl krajský (krajský) soud (a v případech, které se projednávaly před soudem přísězných, vrchní zemský soud) povolit, aby se trest na žádost odsouzeného na krátkou dobu odložil.⁵¹ A to v případě, že by trest ihned počal nebo se bez přerušení vykonával, a pokud nebylo obavy, že by odsouzený uprchl.

⁴⁶ § 468 císařského patentu č. 25/1850 ř. z.

⁴⁷ § 469 císařského patentu č. 25/1850 ř. z.

⁴⁸ § 470 císařského patentu č. 25/1850 ř. z.

⁴⁹ § 471 císařského patentu č. 25/1850 ř. z.

⁵⁰ § 472 císařského patentu č. 25/1850 ř. z.

⁵¹ § 473 císařského patentu č. 25/1850 ř. z.

Podle trestního řádu žádost o milost, neměla odkladného účinku.⁵²

Jestli byl někdo odsouzen k trestu na svobodě, trvajícím déle než šest měsíců, pak platila následující ustanovení:

- osoby odsouzené pro velezradu nebo pro skutky stanovené v ustanovení § 23 patentu ze dne 13. března 1849 v příčině zlého užívání tisku, měli svůj trest vykonat v pevnosti;
- osoby, které byly odsouzené k trestu žaláři, trvajícím déle než deset let, měla se odevzdat do trestních míst, k tomu zvláště ustanovených;
- všichni ostatní trestanci se měli po čas svého trestu držet v obecné trestnici korunní země, ve které byli odsouzeni.

1.1.2.5 Tiskové přestupky

Hlava XXIV. O řízení v přestupcích tiskových - §§ 499-514

V této hlavě byla stanovena příslušnost okresních sborových soudů pro tiskové přečiny. Pro tiskové přečiny byl příslušný okresní sborový soud, v jehož okrese byl tiskopis vydán. Při jiných tiskopisech byl příslušný okresní soud sborový, v jehož okrese byly tiskopisy rozšiřovány. Pokud se to stalo v různých okresech, a byl-li tiskopis vytištěn v některém z nich, měl se sborový soud tohoto okresu pokládat za jediný výlučný.⁵³

Úřad, zřízený k zachování veřejného pořádku a bezpečnosti, měl povinnost sám od sebe nebo na rozkaz státního zástupce zabavit každý tiskopis, který se vydával (s opomenutím předpisů § 4, § 6, § 7, § 14-18 patentu ze dne 13. března 1849) nebo se rozšiřoval způsobem zakázaným podle § 19 téhož patentu, anebo jehož obsah představoval přestupek, který pro obecné dobro měl být stíhán.⁵⁴

Ve všech ostatních případech mohl pouze příslušný sborový soud nařídit zabavení tiskopisu na základě žaloby a návrhu v ní obsaženém ze strany

⁵² § 474 císařského patentu č. 25/1850 ř. z.

⁵³ § 500 císařského patentu č. 25/1850 ř. z.

⁵⁴ § 501 císařského patentu č. 25/1850 ř. z.

státního zástupce nebo soukromého žalobce.⁵⁵ K žádosti, aby se nějaký tiskopis zabavil, učinil okresní soud sborový své opatření ihned, jakmile jí obdržel.⁵⁶

Každé zabavení tiskopisu, které se učinilo dle ustanovení § 501 se mělo oznámit příslušnému okresnímu soudu. Ve všech ostatních případech jmenovaných v § 501 se mělo oznámit zabavení tiskopisu státnímu zástupci příslušného okresního sborového soudu. Oznámení se mělo učinit do 24 hodin po zabavení.⁵⁷

Okresní soud, kterému se oznámilo zabavení pro přestupek dle § 19 patentu ze dne 13. března 1849, měl z moci úřední převzít vyšetřování, a zabavení buď potvrdit nebo zrušit. Státní zástupce, který zabavení dle § 504 jemu oznámené shledal důvodným, byl povinen sborovému soudu podat žalobu a v ní navrhnout, aby zabavení bylo stvrzeno, o čemž soud rozhodl hned na začátku trestního řízení.⁵⁸

Trestní řízení u okresních sborových soudů o tiskových přestupcích mohlo být zahájeno pouze na základě žaloby státního zástupce nebo soukromého žalobce. Osoby státních zástupců stíhaly tiskové přestupky z moci úřední. S výjimkou případů uvedených v § 31, § 32, § 33 lit a) a § 34 patentu ze dne 13 března 1849, dle kterých se směly řídit pouze žalobou uražených soukromých osob za které se pokládaly rodiny, úřady a tovaryšstva. V tomto případě mohl být státní zástupce činný pouze na žádost uražených.⁵⁹

Každá žaloba, která byla podána pro tiskové přečiny k okresnímu sborovému soudu, měla obsahovat věrné udání tiskopisu a míst, kde k přestupku došlo.⁶⁰ Po podání žaloby a vyslyšení státního zástupce měl soud nejdéle ve třech dnech od jejího podání rozhodnout, zda je zde důvod k soudnímu stíhání udaného přestupku.⁶¹

⁵⁵ § 502 císařského patentu č. 25/1850 ř. z.

⁵⁶ § 503 císařského patentu č. 25/1850 ř. z.

⁵⁷ § 504 císařského patentu č. 25/1850 ř. z.

⁵⁸ § 505 císařského patentu č. 25/1850 ř. z.

⁵⁹ § 507 císařského patentu č. 25/1850 ř. z.

⁶⁰ § 508 císařského patentu č. 25/1850 ř. z.

⁶¹ § 509 císařského patentu č. 25/1850 ř. z.

Pokud žaloba nebyla podána ze strany státního zástupce, mělo se na konci přípravného vyšetřování povolit soukromému žalobci nahlédnout do spisu. Žalobce měl ve třech dnech poté, kdy o tom byl uvědomen, navrhnout vyšetřovacímu soudci, aby pokud toho bylo třeba, bylo doplněno přípravné vyšetřování, anebo pokud bylo úplné, podat v osmi dnech svůj návrh nebo jej nechat zapsat do protokolu u vyšetřovacího soudce u okresního sborového soudu. Tento návrh měl v sobě obsahovat zevrubné udání tiskopisu a míst, na základě kterých, se žaloba zakládá. Měl také obsahovat přestupek a jména obviněných osob, svědků, znalců, kteří se měli dostavit k hlavnímu přelíčení a návrh, aby se rozhodlo, že jsou osoby obviněných vinny. Okresní sborový soud měl tento návrh i se spisy přípravného vyšetřování odeslat k vrchnímu zemskému soudu, který byl povinen, po slyšení vrchního státního zástupce, ve věci rozhodnout ve lhůtě čtrnácti dnů.⁶²

Žalobce mohl v tiskových přestupcích požadovat, aby se přípravné řízení nekonalo. Pokud okresní sborový soud po slyšení státního zástupce shledal, že žaloba je důvodná, a že není zapotřebí přípravného vyšetřování. V tom případě měl ihned žalobu odeslat k vrchnímu zemskému soudu, který po slyšení vrchního státního zástupce, byl povinen učinit nález. Měl-li okresní soud sborový nebo obžalovací komora za to, že bez přípravného vyšetřování se nelze obejít, mělo se šetřit řízení předepsaného v § 509.⁶³

Pokud ještě nebyl vyhlášen rozsudek, mohl žalobce v každém stádiu řízení upustit od žaloby. V takových případech obžalovanému nadále zůstávala povinnost nahradit náklady a škodu, které se daly prokázat.⁶⁴

⁶² § 510 císařského patentu č. 25/1850 ř. z.

⁶³ § 511 císařského patentu č. 25/1850 ř. z.

⁶⁴ § 513 císařského patentu č. 25/1850 ř. z.

1.2 Trestní řád z roku 1853

V souvislosti s porážkou revolučního hnutí byl již nejvyšším kabinetním listem z 31.12. roku 1851 byly odbourány některé rysy nového procesního řízení (omezení zásady ústnosti a obžalovací, zrušení porotních soudů a zavedení písemného procesu u vyšších soudů). Tento vývoj byl dovršen v roce 1853, kdy se nový procesní řád plně vrátil k zásadám inkvizičního procesu z doby před revolucí. Instrukce státního zastupitelství byla ponechána.

Trestní řád z 29. července 1853, za jehož autora je považován Anton Hye von Glunek, se vztahoval, na rozdíl od trestního řádu z roku 1850, na celou monarchii vyjma tzv. vojenské hranice.⁶⁵ Trestní proces v něm zakotvený, jak bylo výše nastíněno, byl inkvizičním procesem, charakteristickým zákonnou důkazní teorií, zproštěním obžaloby pro nedostatek důkazů, vyloučením laického prvku, zásadou písemnosti a zásadou tajnosti.⁶⁶

Tento řád obsahoval pouze některé formy moderního řízení, jako bylo ústní řízení pouze při závěrečném přelíčení, zásada veřejnosti, která byla však silně omezena, těžiště trestního řízení spočívalo v tajném a písemném vyšetřovacím řízení a rovněž řízení ve druhé a třetí instanci bylo tajné a písemné.⁶⁷

Negativní rysy, které byly obsaženy v tomto trestním řádu se v souvislosti s porážkou absolutismu a obnovou ústavnosti dařilo rakouským liberálům postupně revidovat, což vyústilo v přijetí nového trestního řádu v roce 1873.

Trestnímu řádu z roku 1853 předcházela vyhlášovací patent tvořený články I. až XI. Samotný trestní řád se skládal z dvaceti hlav, z nichž některé se rozčleňovaly na jednotlivé částky. Celkem se skládal ze 436 paragrafů.⁶⁸

⁶⁵ Jednalo se o vojenskou hranici Rakouska vůči osmanské říši.

⁶⁶ SCHELLE, Karel. *Vývoj trestního řízení*. Ostrava: Key publishing, 2012, ISBN 978-80-7418-139-9, s. 30-33.

⁶⁷ STORCH, František. *Řízení trestní rakouské. Díl I*. Praha: J. Otto, 1887, s. 95-99.

⁶⁸ K níže uvedenému vycházím z textu trestního řádu vydaného v Praze roku 1862, dostupného na <http://kramerius.nkp.cz/kramerius/MShowPageDoc.do?id=4329207&mcp=&s=djvu&author=>.

V hlavě I. byla zakotvena obecná ustanovení, v hlavě II. působnost trestních soudů v trestních věcech, v hlavě III. působnost státního zastupitelství a jeho postavení vůči soudům, v hlavě IV. ustanovení o soukromém žalobci, v hlavě V. působnost trestních soudů, v hlavě VI. ustanovení o vylučování a odvrhování soudních osob a státních zástupců, v hlavě VII. o vyšetřovacím řízení v případě zločinů a přečinů, v hlavě VIII. o jednání a usnášení se soudního dvora v případě uzavřeného přípravného řízení, v hlavě IX. o odvolání z usnesení, učiněných o uzavřeném vyšetřovacím řízení, v hlavě X. o závěrečném ústním líčení, v hlavě XI. o právních důkazech, v hlavě XII. o nálezu po skončení hlavního líčení, v hlavě XIII. o odvolání z nálezů o líčení závěrečném učiněných o stížnostech na jiná opatření soudních dvorů a o nálezech vyšších soudů, v hlavě XIV. o výkonu nálezů, učiněných od trestních soudů, v hlavě XV. o nákladech trestního řízení, v hlavě XVI. o nálezech a opatřeních trestního soudu v příčině pohledávání z práva soukromého, v hlavě XVII. o obnově trestního řízení, v hlavě XVIII. o řízení proti nepřítomným nebo uprchlým, v hlavě XIX. o řízení dle stanného práva, v hlavě XX. o řízení v případě přestupků.

1.2.1 Uvozovací patent

Uvozovací patent se skládal celkem z jedenácti článků. V čl. I. bylo stanoveno, že trestní řád měl platit v celé monarchii s výjimkou „Hranice vojenské“ u všech trestních soudů. Měl být jediným právním předpisem v případě trestního řízení o zločinech, přečinech a o těch přestupcích, které náležely pod soudní pravomoc trestních soudů.

Dle Čl. II. měly pozbýt účinnosti všechny předcházející předpisy, které v případě trestního řízení a v případě příslušnosti soudní strany dotčených trestných činů v různých zemích říše, doposud měly platnost.

Článek III. stanovil, že se předpisy zakotvené v tomto trestním řádu vztahovaly i na ty trestné činy, které se staly před dnem vydání tohoto trestního řádu, až na výjimky uvedené v článcích IV., V. a VI. tohoto uvozovacího patentu.

Podle článku IV. se trestní řád neměl vztahovat na započatá trestní vyšetřování. Kdyby ale v počatém vyšetřování trval právní běh ve vyšší instanci (byly by spisy z povinnosti předloženy vyšší instanci, podána stížnost, rekurs, vzato odvolání nebo učiněna zmatečná stížnost), nebo nebylo by lhůty, dle předešlého zákona k tomu povolena, ještě prošla, a tento běh právní ve vyšší instanci byl by sám ve lhůtě dotčené zaveden, měl vyšší soud v případě toho dle tohoto trestního řádu se řídit a rozhodnout jen tehdy, když by pro obviněného byl výhodnější tento řád, než předcházející.

Článek V. se zabývá problematikou platnosti nového či starého trestního řádu pro spoluviníky a účastníky trestného činu.

Článek VI. s odkazem na Čl. IV. popisuje situaci, kdy bude trestní vyšetřování i přes platnost nového trestního řádu vedeno podle starší právní úpravy.

Podle článku VII. vedlo-li se vyšetřování doposud jen pro nějaký přečin nebo přestupek, a byl-li později vyšetřovaný obviněn též z nějakého zločinu, nebo byla-li osoba vyšetřována pro přestupek a ve vyšetřování obviněna z přečinu, mělo se toto započaté vyšetřování postoupit trestnímu soudu, který byl podle trestního řádu příslušný v prvním případě ke zločinům a v případě druhém k přečinům, aby ve vyšetřování pokračoval.

Článkem VIII. bylo stanoveno, že pokud bylo obnoveno trestní řízení skončené podle předešlých předpisů, mělo být posuzováno co se týče předešlých činů na které byl vydán nálezn i co se týče činů nově objevených, avšak vykonaných před tímto náleznem, podle předcházejících právních předpisů.

Článek IX. zakotvil, že pokud by obnovené vyšetřování dopadlo tak, že by měl být náleznem vyhlášen trest smrti, měl se místo tohoto trestu použít trest předcházející rozsudkem vyneseny, a to buď zcela nebo i jen z části vykonán, trest doživotního těžkého žaláře.

Podle článku X. bylo nutné rozhodovat, zda je možné povolit, aby se nějaké trestní vyšetřování, dle předešlých zákonů skončené, obnovilo. To příslušelo

těm soudům, které nastoupily jako trestní soudy na místo úřadů, které k tomu byly ustanoveny. Rozhodovat o vyšetřování v následku takového obnovení, nepříslušelo (ani v těch zemích ve kterých měl dosud trestní řád z roku 1850) vrchnímu zemskému soudu, nýbrž tomu soudnímu dvoru první instance, který byl podle nového trestního řádu k tomu ustanoven.

Článkem XI. bylo uloženo ministru práv uvést tento trestní řád ve skutek. K tomu měl ministr vydat potřebná nařízení a stanovit den, kterého měl tento trestní řád, přihlížejíc k okolnostem, vejít v platnost v každé jedné korunní zemi.

1.2.2 Juristický rozbor některých vybraných kapitol

1.2.2.1 Pravomoc a příslušnost soudů

Hlava II. O soudech ve věcech trestních a o působnosti jich vůbec

- §§ 7-28

Trestní pravomoc v první instanci příslušela okresním úřadům (tzv. úřadům služním) jakožto okresním soudům a okresním soudům zřízeným (tzv. préturám). Dále v první instanci byly příslušné „dvorové soudní“ – zemské, krajské a stoliční soudy.⁶⁹ U okresních soudů měli soudní pravomoc vykonávat samosoudci, soudy „dvorové“ jako kolegiální soudy.⁷⁰

Trestní řízení pro přestupky příslušelo okresním soudům a policejním úřadům.⁷¹ Odvolání proti rozhodnutím z přestupků se řešilo ve druhé instanci před vrchními zemskými soudy a ve třetí instanci před nejvyšším soudem. Trestní řád zakotvil taktéž příslušnost soudů k trestnímu řízení v případě zločinů a přečinů.⁷²

V případě zločinů velezrady, urážky majestátu, urážky členů císařského domu a rušení veřejného pokoje byl příslušný zemský soud. V případě dalších jiných zločinů a přečinů byl příslušný zemský a krajský soud pro okrsek „jistý zvláště

⁶⁹ § 7 tr. řádu.

⁷⁰ § 8 tr. řádu.

⁷¹ § 9 tr. řádu.

⁷² § 10 tr. řádu.

vyměřený“. Mimo to příslušné byly i okresní soudy, jakožto soudy vyšetřovací, ustanovené na základě zvláštních nařízení.

Učinilo-li se oznámení o nějakém zločinu nebo přečinu u okresního soudu, kterému však trestní vyšetřování nepříslušelo,⁷³ měl okresní soud zaslat toto oznámení příslušnému vyšetřovacímu soudu. Avšak pokud by měl příslušný vyšetřovací soud z důvodu zvláštních okolností vyšetření provést např. z důvodu prodlení, měl okresní soud povinnost učinit potřebná opatření ve jménu vyšetřovacího soudu.⁷⁴

V případě vyšetřovacího řízení, které měly vést okresní soudy, příslušelo soudnímu dvoru, který byl příslušný k závěrečnému líčení, dohlížet na vyšetřovací úkony okresního soudu. Zejména mu příslušelo právo dávat okresním soudům naučení, a od jiného vyšetřovacího soudce věc převzít, z důvodu důležitosti případu nebo z jiných důležitých příčin, kdykoliv to shledal za potřebné.⁷⁵

Soudnímu dvoru dále náleželo:⁷⁶

- usnášet se o oznámeních v případě zločinů a přečinů, která vyšetřovací soudce neshledal za příhodná k trestnímu řízení,
- rozhodovat v první instanci o „rozdílnostech v mínění v běhu řízení vyšetřovacího vzešlých“ mezi vyšetřovacím soudcem a státním zástupcem, jakož i o jiných stížnostech, vedených pro nějaká nařízení nebo průtahy vyšetřovacího soudce,
- rozhodovat o uzavřeném vyšetřovacím řízení.

Soudní dvůr první instance byl příslušný k ústnímu závěrečnému přelíčení a k rozhodování o zločinech a přečinech. Pouze v případě zločinu velezrady, urážky majestátu, členů císařského domu a rušení veřejného pokoje, náleželo

⁷³ Dle § 10, lit. c) tr. řádu.

⁷⁴ § 13 tr. řádu.

⁷⁵ § 14 tr. řádu.

⁷⁶ § 15 tr. řádu.

ústní závěrečné přelíčení a rozhodnutí zemskému soudu toho místa, „v kterém má sídlo své politické řízení zemské“.⁷⁷

Soudní dvůr rozhodoval v trestních věcech ve sboru skládajícího se z předsedy, dvou soudců a protokolisty. V případě, kdy se rozhodovalo o zločinu, na který byl v zákoně stanoven trest smrti nebo trest žaláře delší pěti let, měl rozhodovat sbor složený z předsedy, čtyř soudců a protokolisty.⁷⁸

Soudní pravomoc ve druhé instanci v případě zločinů, přečinů a přestupků (vyjmenovaných v § 9 tr. řádu) vykonávaly vrchní zemské soudy. Svá usnesení činily tyto soudy ve sborech skládajících se z předsedy, čtyř soudců a protokolisty. V případě rozsudků, které se týkaly zločinu velezrady nebo takových zločinů na které zákon stanovil trest smrti, měl vrchní zemský soud rozhodovat ve sboru, který se skládal z předsedy, osmi soudců a protokolisty. V případě, že by neměl tolik soudců, kolik jich bylo k takovému rozhodnutí zapotřebí, měl povolát tolik soudců, kolik jich bylo k doplnění zapotřebí, z členů soudů pod ním postavených.⁷⁹

Soudní pravomoc v případě zločinů, přečinů a přestupků (opět vyjmenovaných v § 9 tr. řádu) ve třetí instanci příslušela Nejvyššímu soudu. Nejvyšší soud svá usnesení v trestních věcech činil ve sboru, který tvořil předseda, šest soudců a protokolista. V případě zločinů, vyjmenovaných v předcházejícím ustanovení svá rozhodnutí činil ve shromážděních, která se skládala z předsedy, deseti soudců a protokolisty.⁸⁰

O tom, zda byl soud příslušný, zda byla potřeba nějakého doplnění v trestním řízení a o jiných předběžných otázkách, se mělo vždy nejdříve hlasovat. Pokud se usnesla většina hlasů na tom, že se má přikročit k hlavnímu rozhodnutí, ačkoliv vzešly o předběžné otázce pochybnosti, byli soudcové, ačkoliv zůstali v menším počtu, povinni, dát svůj hlas o hlavní věci.⁸¹

⁷⁷ § 16 tr. řádu.

⁷⁸ § 17 tr. řádu.

⁷⁹ § 18 tr. řádu.

⁸⁰ § 19 tr. řádu.

⁸¹ § 23 tr. řádu.

Soudní pravomoc každého trestního soudu se vztahovala na jeho celý okres. Žádná osoba nalézající se v jeho okrese, nesměla být vyjmuta z jeho pravomoci, než jak bylo v trestním řádu stanoveno. Každý byl povinen se dostavit před trestní soud, vypovídat před ním a dodržovat jeho nařízení. Osoby, které se nalézaly mimo okres vyšetřovacího soudu, a to ve vzdálenosti dvou mil od jeho sídla, měly být vyslechnuty prostřednictvím okresního soudu, v jehož okrese se nacházely.⁸²

1.2.2.2 Postavení státního zastupitelství

Hlava III. O působnosti zastupitelství státního a postavení jeho k soudům vůbec - §§ 29-36

Podstatnou změnu, kterou přinesl trestní řád, bylo zrušení státních zástupců u okresních soudů. Ustanovení trestního řádu z roku 1853 určilo, že státní zástupce měl být u každého zemského a krajského soudu, a u každého vrchního zemského soudu vrchní státní zástupce.⁸³

Do kompetence státního zástupce při krajském a zemském soudu náleželo:⁸⁴

- Informovat vyšetřovací soud o každém zločinu a přečinu, o kterém se dozvěděl a vyvolat, aby bylo zahájeno trestní řízení
- Ve vyšetřovacím řízení působit do té míry, jak mu ukládala Hlava VII. tr. řádu, a pokud by mělo nastat nebezpečí z prodlení, měl sám učinit neodkladná opatření
- V případě ukončení vyšetřovacího řízení měl soudu učinit návrhy, zda vyšetřovaný má být obžalován nebo se má vyšetřování zastavit nebo se má od dalšího řízení upustit
- Při každém ústním závěrečném líčení v případě zločinů a přečinů byl povinen vykonávat veřejnou obžalobu

⁸² § 25 tr. řádu.

⁸³ § 29 tr. řádu.

⁸⁴ § 30 tr. řádu.

- Mohl podávat odvolání k vyššímu soudu nebo stížnost v těch případech, ve kterých to zákon dovoloval proti rozhodnutím, ve kterých shledal rozpor se zákonem
- Dbát na to, aby se dodržoval zákon a nečinily se nějaké průtahy

Mimo výše uvedené, státní zástupce měl právo dohlížet na vyšetřování, která se vedla pro přestupky u okresních soudů, nacházejících se v obvodu soudního dvora. Vykonávat jménem ministerstva práv a na základě jeho nařízení spolu dohlížet nad trestními ústavy, zhotovovat statistické výkazy a periodické zprávy o běhu trestního soudnictví a o stavu věznic a podávat je vrchnímu státnímu zástupci.⁸⁵

Státní zástupci byli podřízeni a odpovídali vrchnímu státnímu zástupci. Ten pak byl podřízen ministru práv.⁸⁶

Vrchnímu státnímu zástupci náležela tato práva a povinnosti:⁸⁷

- Dohled nad státními zastupitelstvími, která se nalézala v obvodu vrchního zemského soudu a vedení jejich správy
- Výkon disciplinární pravomoci nad všemi úředníky a služebníky státního zastupitelství v jeho obvodě
- Nahlížení do všech spisů, které došly v trestních věcech vrchnímu zemskému soudu
- Učinění návrhů v případech, které byly v zákoně výslovně stanoveny
- Zhotovování přehledu soudní trestní správy a stavu věznic v celém okrsku vrchního zemského soudu ze statistických výkazů došlých od státních zástupců a zasílání přehledu a periodické zprávy ministru práv.

⁸⁵ § 30 tr. řádu.

⁸⁶ § 31 tr. řádu.

⁸⁷ § 32 tr. řádu.

1.2.2.3 Znalci v trestním řízení, znalecké a lékařské posudky

O vyšetřování přípravném - §§ 78-103

V případě vyšetřování trestní věci, kde bylo zapotřebí zvláštních vědomostí se měli přibrat dva znalci. Pokud by mělo nastat nebezpečí z prodlení, postačil jeden znalec.⁸⁸ Volit znalce příslušelo vyšetřujícímu soudci. Pokud byli u soudu ustanoveni znalci nastálo, mohl soudce jiné znalce přibrat pouze tehdy, pokud by nastalo nebezpečí z prodlení, nebo by se stále ustanovení znalci nemohli dostavit na základě zvláštních okolností, nebo byli v některém jednotlivém případě podezřelí. Znalci mohla být uložena finanční pokuta v případě, že by nereagoval na obeslání soudu či by nechtěl učinit své dobrozdání.⁸⁹

Osoby, které by v některém trestním případě nesměly být vyslýchány jako svědkové nebo vzaty pod přísahu, nemohly být v takovém trestním případě brány ani za znalce, i když by jejich dobrozdání nemělo právní působnosti.⁹⁰

Znalcům, kteří na základě svého stálého působení byli již vzati pod přísahu, měl přesto vyšetřující soudce před zahájením úředního jednání připomenout svátost přísahy jimi vykonanou. Ostatní znalci museli složit přísahu.⁹¹

Znalci měli ohledat a vyšetřit věci na něž se vztahovalo ohledání, a to za přítomnosti soudních osob.⁹² Ohledání skrze znalce řídil vyšetřující soudce. Soudce udával věci, na které měli znalci obracet svůj zřetel a dával otázky na které měli odpovídat. Znalci mohli také požádat, aby jim byla poskytnuta vysvětlení ze strany svědků zapsaná ve vyšetřovacích spisech, potřebná k vyhotovení jejich znaleckého posudku. Dokonce mohli do vyšetřovacích spisů nahlížet či si spisy půjčit, pokud tomu nebránily zvláštní překážky.⁹³

⁸⁸ § 78 tr. řádu.

⁸⁹ § 79 tr. řádu.

⁹⁰ § 80 tr. řádu.

⁹¹ § 81 tr. řádu.

⁹² § 82 tr. řádu.

⁹³ § 83 tr. řádu.

Zdání i s důvody mohli znalci hned nechat zanést do protokolu, nebo mohli vyhotovit sami znalecký posudek písemně, k čemuž jim byla poskytnuta přiměřená lhůta.⁹⁴ Pokud vyšetřovací soudce, státní zástupce či soud shledal, že dobrozdání je neurčité, neúplné nebo se výpovědi znalců od sebe odchyľují, pak je vyšetřovací soudce měl vyslechnout, a pokud se tím pochybnosti nevysvětlily, mělo se ohledání, se stejnými znalci nebo jinými znalci opakovat, pokud to bylo možné.⁹⁵

Pakliže znalci byli rozdílného názoru, měl je vyšetřovací soudce podle okolností ještě jednou vyslechnout nebo přibrat třetího znalce nebo jiného znalce požádat o dobrozdání. Pokud byli znalci lékaři či chemici, měla se žádat v takových případech o dobrozdání lékařská fakulta nejbližší univerzity. To se mohlo stát i tehdy, kdy to soud shledal potřebným.⁹⁶

Vzešlo-li podezření, že někdo zemřel a jeho smrt způsobil zločin nebo přečin, muselo být mrtvé tělo před pochováním ohledáno a otevřeno. Pokud bylo tělo již pochováno, muselo se znovu vykopat, pokud se očekávaly okolnosti, že vyjde něco důležitého najevo.⁹⁷

Ohledání a otevření mrtvého těla se činilo na základě zvláštních právních předpisů dvěma lékaři, z nichž jeden mohl být i chemik. Lékař, který zemřelého léčil v nemocnici, měl být vyzván, aby byl u ohledání mrtvého těla přítomen.⁹⁸

Pokud byl někdo usmrcen,⁹⁹ v lékařském posudku mělo být stanoveno, co bylo příčinou smrti. Dle povahy případu se mělo zejména určit má-li se dle přítomných okolností pokládat za jisté nebo za pravděpodobné, že smrt nastala a) v následku shledaných ublížení, b) nebo již před těmito ublíženími, c) v následku nebo spolupůsobením nějaké příčiny, která k ublížením přistoupila a v něm se nezakládá.

⁹⁴ § 84 tr. řádu.

⁹⁵ § 85 tr. řádu.

⁹⁶ § 85 tr. řádu.

⁹⁷ § 86 tr. řádu.

⁹⁸ § 88 tr. řádu.

⁹⁹ § 89 tr. řádu.

Pokud bylo prohlášeno ublížení za příčinu smrti, pak se mělo ještě dále stanovit, zdali čin, který se obviněnému dával za vinu, byl příčinou smrti podle jeho obecné povahy nebo pro zvláštní povahu těla nebo pro nějaký zvláštní stav osoby, které bylo ublíženo nebo pro nahodilé vnitřní okolnosti. Pakliže by se posudek nevztahoval na všechny okolnosti důležité při rozhodování, měl vyšetřující soudce dát znalcům zvláštní otázky.¹⁰⁰

Bylo-li tu podezření z otrávení, měli se přibrat kromě lékařů, pokud možno i dva léčitelé. Vyšetřování samotných jedů mohli podle okolností převzít také samotní chemici, v místnosti k tomu zvlášť zřízené.¹⁰¹

Toho, komu bylo ublíženo na těle, měli ohledat dva znalci, kteří zevrubně popsali způsobené ublížení. Znalci se také měli vyjádřit, zda šlo o ublížení lehké, těžké nebo životu nebezpečné a jakými prostředky nebo nástroji bylo ublížení způsobené.¹⁰² Pokud bylo potřebné ohledat tělo ženského pohlaví, bylo možné to uložit na místo lékařům a chemikům porodním pomocníkům.¹⁰³

Vyvstala-li pochybnost o tom, zda byl obviněný duševně nemocen, na základě čehož by se mu skutek nemohl přičíst nebo jen v menší míře, měli dva lékaři vyšetřit, v jakém duševním stavu se obviněný nacházel. Lékaři měli o duševním stavu obviněného podat zprávu a pokud šlo o duševní poruchu, měli udat povahu nemoci a v jakém je stupni a zda tu bylo zatemnění mysli již v dobu vykonaného skutku a v jaké míře.¹⁰⁴

V případě provedení důkazu k účelu zjištění, zda je nějaká listina pravá, zejména když se k ní obviněný nechtěl znát, bylo možné skrze znalce takovéto listiny porovnat s jinými listinami, které bezevší pochybnosti byly pravé. Taktéž bylo možné obviněnému uložit, aby před soudem napsal několik slov nebo průpovědí.¹⁰⁵

¹⁰⁰ § 89 tr. řádu.

¹⁰¹ § 91 tr. řádu.

¹⁰² § 92 tr. řádu.

¹⁰³ § 94 tr. řádu.

¹⁰⁴ § 95 tr. řádu.

¹⁰⁵ § 96 tr. řádu.

Pokud byly napodobovány nebo falšovány veřejné úvěrové papíry, měl se vyšetřovací soudce obrátit prostřednictvím představeného soudu na ministerstvo financí. V případě falšování úvěrových papírů národní banky, na tuto banku. V obou případech výše uvedených po těchto institucích bylo požadováno, aby mu sdělily, zda jsou úvěrové papíry pravé nebo nepravé a informovaly ho jakým způsobem a jakými nástroji bylo falšování nebo napodobování uskutečňováno. V neposlední řadě, zda se již takové zfalšované nebo napodobené úvěrové papíry vyskytly.¹⁰⁶

Těmto úřadům se po skončení trestního řízení měly poslat falzifikáty i s nástroji, materiály a jinými věcmi, pocházejícími z trestného činu, a od nich samotných též nazpět požadovat, pokud by jich bylo potřeba k nějakému novému trestnímu řízení.¹⁰⁷ Takový postup byl užíván v případě falšování mince. V těchto případech se měli vyšetřovací soudci obracet skrze svého nadřízeného přímo k mincovnímu úřadu, který byl zřízen pro každou korunní zemi.¹⁰⁸

Znalců bylo užíváno i v případě žhářství. Bylo-li nutné zjistit, jakým způsobem byl oheň založen, zda k tomu použito nějakého zapalovače a jakého, zjistit místo a čas, kdy byl oheň založen, zda ve dne nebo v noci a stalo-li se to za takových okolností, že se mohlo předvídat, že z toho vzejde větší nebo menší nebezpečí na životě a majetku.¹⁰⁹

Nástroje a věci, které se našly při trestním vyšetřování, kterými nebo na kterých byl trestný čin spáchán nebo které z trestného činu pocházely nebo na místě, kde byl vykonán skutek, byly zanechány, jakož i ty věci ke kterým se obviněný nebo svědkové znali nebo které mohly být důkazem, se měly zaznamenat, zevrubně popsat a vzít do soudní úschovy. Pokud to nebylo možné alespoň dle možností vzít pod soudní opatrování.¹¹⁰

¹⁰⁶ § 98 tr. řádu.

¹⁰⁷ § 98 tr. řádu.

¹⁰⁸ § 99 tr. řádu.

¹⁰⁹ § 100 tr. řádu.

¹¹⁰ § 102 tr. řádu.

Byli-li mezi nalezenými věcmi posvěcené hostie nebo jiné posvěcené věci sloužícím bohoslužbám, měl se soud postarat, aby tyto věci byly od ostatních odděleny. Jejich ohledání měl však soud vykonat pouze za přítomnosti místního duchovního správce nebo některého jiného kněze a neporušovat při tom církevních předpisů. Jakmile se ukázalo, že již není nutné, aby se takové posvěcené věci z důvodu dalšího vyšetřování u trestního soudu uchovávaly, měly se odevzdat místnímu duchovnímu správci.¹¹¹

1.3 Trestní řád z roku 1873

Předtím než se budu zabývat trestním řádem z roku 1873, je třeba uvést, že po pádu neoabsolutismu již prosincová ústava, v zákoně č. 144/1867 ř. z., o soudcovské moci, zvláště v člancích 10 a 11, znovu zakotvila ústnost a veřejnost soudního řízení, obžalovací proces a instituci porotních soudů pro zločiny a politické přečiny anebo takové, které byly spáchány díly tiskovými.

Vydání nového trestního řádu č. 119/1873 ř. z. ze dne 23. května 1873, jehož autorem byl dr. Julius Glaser, nám představovalo vyvrcholení liberalizačních snah. Tento trestní řád se někde až doslovně vrací k zásadám procesního řádu z roku 1850 – zásadě obžalovací, ústnosti a veřejnosti, volného hodnocení důkazů a znovuzavedení porotních soudů.

V trestní řízení se vycházelo z principu trojinstančnosti. To znamenalo, že proti rozhodnutí soudu první instance se mohl odsouzený odvolat k soudu vyššímu, tedy druhé instance, popřípadě napadnout rozhodnutí soudu tzv. zmateční stížností v případě, že se odsouzený domníval, že došlo během procesu k porušení zákona či rozsudek zákonu odporoval. Soud třetího stupně, k němuž se v takovém případě odsouzený odvolával, byl soudem kasačním, tzn., že soud buď stížnosti vyhověl a zrušil rozsudek či stížnost odmítl.

K provedení trestního řádu bylo vydáno nařízení č. 152/1873 ř. z. z 19. listopadu 1873. Vedle tohoto nařízení zůstalo v platnosti nařízení ministerstva

¹¹¹ § 102 tr. řádu.

práv č. 165/1854 ř. z. z 16. června 1854 – instrukce o vnitřní působnosti úřední a řádu jednacím úřadů soudních ve věcech trestních. V platnosti zůstalo také nařízení č. 201/1854 ř. z. z 3. srpna 1854 – o vnitřním zařízení a jednacím řádu zastupitelstva státního. Tato nařízení zůstala v platnosti, pokud nebyla v rozporu s úpravou obsaženou v novém trestním řádu a výkonném nařízení č. 152/1873 ř. z.¹¹²

Přes všechny své klady obsahoval trestní řád z roku 1873 řadu nedostatků, které vyplývaly z jeho podstaty. Nedostatky se týkaly především porotního soudnictví, které bylo možné omezit vyhlášením výjimečného stavu. Na základě zákona č. 66/1869 ř. z. nesměli být porotci dělníci a ženy a porotní soudy se díky tomu staly výsadou pouze majetných tříd. K negativním rysům se řadila také nemožnost započíst výkon vazby do výkonu trestu, což zvláště u nemajetných vedlo k tomu, že se neodvažovali odvolávat proti rozsudkům, aby tak neúměrně neprodložovali vazbu a tím i celý výkon trestu odnětí svobody. Nemajetným osobám byla také odepřena výhoda propuštění z vyšetřovací vazby na kauci nebo rukojemství. Celé řízení bylo velmi složité a nákladné.¹¹³ Další problematickou stránkou byl i způsob výkonu trestu odnětí svobody – žaláře, nedostatek zdravotní péče, stravy, hygieny.

Trestní řád, vyhlášený 23. května 1873, tvoří kromě uvozovacího patentu (9 článků) 27 kapitol, jež jsou dále děleny do jednotlivých podkapitol. Celkem obsahuje 494 paragrafů. Účinným se stal dle čl. I. trestního řádu šest měsíců od vyhlášení.

1.3.1 Uvozovací patent

Uvozovací patent se skládal z devíti článků. Podle prvního článku nabyl trestní řád platnosti po šesti měsících od vyhlášení u všech civilních soudů. Po nabytí platnosti trestního řádu se mohly užívat dosud platné zákony pouze tak,¹¹⁴ jak bylo stanoveno v následujících člancích tohoto uvozovacího zákona.

¹¹² STORCH, František. *Řízení trestní rakouské. Díl I.* Praha: J. Otto, 1887, s. 99.

¹¹³ MALÝ, Karel. *Dějiny českého a československého práva do roku 1945.* Praha: Linde, 2003, ISBN 80-7201-433-1, s. 282.

¹¹⁴ Čl. 2 zákona č. 119 /1873 ř. z.

V článku třetím bylo uvedeno nařízení pro soudy druhé instance a nejvyšší soud, jakým způsobem měly rozhodovat o opravných prostředcích v případě, že se „usnesení zastavovací neb obžalovací nebo nález konečný“ vydá dříve, než nabude platnosti nový trestní řád. Soudy v takové situaci měly rozsuzovat podle dosud platných zákonů.

Stejně měly postupovat i v momentě, mělo-li být vedeno závěrečné přelíčení dle obžaloby, jež byla vynesena před 23. listopadem 1873.¹¹⁵ Jestliže se však mělo konat nové jednání z důvodů uvedených v §§ 220¹¹⁶ a 251¹¹⁷ starého trestního řádu, pak mělo být nové řízení vedeno podle nového řádu.¹¹⁸

Nový trestní řád pamatoval i na zásadu zákazu reformatio in peius, tj. změny k horšímu: „*Má-li se řízení trestní obnoviti a někdo pro čin trestný nově na jevo příšlý stíhati, uvažováno bud' dle tohoto řádu trestního jen tehda, když starší zákon, dle něhož bylo řízení předešlé ukončeno, obviněnému není výhodnější.*“¹¹⁹ O obnově trestního řízení měly rozhodovat příslušné soudy, které měly nastoupit na místo dosavadních trestních soudů. Obnova trestního řízení měla být vedena již podle nového trestního řádu.

Trestní řád též stanovil, jaké hlavní řízení se povede před porotními soudy. Před porotními soudy mělo být vedeno řízení, pokud šlo o žaloby pro zločiny nebo přečiny, spáchané obsahem tiskopisu a pro zločiny a přečiny, které specifikuje v pětadvaceti bodech.¹²⁰

Šlo o následující žaloby:

- pro velezradu¹²¹

¹¹⁵ Čl. 4 zákona č. 119/1873 ř. z.

¹¹⁶ Obžalovaný nebo jeho obhájce přednesli nové důkazy, pozvali nové svědky. Soud je uzná a nařídí nové jednání.

¹¹⁷ Pokud při závěrečném líčení vyšlo najevo, že obžalovaný byl vinen ještě jiným trestným činem, náležitým k soudní pravomoci téhož soudu, bylo zavedeno vyhledávání potřebné strany, a jestliže byl daný trestný čin stejně, popř. méně trestný, pak bylo závěrečné usnesení bez nutnosti nové obžaloby rozšířeno o nově objevený trestný čin. V případě, že však šlo o těžší trestný čin, pak byla vypracována nová obžaloba a s obžalovaným vedeno nové trestní řízení.

¹¹⁸ Čl. 4 zákona č. 119/1873 ř. z.

¹¹⁹ Čl. 5 zákona č. 119/1873 ř. z.

¹²⁰ Čl. 6 zákona č. 119/1873 ř. z.

¹²¹ Podle §§ 58-61 trestního zákona č. 117/1852 ř. z.

- pro rušení veřejného pokoje¹²²
- pro pozdvižení a vzbouření¹²³
- pro veřejné násilí. Zde trestní řád ještě veřejné násilí specifikoval na:
 - násilné jednání proti shromáždění k vyjednávání veřejných záležitostí vládou svolané, proti některému soudu či jinému veřejnému úřadu¹²⁴
 - násilné jednání proti korporacím, které byly uznány zákonem nebo proti shromážděním, které se odbyvají za spolupůsobení nebo pod dozorem veřejného úřadu¹²⁵
- zlomyslnou škodou na cizím majetku,¹²⁶ nebo nějakým jiným zlomyslným činěním nebo opomenutím v okolnostech zvláště nebezpečných¹²⁷. Toto platilo však jen za okolností, které trestní řád vyjmenovává.¹²⁸
- kradením lidí¹²⁹
- delším provozování obchodu s otroky¹³⁰
- unesením,¹³¹ avšak jen tehdy hrozil-li trest nejméně pětiletého žaláře
- pro zlé užívání úřední moci¹³²
- pro falšování veřejných úvěrových papírů¹³³
- pro falšování mince¹³⁴
- pro rušení náboženství¹³⁵, avšak jen tehdy pokud byl v obžalovacím spise výslovně učiněn návrh na potrestání delší než pětiletý žalář
- pro násilné smilstvo¹³⁶
- pro zprznění¹³⁷, pokud tím buď vznikla škoda,¹³⁸ nebo pokud byl v obžalovacím spise učiněn návrh, aby pro velmi přitěžující okolnosti byl vyměřen trest delší než pětiletý žalář

¹²² Podle §§ 65-66 trestního zákona č. 117/1852 ř. z.

¹²³ Podle §§ 68-73 a 75 trestního zákona č. 117/1852 ř. z.

¹²⁴ Podle §§ 76-77 a 80 trestního zákona č. 117/1852 ř. z.

¹²⁵ Podle §§ 78-79 a 80 trestního zákona č. 117/1852 ř. z.

¹²⁶ Podle §§ 85-86 trestního zákona č. 117/1852 ř. z.

¹²⁷ Podle §§ 87-88 trestního zákona č. 117/1852 ř. z.

¹²⁸ Viz čl. 4 zákona č. 119/1873 ř. z.

¹²⁹ Podle §§ 90-91 trestního zákona č. 117/1852 ř. z.

¹³⁰ Podle § 95 trestního zákona č. 117/1852 ř. z.

¹³¹ Podle §§ 96-97 trestního zákona č. 117/1852 ř. z.

¹³² Podle §§ 101-103 trestního zákona č. 117/1852 ř. z.

¹³³ Podle §§ 106-117 trestního zákona č. 117/1852 ř. z.

¹³⁴ Podle §§ 118-121 trestního zákona č. 117/1852 ř. z.

¹³⁵ Podle §§ 122-123 trestního zákona č. 117/1852 ř. z.

¹³⁶ Podle §§ 125-127 trestního zákona č. 117/1852 ř. z.

¹³⁷ Podle § 128 trestního zákona č. 117/1852 ř. z.

- pro smilstvo proti přirozenosti,¹³⁹ avšak jen tehdy pokud tu byly okolnosti uvedené v ustanovení § 130, odstavci druhém tr. zákona.
- pro vraždu a zabití¹⁴⁰
- pro vyhnání plodu mimo vědomí a vůli matčinu,¹⁴¹ pokud by měl být udělen trest žaláře od pěti do deseti let
- pro „zanešení“ dítěte,¹⁴² pokud by měl být udělen trest žaláře od pěti do deseti let
- pro těžké poškození na těle,¹⁴³ pokud by měl být udělen trest žaláře od pěti do deseti let
- pro těžké poškození na těle, pro souboj,¹⁴⁴ pokud by měl být udělen trest nejméně pětiletého žaláře
- pro žhářství,¹⁴⁵ pokud by měl být udělen trest nejméně pětiletého žaláře
- pro krádež,¹⁴⁶ pokud by měl být dle ustanovení § 179 tr. z. udělen trest žaláře od pěti do deseti let
- pro zpronevěru,¹⁴⁷ pokud by byl dle zákona udělen trest nejméně pětiletého žaláře, nebo pokud byl dle § 184 tr. zákona v obžalovacím spise výslovně učiněn návrh, aby pro zvlášť přitěžující okolnosti byl udělen trest delší než pětiletý žalář
- pro loupež¹⁴⁸
- pro podvod,¹⁴⁹ pokud by měl být udělen trest nejméně pětiletého žaláře
- pro utržení na cti,¹⁵⁰ pokud byla v obžalovacím spise uvedena některá okolnost stanovená v § 210 lit. a-e, a z toho důvodu bylo navrženo udělení trestu delšího než pětiletý žalář
- pro nadřzování zločincům, avšak jen v tom případě, pokud by měl být dle § 218 tr. zákona udělen trest od pěti až do deseti let
- pro zlehčování úředních nařízení a pro pobuřování¹⁵¹

¹³⁸ Uvedená podle § 127 trestního zákona č. 117/1852 ř. z.

¹³⁹ Podle § 129 trestního zákona č. 117/1852 ř. z.

¹⁴⁰ Podle §§ 134-143 trestního zákona č. 117/1852 ř. z.

¹⁴¹ Podle §§ 147-148 trestního zákona č. 117/1852 ř. z.

¹⁴² Podle §§ 149-150 trestního zákona č. 117/1852 ř. z.

¹⁴³ Podle §§ 152-157 trestního zákona č. 117/1852 ř. z.

¹⁴⁴ Podle §§ 158-162 trestního zákona č. 117/1852 ř. z.

¹⁴⁵ Podle §§ 166-169 trestního zákona č. 117/1852 ř. z.

¹⁴⁶ Podle §§ 171-176 trestního zákona č. 117/1852 ř. z.

¹⁴⁷ Podle §§ 181-184 trestního zákona č. 117/1852 ř. z.

¹⁴⁸ Podle §§ 190-195 trestního zákona č. 117/1852 ř. z.

¹⁴⁹ Podle §§ 170, 197-204 trestního zákona č. 117/1852 ř. z.

¹⁵⁰ Podle §§ 209-210 trestního zákona č. 117/1852 ř. z.

- pro popuzování k zášti¹⁵²

Pokud by byla v určitém okrsku ústavním způsobem pozastavena činnost porotních soudů v případě hlavního přelíčení a opravných prostředků platilo to, co bylo stanoveno v kapitole XVIII trestního řádu.¹⁵³

V případě přestupků, zakotveným v trestním zákoně z roku 1852 a jiných, o kterých výslovně měly rozhodovat soudy, příslušelo rozhodovat okresním soudům.¹⁵⁴ Na základě devátého, tedy posledního, článku uvozovacího patentu bylo stanoveno, že uvedení tohoto zákona náleží ministrovi práv a zároveň zde bylo stanoveno, že ministr práv má společně s ministrem vnitra vydat nařízení, která jsou z tohoto důvodu zapotřebí.

1.3.2 Juristický rozbor některých vybraných kapitol

1.3.2.1 Obecná a základní ustanovení trestního řádu

Kapitola I. Ustanovení obecná - §§ 1-7

Trestní řád ve své první hlavě zakotvil, v sedmi člancích, obecná a základní ustanovení. Podle trestního řádu bylo stanoveno, že pro čin, který byl soudům přikázaný k rozsouzení, mohl být někdo potrestán jen po řízení, které bylo provedeno dle trestního řádu a po vyhlášení rozsudku příslušným soudem.¹⁵⁵

Dále zde bylo uvedeno, že jiné trestné činy se stíhaly veřejnou žalobou. Podání této žaloby příslušelo nejprve státnímu zastupitelství. Veřejná žaloba pomíjela, když císař nařídil, aby pro některý trestný čin se trestní řízení nezahajovalo nebo se již zahájené řízení zastavilo.¹⁵⁶

¹⁵¹ Podle § 300 trestního zákona č. 117/1852 ř. z.

¹⁵² Podle § 302 trestního zákona č. 117/1852 ř. z.

¹⁵³ Čl. 7 zákona č. 119/1873 ř. z.

¹⁵⁴ Čl. 8 zákona č. 119/1873 ř. z.

¹⁵⁵ § 1 zákona č. 119/1873 ř. z.

¹⁵⁶ § 2 zákona č. 119/1873 ř. z.

Úřady v trestním řízení činné, měly povinnost poučit obviněného o jeho právech i přesto, že to nebylo výslovně nařízeno.¹⁵⁷ Podle trestního řádu se nesměly prodlužovat lhůty v něm zakotvené. Pokud se měla některé lhůta v určitý den počítat, byla počítána tak, že se tento den do ní nepočítá. Do lhůty se nepočítaly neděle, svátky a také dny, ve kterých byl spis soudu svědčící na cestě.¹⁵⁸

Pokud nemohla být vymožena peněžité pokuta, uložená na základě tohoto zákona od pokutovaného, mohla být přeměněna v trest vězení. Pět zlatých se rovnalo jednomu dni vězení. Peněžitou pokutu bylo možné proměnit v trest vězení v případě, kdy pokutovaný o to žádal z důvodu, že by pokuta byla na velkou újmu pro jeho jmění nebo provozování živnosti. Trestním řádem bylo stanoveno, že se peněžité pokuty přeměňovaly v trest vězení na podporu nemajetných vězňů při jejich propuštění z vazby „zvláště k tomu konci, aby zaopatření byli poctivou živností“.¹⁵⁹

1.3.2.2. Soudy, jejich příslušnost, vyloučení soudců z trestního řízení

Kapitola II. O soudech - §§ 8-28

V trestních věcech byly podle trestního řádu příslušné následující soudy: okresní soudy, sborové soudy I. instance, porotní soudy, sborové soudy II. instance a nejvyšší soud jako soud zrušovací.¹⁶⁰

Pravomoc každého trestního soudu se vztahovala na celý okres a ke všem osobám v něm pobývajících, avšak pokud nebyly tímto zákonem výslovně vyjmuty. Každý byl povinen se dostavit k trestnímu soudu na jeho výzvu a podrobit se jeho dotazům.

Okresní soudy byly příslušné k rozhodování přestupků a měly být nápomocny v přípravném vyhledávání a vyšetřování v případě zločinů a přečinů. Pokud

¹⁵⁷ § 3 zákona č. 119/1873 ř. z.

¹⁵⁸ § 6 zákona č. 119/1873 ř. z.

¹⁵⁹ § 7 zákona č. 119/1873 ř. z.

¹⁶⁰ § 8 zákona č. 119/1873 ř. z.

bylo v jednom městě více okresních soudů, pak příslušela soudní pravomoc v trestních věcech tomu soudu nebo těm soudům, které byly k tomu na základě nařízení jmenovány.¹⁶¹

Sborové soudy první instance, dle trestního řádu, vykonávaly trestní pravomoc jako soudy vyšetřovací a také jako poradní komory v případě přípravného vyhledávání a vyšetřování, jako soudy nalézací a jako soudy odvolací v případě přestupků.¹⁶² V každém sborovém soudu první instance se zřídil jeden nebo více členů za vyšetřovacího soudce. Vyšetřovacímu soudci náleželo, aby konal přípravné vyšetřovací řízení v případě všech zločinů a přečinů.¹⁶³

U sborových soudů první instance byla zřízena zvláštní oddělení, kterým příslušel, jako poradní komoře, dohled nad přípravným vyhledáváním a vyšetřováním okresního soudu a vyšetřovacím soudcem sborového soudu I. instance. Poradní komora mohla v některých případech naříditi vyslyšení žalobce, přípravné vyhledávání vyšetřujícímu soudci přikázané nebo přípravné vyšetřování zločinů nebo přečinů přenést buď částečně nebo úplně na okresní soud, nalézající se v okrsku soudu sborového. A naopak mohla zase přenést zpět, a dokonce takto byla povinna učinit, pokud to navrhl žalobce nebo obžalovaný.¹⁶⁴ Poradní komora se měla dle trestního řádu usnášeti ve sboru tří soudců.

Sborové soudy první instance byly příslušné k projednávání a rozhodování o všech zločinech a přečinech, které nespadaly do kompetence porotních soudů. Dále jednaly a rozhodovaly o opravných prostředcích, kterých bylo užito proti rozhodnutím a nařízením okresních soudů vydaným v případě přestupků. V obou výše uvedených případech, měly sborové soudy první instance rozhodovat ve čtyřčlenném sboru soudců. Pokud se měl sborový soud první instance v řízení pro nějaký zločin nebo přečin o něčem usnést mimo hlavní líčení, měl se usnést v tříčlenném sboru soudců.¹⁶⁵

¹⁶¹ § 9 zákona č. 119/1873 ř. z.

¹⁶² §10 zákona č. 119/1873 ř. z.

¹⁶³ §11 zákona č. 119/1873 ř. z.

¹⁶⁴ §12 zákona č. 119/1873 ř. z.

¹⁶⁵ §13 zákona č. 119/1873 ř. z.

Porotním soudům, s odkazem na kapitolu čtrnáctou trestního řádu, příslušelo vést hlavní přelíčení a rozhodovat o zločinech a přečinech, které byly stanoveny v člancích uvozovacího patentu trestního řádu.¹⁶⁶

Sborovým soudům druhé instance náleželo rozhodovat o stížnostech proti usnesení poradních komor, o odvoláních,¹⁶⁷ a dále jim náležel dohled nad činností trestních soudů v jejich obvodě, rozhodovat o stížnostech vedených na tyto soudy. Sborové soudy druhé instance se měly usnášet ve sborech pěti soudců.¹⁶⁸

Nejvyššímu soudu, jako soudu zrušovacímu, příslušelo rozhodovat o stížnostech, které připouštěl trestní řád. Měl se usnášet ve sborech sedmi soudců.¹⁶⁹

Další ustanovení kapitoly o soudech představovaly pokyny, jak se má na soudech v jednotlivých případech hlasovat,¹⁷⁰ o vedlejších osobách při soudech, jako byl např. zapisovatel, který musel být přítomen při každém soudním zasedání, sepisující o tomto zasedání protokol,¹⁷¹ o postavení trestních soudů k jiným úřadům,¹⁷² a zejména povinnostech úřadů vůči soudům.

¹⁶⁶ §14 zákona č. 119/1873 ř. z.

¹⁶⁷ Dle §§ 283 a 345 zákona č. 119/1873 ř. z.

¹⁶⁸ §15 zákona č. 119/1873 ř. z.

¹⁶⁹ §16 zákona č. 119/1873 ř. z.

¹⁷⁰ Viz §§ 17-22 zákona č. 119/1873 ř. z.

¹⁷¹ § 23 zákona č. 119/1873 ř. z.

¹⁷² §§ 24-28 zákona č. 119/1873 ř. z.

Kapitola VI. O příslušnosti soudů trestních a spojení několika věcí trestních - §§ 51-66

Trestní soud byl příslušný konat řízení tam, kde v jeho okrsku byl spáchán trestní čin, a to i tehdy kdy se účinek, který se k trestnému skutku vyhledával, stal na jiném místě. Pokud byl trestný čin spáchán v několika okresech nebo na rozhraních dvou okresů nebo se nevědělo ve kterém z několika určitých okresů byl spáchán, byl příslušný ten soud, který ostatní soudy předstihl – tedy zahájil trestní řízení jako první. V případě nejistoty, na kterém místě byl skutek spáchán dříve, než byl obviněný obžalován, měl v trestním řízení pokračovat soud toho místa, kde byl skutek fakticky spáchán.¹⁷³

Pokud bylo soudu oznámeno, že byl vykonán trestný čin, v jehož okrsku obviněný bydlel, zdržoval se nebo byl přistižen – byl příslušný tento soud, pakliže ho nepředstihl již soud toho místa, kde byl spáchán trestní skutek. Požadoval-li státní zástupce toho nebo onoho soudu, žalobce nebo obviněný, a bylo-li obviněných víc, pak musela být záležitost odevzdána soudu toho místa, kde byl skutek spáchán.¹⁷⁴

Bylo-li trestní řízení pro zločin nebo přečin zastaveno u osoby obviněného, který byl ve vazbě před hlavním líčením, byl v případě jiných trestných činů, které se obviněnému kladly za vinu, příslušný okresní soud, v jehož okrsku byl obviněný ve vazbě. Avšak i v tomto případě mohl soukromý žalobce či obžalovaný žádat, aby řízení bylo postoupeno soudu toho místa, kde byl vykonán skutek.¹⁷⁵

Trestní soud, který se dozvěděl o spáchání trestného činu v některé zemi říšskou radou zastoupenou, byl příslušný řídit trestní jednání dotud, pokud se nevyhledala nějaká okolnost,¹⁷⁶ na které se zakládala příslušnost jiného

¹⁷³ § 51 zákona č. 119/1873 ř. z.

¹⁷⁴ § 52 zákona č. 119/1873 ř. z.

¹⁷⁵ § 52 zákona č. 119/1873 ř. z.

¹⁷⁶ Dle §§ 51 a 52 zákona č. 119/1873 ř. z.

soudu.¹⁷⁷ V případě trestného činu, který byl spáchán mimo země na říšské radě zastoupené, byl příslušný soud v těch zemích, v jejichž okrsku obviněný bydlel nebo se zdržoval. Pokud nebylo takového soudu, pak ten soud, v jehož okrsku byl přistižen. Oznamil-li nějaký cizí stát nebo některý úřad v zemích koruny uherské, že vydá obviněného, pak byl příslušný ten soud, který stanovil Nejvyšší soud po vyslyšení generálního prokurátora.¹⁷⁸ A to i v případě, kdy se mělo o vydání obviněného teprve žádat a nevědělo se, který zdejší soud je příslušný.

Soud, který byl příslušný pro pachatele, byl rovněž příslušný i pro spoluviníky a účastníky.¹⁷⁹

Jestliže se obviněnému kladlo za vinu více trestních činů anebo pokud mělo v témže trestném činu několik osob účastenství nebo se dopustila jedna z těchto osob mimo to společně s jinými osobami nějakého trestného činu, mělo být vedeno trestní řízení proti všem těmto osobám, a to pro ty trestné činy u téhož soudu zároveň a měl být vyneseno o všech scházejících se trestních činech rozsudek. K tomuto řízení byl příslušný ten soud, který ostatní soudy předstihl. Pakliže ale některý ze setkávajících se trestních činů náležel do kompetence porotního soudu, řídila se příslušnost soudu tímto činem, ledaže by soud, v souvislosti s jiným trestným činem, příslušný soud již předstihl. Rovněž řídila-li se příslušnost soudu zločinem nebo přečinem „*před sborový soud náležejícím, třeba jej byl okresní soud v příčině nějakého činu trestného k jeho moci příslušejícího předstihl*“.¹⁸⁰

Pokud měl být obviněný vydán některému královskému uherskému nebo cizímu úřadu, měl příslušnost k jednání s tímto úřadem sborový soud první instance, v jehož okrsku obviněný, který měl být vydán, bydlel nebo se zdržoval a pokud nebydlel nebo se nezdržoval, pak ten soud, v jehož okrsku byl obviněný

¹⁷⁷ § 53 zákona č. 119/1873 ř. z.

¹⁷⁸ § 54 zákona č. 119/1873 ř. z.

¹⁷⁹ § 55 zákona č. 119/1873 ř. z.

¹⁸⁰ § 56 zákona č. 119/1873 ř. z.

přistížen. Byla-li učiněna žádost o vydání, nebo byly vydány zatýkací listy, mělo být učiněno náležité opatření, aby obviněný neuprchl.¹⁸¹

Trestní řád pamatoval i na trestní příslušnost zvláštních soudů, ale také například na trestní řízení proti osobám, které v trestních věcech dle zákona náležely pod vojenskou soudní pravomoc, nadále náležela tato pravomoc vojenským soudům, a však muselo být zcela patrné, že obviněný náleží pod vojenskou soudní pravomoc.¹⁸² Pokud by vyšlo najevo při vyšetřování vedeném u civilního trestního soudu, že věc náleží do kompetence vojenského soudu, měl civilní trestní soud řízení přerušit a odevzdat věc vojenskému soudu.

Také cizí vyslanci při rakousko-uherském dvoře a osoby, které náležely k samotnému vyslanectví, byly všechny vyloučeny z trestní soudní pravomoci zemských úřadů. Ani domácí a služebné osoby vyslanců a cizích mocnářů v Rakousku meškajících, které byly zároveň poddanými toho státu, k němuž náležel vyslanec nebo mocnář, nepříslušely pod trestně soudní pravomoc rakouským soudům. Pokud by se mělo proti výše uvedeným osobám zavést trestní řízení pro nějaký trestní čin, mělo to být ihned ohlášeno nejvyššímu dvorskému maršálkovi.¹⁸³

Zde je na místě se pozastavit, a to z výše uvedeného odkazu na osobu nejvyššího dvorského maršálka. V této době, kdy byl vydán trestní soudní řád, nadále totiž jako zvláštní soud fungoval soud nejvyššího soudního maršálka,¹⁸⁴ který patřil k nejdůležitějším úřadům císařského dvora.

Do personální působnosti tohoto soudu patřili členové císařského domu a dále ty osoby, kterým právo podléhat tomuto soudu udělil císař. Většinou se jednalo o příslušníky významných šlechtických rodů, a právě poslední skupinu těchto

¹⁸¹ § 59 zákona č. 119/1873 ř. z.

¹⁸² § 60 zákona č. 119/1873 ř. z.

¹⁸³ § 61 zákona č. 119/1873 ř. z.

¹⁸⁴ V kapitole „Trestní soudy...“ proto již tomuto soudu nebude věnována pozornost, neboť výklad o tomto zvláštním soudu bude zde podán, právě v souvislosti s ustanovením § 61 trestního soudního řádu. K nejdůležitějším právním předpisům, které se týkaly tohoto soudního orgánu, patřilo císařské nařízení z 5. srpna 1642 a 17. června 1753, dvorský dekret ze 14. července 1815, dekret č. 481 z 14. října 1785 a dekret č. 506 z 19. prosince 1785.

osob tvořily osoby s právem exterritoriality (tedy vyslanci, mocnáři, jinými slovy diplomaté).

Pro výše uvedené osoby byl soud nejvyššího dvorského maršálka výlučným soudem první stolice. V trestních záležitostech byl soud omezen ve své pravomoci. Soud byl příslušný pouze k povolávání členů císařské rodiny za svědky a k omezování trestních činů exterritoriálních osob jejich suverénům. Dále byl příslušný k provádění veškerých soudních úkonů dožádáním proti osobám bydlícím v císařském paláci, dvorních budovách a letohradech ve Vídni nebo v jejím nejbližším okolí, i když tyto osoby jinak podléhaly pravomoci běžných soudů. Pro odvolání proti tomuto soudu byl funkčně příslušný Vrchní zemský soud ve Vídni, ve třetí instanci Nejvyšší soud.

V případě civilních sporných záležitostí projednával pře v pětičlenném senátu, který se skládal z předsedy senátu – ředitel kanceláře úřadu (popř. nejvyšší dvorský maršálek) nebo jeho zástupce. Členy soudu byli další čtyři přísedící, které jmenoval císař z řad zemského soudu ve Vídni. Ostatní záležitosti byly řešeny samosoudcem.¹⁸⁵

Podle trestního řádu měly sborové soudy druhé instance právo, po vyslyšení vrchního státního zástupce, z důvodu veřejné bezpečnosti nebo z jiných důležitých příčin příslušnému soudu, trestní záležitost odejmout a předat jinému soudu nalézajícím se v obvodu sborového soudu druhé instance.¹⁸⁶ Totéž právo měl i Nejvyšší soud jako soud zrušovací v celém obvodu zemí radou říšskou zastoupených.¹⁸⁷ Z důvodu delegace jiného soudu, podle ustanovení § 62 trestního soudního řádu, nařízené od sborového soudu druhé instance, mohl žalobce i obviněný podat stížnost u Nejvyššího soudu. Stížnost musela být podána ve lhůtě tří dnů od oznámení usnesení soudu.

V případě sporu o příslušnost mezi okresními soudy, které byly postaveny pod sborovým soudem první instance, rozhodovala o sporu poradní komora

¹⁸⁵ K výše uvedenému srv. SCHELLEOVÁ, Ilona, SCHELLE, Karel. *Soudnictví: (historie, současnost a perspektivy)*. Praha: Eurolex Bohemia, 2004, ISBN 80-86432-65-3, s. 123-124.

¹⁸⁶ § 62 zákona č. 119/1873 ř. z.

¹⁸⁷ § 63 zákona č. 119/1873 ř. z.

sborového soudu první instance. Pokud se nemohly dva sborové soudy první instance shodnout o svou příslušnost nebo o příslušnost dvou okresních soudů pod nimi postavených, k rozhodnutí o sporu byl pak příslušný sborový soud druhé instance. Pakliže spor o příslušnost mezi dvěma soudy, které nebyly postaveny pod týmž sborovým soudem druhé instance, anebo mezi dvěma sborovými soudy druhé instance, byl kompetentní k rozhodnutí sporu Nejvyšší soud. Takovéto rozhodnutí se mohlo uskutečnit pouze až po vyslyšení státního zastupitelství a nebylo proti němu žádného opravného prostředku.¹⁸⁸

Než došlo k rozhodnutí o sporu, měl ten i onen soud vykonat vše, co bylo zapotřebí k zahájení vyšetřování a ke zjištění skutku v jeho okrsku, zejména měl provést vyšetřovací úkony, při kterých hrozilo nebezpečí z prodlení.

Trestní řád se zabývá i situací, kdy trestní soud byl příslušný i pro svou nepřislušnost. Každý trestní soud i nepřislušný, v jehož okrsku se objevily známky nějakého trestného činu, měl právo a byl povinen, kdy hrozilo nebezpečí z prodlení, učinit vše, co mohlo vést k vyhledání skutku a k zatčení obviněného. Avšak měl povinnost ihned informovat příslušný soud nebo státního zástupce a poslat mu spisy, které k tomu byly vytvořeny.¹⁸⁹

Kapitola VII. O vylučování a zamítání osob soudních a státních zástupců – §§ 67-74

Zde je namístě provést rozbor podkapitoly I. O vylučování osob soudních a podkapitoly II. O zamítání osob soudních.

Soudce se nemohl účastnit a provést žádný úkon v trestním soudním řízení, pokud mu bylo trestním skutkem ublíženo, nebo *„jestli obviněný, anebo ten, komu ublíženo, s ním svazkem manželským spojen, nebo jestli obviněný, ten, komu ublíženo, státní zástupce, soukromý žalobce nebo obhájce v pokolení vzhůru neb dolů stupujícím s ním příbuzný neb seškvařený, jeho bratranec neb sestřenice, nebo ještě blíže s ním příbuzný anebo v témž stupni seškvařený, nebo*

¹⁸⁸ § 64 zákona č. 119/1873 ř. z.

¹⁸⁹ § 65 zákona č. 119/1873 ř. z.

*jestli s ním ve svazku rodičů volících a dětí zvolených, neb schovatelů a schovanců, poručníka a poručence“.*¹⁹⁰

V žádné instanci nemohl být soudcem ten, kdo mimo své služební práce byl svědkem trestného činu nebo kdo byl v téže věci vyslýchán jako svědek nebo znalec. Dále kdo v téže věci byl obhájcem, zástupcem soukromého žalobce, soukromým účastníkem nebo státním zástupcem. V hlavním přelíčení nemohl mít účastenství a z důvodu toho nemohl rozhodovat ten, kdo v téže věci byl vyšetřovacím soudcem nebo se účastnil rozhodování o námitkách proti obžalobě. Pokud bylo zapotřebí hlavní přelíčení z důvodu odvolání nebo zmatečné stížnosti znovu vést, nemohli v tomto řízení být činní soudci, kteří se účastnili v prvním hlavním přelíčení.¹⁹¹

Členové soudů vyšších instancí se nemohli účastnit přelíčení v nichž byli vyšetřujícími soudci, nemohli se účastnit jednání o opravných prostředcích proti některému rozhodnutí, ve kterém v některé nižší soudní instanci spolu hlasovali a dále nemohli mít referát a předsedat v přelíčení o nějaké trestné záležitosti, ve kterém byl v nižší instanci vyšetřujícím soudcem nebo referentem někdo, s kým byli v některém svazku jmenovaném v ustanovení § 67 trestního soudního řádu.¹⁹²

Soudce měl povinnost neprodleně oznámit správci soudu, jehož byl členem, důvod, proč je ze soudcovství vyloučen. Pokud byl ze soudcovství vyloučen správce okresního soudu, pak měl soudce povinnost toto oznámit představenému sborového soudu první instance.¹⁹³

Jakmile některý soudce shledal, že je tu důvod, který ho vylučoval z účastenství soudnictví, měl se ihned zdržet jakéhokoliv soudního úkonu, neboť by byl brán jako neplatný. Pouze pokud by hrozilo nebezpečí z prodlení a nebylo možné ihned ustanovit jiného soudce, měl soudce soudní úkony učinit. Avšak pokud by se mělo zakročit proti jeho manželce nebo proti někomu, kdo byl s ním

¹⁹⁰ § 67 zákona č. 119/1873 ř. z.

¹⁹¹ § 68 zákona č. 119/1873 ř. z.

¹⁹² Srv. § 69 zákona č. 119/1873 ř. z.

¹⁹³ § 70 zákona č. 119/1873 ř. z.

v příbuzenském svazku, mělo se soudní řízení bez prodlení postoupit nejbližšímu soudci.¹⁹⁴

1.3.2.3 Státní zastupitelství, vylučování a zamítání státních zástupců

Kapitola III. O státním zastupitelství - §§ 29-37

Trestní řád stanovil, aby při každém sborovém soudu první instance byl ustanoven státní zástupce. U každého sborového soudu druhé instance vrchní státní zástupce a u Nejvyššího soudu generální prokurátor s tolika náměstkyně, kolik jich bude třeba. Náměstkyně státních zástupců, vrchních státních zástupců a generálního prokurátora měli právo převzít veškeré jejich úřední výkony, pokud je zastupovali.¹⁹⁵ Státní zástupci byli nezávislí na soudech, u kterých byli zřízeni. U sborových soudů první instance byli státní zástupci podřízeni vrchním státním zástupcům. U sborových soudů druhé instance, byli státní zástupci podřízeni přímo ministru práv. Taktéž to bylo v případě generálního prokurátora u Nejvyššího soudu, jako soudu zrušovacího.¹⁹⁶

Mezi úkoly státního zástupce u sborového soudu první instance patřilo: účastnit se přípravného vyhledávání, přípravného vyšetřování a hlavního přelíčení pro zločiny a přečiny přikázané tomuto soudu, účastnit se řízení odvolacího vedeného u sborového soudu první instance proti rozhodnutí okresního soudu a zasedat u porotního soudu v okrsku sborového soudu první instance. Přelíčení před okresními soudy se mohl účastnit sám nebo prostřednictvím svého náměstka.¹⁹⁷

Státní zástupce měl také povinnost každý měsíc podat zprávu o trestních věcech, které byly vyřízeny vrchnímu státnímu zástupci a také zprávu o trestních věcech, které dosud vyřízeny nebyly. Pokud šlo o zahájení nebo zastavení vyšetřování nebo o některý důležitější výkon vyšetřování a měl-li

¹⁹⁴ § 71 zákona č. 119/1873 ř. z.

¹⁹⁵ § 29 zákona č. 119/1873 ř. z.

¹⁹⁶ § 30 zákona č. 119/1873 ř. z.

¹⁹⁷ § 31 zákona č. 119/1873 ř. z.

státní zástupce o tom nějakou pochybnost, měl podat zprávu vrchnímu státnímu zástupci a řídit se pak jeho pokyny.¹⁹⁸

Vrchního státní zástupce u sborového soudu druhé instance, měl být přítomen při každém přelíčení, které se vedlo před tímto soudem. Nadto mu příslušel dohled nad zřízenci státního zastupitelství v obvodu sborového soudu druhé instance, při sborových soudech první instance a při stanovených okresních soudech. Také měl právo se účastnit každé trestní věci, která náležela do oboru jeho působnosti, a to buď sám nebo prostřednictvím svého náměstka.¹⁹⁹

Generální prokurátor mohl podat z moci svého úřadu nebo z příkazu ministra práv zmatečnou stížnost proti každému rozhodnutí trestního soudu, které se zakládalo na porušení zákona nebo na nesprávném výkladu zákona, jakož i proti každému usnesení trestního soudu, které by odporovalo zákonu. To mohl učinit i tehdy, když žalovaný nebo žalující nevyužili zákonem stanovené lhůty k podání zmatečné stížnosti. Státním zástupcům také náleželo, aby v případech, kde se jim zdálo podání zmatečné stížnosti vhodné, předložili vrchním státním zástupcům, kteří by pak uvážili, zda tyto případy se mají oznámit generálnímu prokurátorovi.²⁰⁰

Trestním řádem byla stanovena pro státní zástupce povinnost stíhat ex officio každý trestní čin o němž se dozvěděli a naříditi, aby bylo zahájeno trestní stíhání u příslušného soudu a viník byl potrestán. K tomu měli využít všech prostředků k vyhledání pravdivých skutečností. Měli právo kdykoliv nahlédnout do spisu a tím zjistit, jak vyšetřování postoupilo. Pokud by zjistili nějaké nesrovnalosti či průtahy, měli dle zákona učinit taková opatření, aby byla zjednána náprava.²⁰¹

Své návrhy mohli činit ústně nebo písemně a o každém tomto jejich návrhu měl soud učinit opatření nebo usnesení. Také mohli podávat svá zdání o návrzích obviněného nebo k dotazům soudu. Státní zástupci měli být přítomni při

¹⁹⁸ § 31 zákona č. 119/1873 ř. z.

¹⁹⁹ § 32 zákona č. 119/1873 ř. z.

²⁰⁰ § 33 zákona č. 119/1873 ř. z.

²⁰¹ § 34 zákona č. 119/1873 ř. z.

poradách soudu. Neměli však oprávnění být při hlasování a konečném usnesení.²⁰²

Státní zástupci měli také právo požadovat součinnost a pomoc s jinými bezpečnostními úřady nebo jinými státními, zemskými či obecními úřady a v případě potřeby, bez prostřednictví jiného úřadu, vyzvat na pomoc brannou moc.²⁰³

Na začátku každého roku měl generální prokurátor a vrchní státní zástupci povinnost podat ministrovi práv zprávu o vyřízených i nevyřízených trestních věcech z minulého roku a také i o tom, jakým způsobem funguje soudní správa a které vady byly shledány v legislativě a v úředním řízení.²⁰⁴

Kapitola VII. O vylučování a zamítání osob soudních a státních zástupců - §§ 67-76

Rozbor podkapitoly III. O vylučování státních zástupců - §§ 75-76.

Dle ustanovení § 75 byli vyloučeni ti státní zástupci, s nimiž byl obviněný nebo jeho obhájce nebo soukromý žalobce v některém svazku v § 67 jmenovaném. Rovněž byl vyloučen každý státní zástupce, který v téže věci byl svědkem nebo znalcem nebo v ní byl obhájcem, zástupcem soukromého žalobce nebo účastníka nebo soudcem.

Každý člen státního zastupitelství dle § 76 byl povinen se zdržet každého úkonu v trestní věci od chvíle, kdy si byl vědom svého vyloučení z trestní věci a byl povinen ji postoupit svému náměstkovi a oznámit to svému nejbližšímu představenému.

²⁰² § 35 zákona č. 119/1873 ř. z.

²⁰³ § 36 zákona č. 119/1873 ř. z.

²⁰⁴ § 37 zákona č. 119/1873 ř. z.

1.3.2.4 Opravné prostředky a obnova řízení

Kapitola XIX. O porotě, IV. O opravných prostředcích proti rozsudkům porotním - §§ 343-351

Trestní řád soudní připouštěl dva řádné opravné prostředky – zmateční stížnost a odvolání.²⁰⁵ Pro podání zmatečné stížnosti byly uvedeny taxativní důvody. Důvody pro podání stížnosti byly:²⁰⁶

- 1) nesprávné obsazení soudu či lavice porotců,
- 2) obžalovaný neměl během hlavního přelíčení obhájce,
- 3) byl použit nezákonný důkaz či postup, porušení právní povinnosti soudu,
- 4) špatná interpretace zákona či pravidla řízení, špatná formulace hlavní či vedlejší otázky,
- 5) nesprávné poučení porotců,
- 6) odpověď porotců byla nejasná anebo si sama odporuje,
- 7) analogie k tíži obžalovaného,
- 8) výměra trestu byla nezákonná,
- 9) odpověď porotců byla nejasná nebo úplná nebo sama sobě odporovala,
- 10) rozhodnutím porotního soudu byl porušen nebo nesprávně vyložen zákon z důvodu toho:
 - a) „*jestli skutek obžalovanému za vinu kladený čin trestný pod moc soudní příslušející,*
 - b) *jsou-li tu okolnosti, pro kteréž skutek přestává býti trestným nebo nemůže býti stíhán; konečně*
 - c) *schází-li žaloba, kteréž dle zákona jest potřebí*“,
- 11) skutek, na němž se rozhodnutí zakládalo, nesprávným vyložením zákona byl uvažován dle trestního zákoníku, který se k němu nevztahoval,
- 12) soud při vyměřování trestu vykročil z ustanovené sazby trestním zákonem, pokud se tato sazba zakládala na důvodech přitěžujících nebo polehčujících zejména v zákoně uvedených.

²⁰⁵ § 343 zákona č. 119/1873 ř. z.

²⁰⁶ § 344 zákona č. 119/1873 ř. z.

Stížnost mohla být podána do 3 dnů, a to buď od vyhlášení rozsudku nebo do 3 dnů od jeho doručení, pokud obžalovaný nebyl přítomen jeho vyhlášení. Její podání mělo odkládací účinek.²⁰⁷

Odvolání bylo přípustné v části výroku o trestu a z rozhodnutí týkajícího se pohledání z práva soukromého.²⁰⁸

Kapitola XX. O obnovení trestního řízení a o zvrácení k předešlému způsobu z příčiny prošlé lhůty - §§ 352-363

Ustanovení trestního řádu umožňovala obnovení řízení u přelíčení již zastaveného, odmítnuté žaloby či pokud od ní bylo upuštěno na návrh státního zástupce nebo žalobce. Pokud nedošlo k jejímu promlčení a byla zjištěna nová skutečnost, která vedla k usvědčení obžalovaného. Žalobce nemohl návrh podat, pokud vzal žalobu prve zpět. O obnově řízení rozhodoval soud druhé instance, ale žádost se podávala soudu první instance.²⁰⁹

O obnovu řízení mohl žádat odsouzený i po vykonání trestu, pokud splnil následující podmínky:²¹⁰

- byl odsouzen na základě křivého svědectví, zfalšovaného důkazu či na základě podplácení
- uvedl nové skutky nebo důvody, které buď samy anebo v návaznosti na staré důkazy mohly vést ke zproštění obžaloby či překvalifikování trestného činu na mírnější
- pokud bylo pro jeden skutek odsouzeno více pachatelů a bylo zřejmé, že alespoň jeden pachatel byl nevinný

Návrh ve prospěch byly oprávněny podat stejné osoby jako v případě zmatečné stížnosti. Pokud se státní zástupce dozvěděl nové informace, jež byly ku prospěchu obžalovaného a mohly vést k podání žádosti na obnovu řízení, byl

²⁰⁷ § 284 zákona č. 119/1873 ř. z.

²⁰⁸ § 345 zákona č. 119/1873 ř. z.

²⁰⁹ § 352 zákona č. 119/1873 ř. z.

²¹⁰ § 353 zákona č. 119/1873 ř. z.

povinen toto oznámit obžalovanému nebo tomu, kdo byl oprávněn tuto žalobu podat.²¹¹

Státní zástupce nebo poškozený mohl navrhnout obnovu řízení na nepromlčený trestní čin ze kterého byl obžalovaný zproštěn, a to ze dvou důvodů. Za prvé, pokud došlo ke křivému svědectví a falšování důkazů. Za druhé, pokud se obžalovaný později ke svému činu doznal nebo vyšly nové skutky a důvody.²¹²

V případě státního zástupce zde byla ještě možnost podat návrh na obnovu řízení. Bylo tomu tak v případě, pokud skutečně spáchaný zločin, za nějž šlo uložit trest smrti či doživotí, mohl být dle rozsudku uložen pouze trest dočasného vězení. Za druhé, měl být uložen trest ve výši minimálně 10 let, ale byl uložen v maximální výši 5 let. Za třetí, že spáchaný čin byl zločin, i když obžalovaný byl souzen a odsouzen pro přečin nebo trestný čin, který je v pravomoci okresního soudu.²¹³

Pokud mělo dojít k obnově řízení, rozhodoval sborový soud první instance. Vyšetřující soudce prověřil všechny skutečnosti a vyslechl strany (státního zástupce, poškozeného a v některých případech i obviněného). Poté v neveřejném zasedání ve čtyřčlenném senátu rozhodl. Proti rozhodnutí šlo podat stížnost ke sborovému soudu druhé instance ve lhůtě 3 dnů. Pokud rozhodl až soud druhé instance, mohl případ delegovat jinému soudu.²¹⁴ V případě účinků obnovy řízení, docházelo ke zrušení původního rozsudku.²¹⁵

Trestní řád stanovil, v jakých případech trestní řízení, nehledíc k výjimkám a formalitám obnoveného řízení, zavést nebo v počatém řízení dále pokračovat dle obecních nařízení, a to skrze soud dle těchto nařízení příslušných:²¹⁶

- když bylo zastaveno přípravné vyhledávání, než jistá osoba byla obviněna;

²¹¹ § 354 zákona č. 119/1873 ř. z.

²¹² § 355 zákona č. 119/1873 ř. z.

²¹³ § 356 zákona č. 119/1873 ř. z.

²¹⁴ § 357 zákona č. 119/1873 ř. z.

²¹⁵ § 358 zákona č. 119/1873 ř. z.

²¹⁶ § 368 zákona č. 119/1873 ř. z.

- když soukromý žalobce, který měl ještě právo žalovat, podal žalobu, po předešlém zastaveném řízení nebo byl vynesena osvobozující rozsudek pouze z toho důvodu, že žádný účastník neučinil návrh, kterého bylo ze zákona zapotřebí;
- když bylo při ukončení trestního řízení pro nějaký zločin nebo přečin „vedeného žalobníkovi vyhrazeno, stíhati obžalovaného pro některý jiný čin trestný, anebo když teprve potom vzešly příčiny podezření, že obžalovaný spáchal dříve nějaký čin trestný“;
- když trestní soud užívší nesprávně zákona, rozhodl o nějakém skutku, který byl zločinem, jak by mu bylo příslušelo o něm rozhodovat, pokud nepominulo od tohoto rozhodnutí šest měsíců, a šlo-li o zločin, o kterém náleželo rozhodovat porotě ne více než dvanáct měsíců.

1.3.2.5 Výkon rozhodnutí

Kapitola XXIII. O vykonání rozsudků - §§ 396-411

Každý trestní rozsudek se měl vykonat neprodleně v případě, kdy bylo jisté, že nebyla proti tomu žádná zákonná překážka a zejména, že nikdo neužil žádného opravného prostředku, kterému zákon přiznával odkladací účinek. Pokud někdo použil opravného prostředku, avšak k tomu mimo vůli obžalovaného neměl právo, mělo se to obžalovanému oznámit a dát ponaučení, že se tím odkládá výkon trestu. Totéž se mělo učinit, pokud byly pochyby, zdali obžalovaný k tomu svolil, aby opravného prostředku použil jeho obhájce. Výkon trestního rozsudku měl nařídít představený toho soudu, který v trestní věci učinil nález v první instanci.²¹⁷

Pokud byl ten, který byl odsouzen k trestu smrti nebo k trestu na svobodě nemocen na duchu nebo těžce nemocen na těle nebo byla-li odsouzená těhotná, bylo zakázáno rozsudek vykonat, do doby než by nemoc či těhotenství pominulo.²¹⁸

²¹⁷ § 397 zákona č. 119/1873 ř. z.

²¹⁸ § 398 zákona č. 119/1873 ř. z.

Výkon trestu na svobodě, který nečinil více než šest měsíců, se mohl na krátký čas odložit v případě, že by neprodleným jeho výkonem došlo ke škodě na výdělku odsouzeného nebo výživě jeho nevinné rodiny a zároveň nebyla zde obava, že by odsouzený uprchl. Tento odklad trestu mohl povolit sborový soud první instance, a to nejvýše na dobu šesti neděl. Rozhodnout o tomto odkladu muselo shromáždění tvořené čtyřmi soudci, po vyslyšení státního zástupce, z nichž jeden soudce tomuto shromáždění předsedal. Pokud by šlo o dobu delší, pak mohl o odložení výkonu trestu rozhodnout soud druhé instance na návrh soudu první instance. Žádost o odložení výkonu trestu na delší dobu, než šest neděl se podávala u soudu první instance. Pokud soud první instance shledal, že jí nebude vyhověno, měla být vrácena podávajícímu. Proti tomuto rozhodnutí nebylo opravného prostředku.²¹⁹

Mělo-li odsouzení za účinek ztrátu šlechtictví, hodnosti člena obecního zastupitelstva nebo nějakého jiného zastupitelstva spravujícího věci veřejné či pozbytí nějakého úřadu, služby, titulu, hodností a řádu, či ztráty práva volit nebo být volen do dotčených zastupitelstev nebo pozbytí nějakého jiného práva, zmocnění či příjmů z veřejných pokladen, měl trestní soud zaslat kopii rozsudku úřadu, kterému příslušelo učinit opatření, které bylo k tomu zapotřebí.²²⁰

Rozsudek smrti se vykonával příštího rána po tom dni, kdy bylo odsouzenému oznámeno, že bude trest na něm vykonán, jelikož mu nebyla udělena milost. Toto oznámení se muselo učinit na soudě za přítomnosti přisedícího, dvou soudců a státního zástupce. Trestní soud měl přihlížet k tomu, aby vykonání trestu nepřípadlo ani na neděli ani ve svátek ani na takový den, který dle náboženského vyznání odsouzenec byl dnem svátečním a aby v den vykonání nebylo nic na překážku. Po oznámení měl trestní soud poskytnout odsouzenému duchovního správce té víry, kterou odsouzený vyznával. Kromě osob, které k tomu byly ze své úřední pozice povolány, bylo odsouzenému dovoleno, aby ho mohly navštívit pouze osoby z jeho rodiny a ti, které si žádal vidět nebo s nimi mluvit.²²¹

²¹⁹ § 401 zákona č. 119/1873 ř. z.

²²⁰ § 402 zákona č. 119/1873 ř. z.

²²¹ § 403 zákona č. 119/1873 ř. z.

Trest smrti se vykonával uvnitř věznice nebo na nějakém jiném ohrazeném místě za přítomnosti soudní komise. Komise se měla skládat nejméně ze tří členů sborového soudu a ze zapisovatele za přítomnosti státního zástupce, soudního lékaře a duchovního správce, jenž odsouzeného doprovázel. Obhájci, starostovi a zastupitelstvu obce, v jejímž okrsku se trest smrti měl vykonat, se mělo oznámit, kde a kterou hodinu bude trest vykonán, aby se mohli dostavit.²²²

Úředníkům sborového soudu, státního zastupitelství a úřadu bezpečnosti a také nejbližším příbuzným odsouzeného bylo dovoleno být při popravě. Pokud bylo dost místa, mohlo se dovolit účastnit se také jiným vážným mužským osobám. Pokud se měl trest smrti vykonat na několika osobách, mělo být učiněno opatření, aby nemohl jeden vidět popravu druhého. Trestní rozsudek s krátkým popsáním skutku se měl dát do tisku a po popravě rozdat.²²³

Tělo popraveného se mělo v noci na místě zvláště k tomu ustanoveném v tichosti pochovat. Pokud by o to požadovala rodina popraveného, mohlo se jí tělo popraveného vydat k pohřbení. I v tomto případě se mělo tělo pohřbít v tichosti a bez jakékoliv slavnosti.²²⁴

Pokud bylo v trestním rozsudku vyřknuto, že má být odsouzený po výkonu trestu vypovězen ze země nebo měl být vyhoštěn z některé země říšskou radou zastoupenou (nebo ze všech těchto zemí), mělo tuto skutečnost oznámit státní zastupitelství správci řízení zemskému té země ve které je trestní soud. Pokud se vyhoštění vztahovalo pouze k některému místu nebo okresu, mělo se to oznámit nejnižšímu politickému úřadu a úřadu bezpečnosti.²²⁵

Pokud v trestním rozsudku bylo rozhodnuto i o propadnutí věcí, věci prodejných nebo náradí, zmaření nebo zkažení nástrojů nebo jiných věcí, ztrátu živnosti nebo jiných práv, povolení nebo zmocnění, měl státní zástupce a strany

²²² § 404 zákona č. 119/1873 ř. z.

²²³ § 404 zákona č. 119/1873 ř. z.

²²⁴ § 404 zákona č. 119/1873 ř. z.

²²⁵ § 407 zákona č. 119/1873 ř. z.

toho se domluvit s úřady, kterým příslušelo učinit opatření, kterých v tomto případě bylo zapotřebí.²²⁶

Pakliže vyšly najevo polehčující okolnosti, již po nabytí právní moci rozsudku, které zde nebyly nebo nebyly známé, když byl rozsudek vynesena a pro které by se patrně vynesl mírnější trest, měl sborový soud první instance, když o těchto polehčujících okolnostech nabyt jistoty, navrhnout sborovému soudu druhé instance přiměřené snížení trestu. O tomto návrhu rozhodoval sborový soud druhé instance po vyslyšení vrchního státního zástupce. Pokud žádost na snížení trestu nebo návrh k tomu směřující byl odmítnut, nebylo proti tomu již možné podat opravný prostředek.²²⁷

Prominout nebo zmírnit trest takovým způsobem, o němž nebylo v zákoně nic ustanoveno, příslušelo pouze císaři. Žádost o milost neměla odkladný účinek. Trestní řád stanovil také postup, jak se má vyřizovat žádost o milost. Podal-li odsouzený žádost o milost, podával jí představenému trestnice nebo vyslanému úředníku na vizitaci trestnice. Představený věznice, po připojení k ní svého zdání o chování a zdraví trestance, měl žádost odeslat soudu, který rozhodl v první instanci.²²⁸

Tento soud, kterému se dodala každá jiná žádost o milost, měl žádost prozkoumat a shledal-li, že nejsou důležité důvody ke snížení nebo prominutí trestu, měl ji zamítnout. Avšak pokud zde byly důležité důvody, měl žádost se svým návrhem předložit sborovému soudu druhé instance, který po vyslyšení vrchního státního zástupce, se o žádosti usnesl a buď ji zamítl, nebo ji se svým návrhem předložil ministrovi práv. Pokud o rozsudku rozhodl soud zrušovací,²²⁹ přimlouvající návrh sborovému soudu druhé instance měl být předložen soudu zrušovacímu, který po vyslyšení generálního prokurátora rozhodlo o tom, zda se měla žádost odmítnout nebo s přimluvou předložit ministrovi práv. Pokud výše

²²⁶ § 408 zákona č. 119/1873 ř. z.

²²⁷ § 410 zákona č. 119/1873 ř. z.

²²⁸ § 411 zákona č. 119/1873 ř. z.

²²⁹ Dle § 288, č. 3 nebo dle § 350, odst. 1. zákona č. 119/1873 ř. z.

jmenované soudy odmítly žádost o udělení milosti, nebylo možné proti tomu podat stížnost.²³⁰

1.3.2.6 Stanné právo a řízení dle práva stanného

Stanné právo, představující mimořádné opatření státní moci v oblasti trestního práva, bylo rovněž zakotveno v trestním řádu z roku 1873. Jaké představovalo omezení, jak bylo vyhlašováno, lze zjistit právě juristickým rozbohem ustanovení trestního řádu. Kapitola XXV., která zakotvila stanné právo, byla rozdělena do třech podkapitol: I. O zavedení řízení dle práva stanného, II. O řízení před stanným soudem, III. O tom, kdy řízení dle práva stanného se zdvihá.

Kapitola XXV. O řízení dle práva stanného - §§ 429-446

Řízení dle práva stanného se mohlo zahájit jen v případech zbourění, kdy nebyly dostatečné jiné prostředky stanovené zákonem k jeho potlačení. Zavedení stanného práva příslušelo zemskému správci po úmluvě s prezidentem sborového soudu druhé instance a s vrchním státním zástupcem. Pokud by však vzniklo nebezpečí z prodlení, měl právo tak učinit i představený politického okresního úřadu, poté co se dohodl s prezidentem sborového soudu první instance a se státním zástupcem.²³¹

Řízení dle práva stanného se mohlo, kromě výše uvedeného, nařídit i tehdy, když se v některém nebo několika okresech, v míře zvláště nebezpečné, zmáhaly vraždy, loupeže, žhářství nebo zločin veřejného násilí uvedený v § 85 tr. zák. V těchto případech příslušelo ministrovi vnitřních záležitostí po dohodě s ministrem práv vyslovit, zda je třeba, aby se stanné právo zavedlo.²³²

²³⁰ § 411 zákona č. 119/1873 ř. z.

²³¹ § 429 zákona č. 119/1873 ř. z.

²³² § 430 zákona č. 119/1873 ř. z.

Prohlášení o zavedení stanného práva se mělo v obcích, ve kterých mělo být stanné právo zavedeno, vyhlásit bubnováním nebo troubením, a kromě toho neprodleně oznámit obecním úřadům, přibít na veřejných místech a veřejnými novinami a dle okolností ohlášením z kazatelny uvést v obecnou známost. Taktéž se to mělo oznámit generálnímu nebo vojenskému velitelství a velitelství zemské obrany té korunní země, aby o tom daly vědět vojenským sborům jim podřízených.²³³

V případě zbouření se k oznámení o započetí řízení dle stanného práva měl přidat rozkaz, aby se každý všelijakého „*bouřlivého rocení, všelikého k němu podněcování a všelikého v něm účastenství*“ zdržel a byl poslušen nařízení vrchnosti, která pro potlačení těchto zločinů budou vydána, sice že bude každý, kdo by se po vyhlášení těchto nařízení dopustil zločinu, bude odsouzen dle práva stanného a potrestán smrtí.²³⁴

Vyhlášením řízení dle práva stanného vyhlašoval sborový soud první instance, v jehož obvodě bylo ohlášení učiněno, výhradně příslušným v případě všech zločinů, k nimž se má vztahovat řízení dle práva stanného podle ust. § 432 a 433, jakož i v případě spoluviny a každého trestuhodného účastenství v těchto zločinech. V tomto případě se nehledělo k tomu, vedlo-li se na obviněného nějaké vyšetřování u řádného soudu. Pokud se obviněný dopustil několika trestných činů v různých okresech a tím by bylo několik stanných soudů k tomu příslušných, pak měl být příslušný výhradně ten stanný soud, před který byl obviněný již postaven nebo ke kterému byl nejprve dodán.²³⁵

Sborový soud první instance, jakožto stanný soud, činil nálezy ve skladbě čtyř soudců, z nichž jeden předsedal, s přivzetím zapisovatele protokolu. Dle zdání prezidenta soudu se mohl stanný soud usadit v každém místě toho okresu, kde bylo stanné právo vyhlášeno, o čemž měl být bezodkladně informován tamější správní úřad.²³⁶

²³³ § 431 zákona č. 119/1873 ř. z.

²³⁴ § 432 zákona č. 119/1873 ř. z.

²³⁵ § 434 zákona č. 119/1873 ř. z.

²³⁶ § 435 zákona č. 119/1873 ř. z.

Po vyhlášení stanného práva měl správní úřad hledět k tomu, aby nejbližší vojenské velitelství, kterého bylo třeba pro ochranu stanného soudu, bylo na místě, kde se měl stanný soud konat a aby byli přítomni: duchovní správce, soudní lékař, kat a jeho pomocníci a aby vykonání trestu smrti, pokud byl vyhlášen, nebylo nic na překážku.²³⁷

Státní zástupce při sborovém soudu první instance nebo ke stannému soudu zvláště vyslaný člen státního zastupitelství, měl učinit, aby řízení dle stanného práva bylo zavedeno na obviněné. Přitom mělo být pravidlem, že před stanný soud měli být postaveni pouze ti, kteří byli při skutku přistiženi nebo o nichž bylo možné se domnívat, že důkaz viny se bude moci provést bez prodlení. Před stanný soud neměly být postavovány osoby těžce nemocné a těhotné ženy.²³⁸

Stannému soudu náleželo odsuzovat i osoby, které náležely pod vojenskou pravomoc a vojenští úředníci byli povinni je vydat na požádání stanného soudu. Pokud tyto vojenské osoby byly dodány k nějakému civilnímu úřadu, mělo se to oznámit nejbližšímu vojenskému velitelství a uvést spolu jméno obviněného, kde se narodil, obec, ke které příslušel a jeho vojenské postavení.²³⁹

Řízení stanného soudu proti obviněnému se mělo konat od počátku až do konce před shromážděným soudem a pokud možno bez přerušení. Obviněný měl být ihned postaven před stanný soud, když byl přistižen. Řízení v případě každého obvinění mělo trvat nejdéle tři dny a lhůta se počítala ode dne, kdy byl obviněný postaven před stanný soud.²⁴⁰ Řízení před stanným soudem bylo veřejné a ústní. Obviněný si mohl sám zvolit obhájce. Pokud tohoto práva neužil, měl mu soud jmenovat obhájce ex offo.²⁴¹

Státní zástupce započal řízení vylíčením skutků, kterých se obviněný dopustil a která se mu dávala za vinu. Po skončeném průvodním řízení měl státní zástupce učinit svůj návrh. Obviněný a jeho obhájce se měli k tomuto návrhu vyjádřit, a

²³⁷ § 436 zákona č. 119/1873 ř. z.

²³⁸ § 437 zákona č. 119/1873 ř. z.

²³⁹ § 438 zákona č. 119/1873 ř. z.

²⁴⁰ § 439 zákona č. 119/1873 ř. z.

²⁴¹ § 440 zákona č. 119/1873 ř. z.

pokud k tomu státní zástupce ještě něco dodal, měl obviněný a jeho obhájce pokaždé právo k tomu hovořit jako poslední.²⁴²

Poté vynesl stanný soud rozsudek v tajné poradě, zachovávajíc co bylo nařízeno v §§ 17, 19-22, 258 a 267, a hned potom ho vyhlásil ve veřejném zasedání. Byli obviněný všemi hlasy shledán vinným, měl ho zároveň stanný soud odsoudit k trestu smrti.²⁴³ Pokud zde byly výjimky uvedené v § 259, měl stanný soud obviněného zprostit obžaloby a hned nařídít, aby byl propuštěn na svobodu. Měl-li stanný soud za to, že nebyl příslušný, nebyl-li trest smrti vynesena jen pro to, že nebyl rozsudek jednohlasný nebo nebylo možné v zákonné třídenní lhůtě provést důkaz, avšak byly zde zjevné důvody podezření, že obviněný spáchal trestný čin jemu dáváný za vinu nebo nějaký jiný trestný čin, pak měl stanný soud rozhodnout, aby obviněný byl odevzdán řádnému soudci a při této příležitosti se měl též usnést, zda bude obviněnému prodloužena vazba či nikoliv.²⁴⁴

Proti rozsudku stanného soudu nebyl přípustný žádný opravný prostředek a pokud by někdo proti rozsudku podal žádost o udělení milosti, nemělo to odkladného účinku. Trest smrti se měl vykonat do dvou hodin po vyhlášení rozsudku, pouze k výslovné prosbě odsouzeného se mohla přidat ještě jedna hodina, aby se připravil na smrt.²⁴⁵

Pakliže minul důvod, pro který bylo zavedeno stanné právo, mělo se ihned vyhlásit, že se řízení podle stanného práva ruší a mělo se to vždy oznámit veřejnými novinami. Současně s tím byla ukončena pravomoc stanného soudu. Vyšetřování dosud nevyřízená i vyšetřování, v jejichž případě byl již vydán rozsudek smrti, ale nebyl ještě vykonán, se měla odevzdat řádným soudům. Soudy měly tato vyšetřování pokládat za přípravná vyšetřování. Vydané rozsudky stanným soudem i spisy o přelíčení se měly ve lhůtě čtrnácti dnů po ukončení stanného práva předložit vrchnímu státnímu zástupci, který učinil návrhy, které se mu jevily příhodné. Vzešli-li později důvody, aby se řízení

²⁴² § 441 zákona č. 119/1873 ř. z.

²⁴³ § 442 zákona č. 119/1873 ř. z.

²⁴⁴ § 443 zákona č. 119/1873 ř. z.

²⁴⁵ § 445 zákona č. 119/1873 ř. z.

obnovilo, pak následovalo o tom řízení před řádným soudem dle ustanovení kapitoly XX. trestního řádu.²⁴⁶

1.3.2.7 Řízení ve věcech tiskových

Kapitola XXVII. O řízení trestním a věcech tiskových - §§ 483-494

Trestní soudnictví ve věcech tiskových náleželo pouze soudům. Konat přelíčení a rozhodovat v případě tiskových přestupků náleželo okresním soudům, ale v případě zločinů a přečinů spisy tištěnými vykonanými, porotnímu soudu.²⁴⁷

V případě zločinů a přečinů byl příslušný sborový soud první instance, v jehož okrsku byl zločin nebo přečin spáchán. V případě přestupků byl příslušný okresní soud v sídle sborového soudu první instance, v jehož okrsku byl spáchán přestupek. Pokud bylo v sídle sborového soudu první instance více soudů okresních, pak byl příslušný ten, na který bylo zvláštním nařízením „vykonávání soudní moci u věcech trestních vůbec“.²⁴⁸

Byl-li trestný čin vykonán obsahem tištěného spisu a vědělo-li se, kde byl tištěn a bylo-li toto místo v tom okrsku, kde měl trestní řád platnost, pokládalo se místo, kde byl spis tištěn, za místo, kde byl skutek vykonán. Nevědělo-li se, kde byl spis tištěn, nebo leželo-li toto místo vně okrsku, pokládalo se za místo, kde byl tištěný spis rozšiřován.²⁴⁹

V případě, že státní zástupce dal zabavit nějaký tištěný spis, měl ve lhůtě tří dnů oznámit u sborového soudu první instance nebo dle případu u okresního soudu, že byl spis zabaven a žádat, aby soud zabavení spisu potvrdil. Pokud nějaký tištěný spis sám od sebe zabavil úřad bezpečnosti, měl státní zástupce ve třech

²⁴⁶ § 446 zákona č. 119/1873 ř. z.

²⁴⁷ § 484 zákona č. 119/1873 ř. z.

²⁴⁸ § 485 zákona č. 119/1873 ř. z.

²⁴⁹ § 486 zákona č. 119/1873 ř. z.

dnech počínaje ode dne, kdy mu toto bylo oznámeno, žádat, aby úřad bezpečnosti zabavení zrušil nebo aby soud zabavení potvrdil.²⁵⁰

Soud měl ve lhůtě tří dnů zabavení potvrdit nebo zrušit. Pokud by soud nepotvrdil zabavení v osmi dnech od té chvíle, kdy bylo vykonáno a nepodal-li by státní zástupce z důvodu tohoto nepotvrzení stížnost, zabavení by pominulo a úřad bezpečnosti měl k požádání strany neprodleně zabavený spis vrátit. V případě potvrzení zabavení soudem, mělo pak platnost až do konečného rozhodnutí v hlavní věci.²⁵¹

V osmi dnech, kdy bylo zabavení potvrzeno, měl státní zástupce, pokud se toto již nestalo dříve, buď učinit návrh, aby se u soudu zahájilo přípravné vyšetřování nebo měl podat obžalovací spis.²⁵²

Pokud se shledalo, že tištěným spisem byl vykonán trestný skutek, avšak došlo se k tomu, že se má přípravné řízení zastavit nebo obžalovaného z obžaloby propustit, měl soud dle zákona nařídit, aby tištěné spisy byly zmařeny, buď všechny nebo jejich část, a další jejich rozšiřování zakázat.²⁵³

I když státní zástupce nežaloval žádné určité osoby, mohl z důvodů obecného dobra žádat, aby soud zjistil, zdali obsahem nějakého tištěného spisu byl vykonán trestuhodný čin. Pokud tomu tak bylo, státní zástupce žádal, aby soud další rozšiřování tohoto spisu zakázal. O tom měl rozhodovat sborový soud první instance. Pokud šlo o přestupek, příslušný okresní soud v neveřejném zasedání, po vyslyšení státního zástupce. Proti tomuto soudnímu nálezu, kterým bylo zakázáno spis rozšiřovat, mohl každý, kterého se to týkalo, činit ve lhůtě osmi dnů námitky, o nichž po vyslyšení státního zástupce a odpůrce soud rozhodl v neveřejném zasedání.²⁵⁴

²⁵⁰ § 488 zákona č. 119/1873 ř. z.

²⁵¹ § 489 zákona č. 119/1873 ř. z.

²⁵² § 490 zákona č. 119/1873 ř. z.

²⁵³ § 492 zákona č. 119/1873 ř. z.

²⁵⁴ § 493 zákona č. 119/1873 ř. z.

1.3.3 Novelizace a doplnění trestního řádu z roku 1873

Trestní řád z roku 1873 byl doplněn a pozměněn řadou novel a vedlejších zákonů, z nichž nejvýznamnější byly ve sledovaném období Zákon o policejním dohledu ze dne 10. května 1873 (zákon č. 108/1873 ř. z.) , zákon č. 3/1878 ř. z., kterým se doplňují a pozměňují ustanovení řádu soudu trestního o stížnostech zmatečných,²⁵⁵ zákon č. 217/1896 ř. z. jímž se vydávají předpisy o obsazování, vnitřním zařízení a řádě jednacím soudů,²⁵⁶ a nařízení č. 112/1897 ř. z. kterým se nový řád jednacích pro soudy první a druhé stolice vydává.²⁵⁷

Zákon č. 3/1878 ř. z. jímžto se doplňují a pozměňují ustanovení řádu soudu trestního o stížnostech zmatečných²⁵⁸

Zde předkládám jednu z novelizací trestního řádu. Na základě tohoto zákona měl sborový soud I. instance zmatečnou stížnost proti konečnému rozsudku, pokud byla u něho podána, odmítnout v následujících případech:²⁵⁹

- Pokud byla podána pozdě nebo ji podal někdo, komu nepříslušelo vést zmatečnou stížnost nebo se jí vzdal.
- Když nebyl v podané zmatečné stížnosti zřetelně a určitě označen některý ze zrušovacích důvodů,²⁶⁰ zejména když nebyla uvedena okolnost skutku, která měla být zrušovacím důvodem nebo na ní nebylo zřetelně poukázáno.
- Pokud spis nebyl podepsán od oprávněného obhájce. Avšak v tomto případě zde byla dána třídenní lhůta k tomuto napravení.

Usnesení o zmatečné stížnosti muselo být vydáno ve shromáždění tří soudců.²⁶¹ Proti tomuto usnesení bylo možné podat stížnost k soudu zrušovacímu. Nejdříve se musela podat tato stížnost ve lhůtě tří dnů od vyhlášení rozsudku sborového

²⁵⁵ Zákon z 31. prosince 1877, tzv. silvestrovská novela.

²⁵⁶ Zákon o organizaci soudní z 27. listopadu 1896.

²⁵⁷ Nařízení ministra spravedlnosti z 5. května 1897 – jednacích řád pro soudy.

²⁵⁸ Vycházím ze znění na <http://is.muni.cz/do/1499/el/estud/praf/ps09/dlibrary/web/rs.html>.

²⁵⁹ Srv. § 1 zákona č. 3/1878 ř. z.

²⁶⁰ Uvedených v § 281, č. 1-11; potažmo v § 344 č. 1-12 trestního soudního řádu.

²⁶¹ § 2 zákona č. 3/1878 ř. z.

soudu I. instance tomuto soudu, a poté ve třech dalších dnech od tohoto soudu I. instance poslat soudu zrušovacímu. Tato stížnost neměla odkladný účinek.

Zrušovací soud rozhodoval o této stížnosti v neveřejném zasedání, po slyšení generálního prokurátora. Pokud byla tato stížnost odmítnuta, poslal zrušovací soud spisy sborovému soudu druhé instance, jemuž příslušelo v případě odvolání rozhodovat.²⁶²

O zmatečné stížnosti mohl jednat zrušovací soud nejprve v neveřejném zasedání, po slyšení generálního prokurátora jen tehdy, když generální prokurátor nebo referent od prezidenta zrušovacího soudu, z téhož soudu jmenovaný, navrhl některé usnesení uvedené v § 4, § 5 a § 6. Kromě toho den veřejného zasedání se nařídil dle § 286 trestního řádu soudního, aniž k tomu bylo zapotřebí usnesení zrušovacího soudu.²⁶³

Při neveřejném zasedání mohla být zmateční stížnost ihned odmítnuta, pokud:²⁶⁴

- Jí měl již sborový soud první instance odmítnout podle ustanovení § 1 tohoto zákona nebo když zrušovací důvod byl již rozhodnutím zrušovacího soudu v téže věci odstraněn.
- Když se zrušovací stížnost opírala o zrušovací důvody uvedené v § 281, č. 1-8 nebo v § 344, č. 1-4, a zrušovací soud jednomyslně byl toho názoru, že je patrně bezdůvodná a měla se tedy, aniž by k tomu bylo zapotřebí dalšího rozboru, odmítnout.

Při neveřejném jednání o zrušovací stížnosti „k dobrému obžalovaného podané může se jí“ vyhovět, pokud generální prokurátor k tomu přivolil, když se shledalo, že se nutně bude muset nařídít nové hlavní přelíčení. V tom případě zrušovací soud neměl ještě rozhodovat ve věci samé.²⁶⁵

Kromě toho se také mohlo při neveřejném jednání nařídít, aby se podalo skutečné vysvětlení o porušení formy, pokud bylo hovořeno, že se takové

²⁶² Srv. § 2 zákona č. 3/1878 ř. z.

²⁶³ § 3 zákona č. 3/1878 ř. z.

²⁶⁴ § 4 zákona č. 3/1878 ř. z.

²⁶⁵ § 5 zákona č. 3/1878 ř. z.

porušení stalo.²⁶⁶ Podle § 8 tohoto zákona byly zrušeny § 216 a § 217 a druhý odstavec § 218 trestního soudního řádu. Avšak námitce, že sborový soud druhé instance, který vyřknul, že obviněný má být obžalován,²⁶⁷ nebyl příslušný, mohla se zmateční stížnost proti konečnému rozsudku „vedenou platnost zjednatí“. Pokud zrušovací soud shledal, že tato zmatečná stížnost byla odůvodněná, zrušil hlavní přelíčení, přikázal věc k novému přelíčení před soud příslušný první instance a nařídil, aby se řízení dle potřeby opravilo.

Podle tohoto zákona mohl zrušovací soud, pokud odmítnul nějakou stížnost nebo zmatečnou stížnost, která byla patrně svévolně podána nebo jen pro to, aby se věc protáhla, uložit stěžovateli nebo dle okolností jeho zástupci peněžitou pokutu až do sta zlatých.²⁶⁸

²⁶⁶ § 6 zákona č. 3/1878 ř. z. Toto ustanovení odkazuje dále na § 281, č. 1-4 a § 344, č. 1-5 trestního soudního řádu.

²⁶⁷ Zde s odkazem na § 214 a 218 trestního soudního řádu.

²⁶⁸ § 9 zákona č. 3/1878 ř. z.

2. Trestní soudy a role státních zastupitelství v trestních řízeních

2.1 Trestní soudy

Od druhé poloviny 19. století byly soudy rozděleny na soudy řádné, kam spadaly i soudy trestní a soudy specializované či zvláštní. V případě trestního procesu základním a zároveň nejnižším článkem byly okresní soudy, které rozhodovaly trestní záležitosti menšího významu. Nad nimi stály soudy krajské příslušné pro závažnější přečiny a zločiny a pro odvolání soudů okresních. Na vrcholu soustavy stály Vrchní soudy a Nejvyšší soudní dvůr.²⁶⁹

Dle trestního zákona (1852) a trestního řádu (1853) byly řádnými trestními soudy pro civilní osoby okresní soudy – první instance trestního soudnictví pro projednávání přestupků.²⁷⁰ Jejich úkolem bylo projednávat tresty za přestupky. Kromě nich na základě zvláštních předpisů posuzovaly přestupky bezpečnostní úřady jednotlivých policejních obvodů hlavních měst a jiných míst. Přestupky, které trestní zákoník či tiskový řád neobsahovaly, projednávaly správní (politické) úřady – v první instanci okresní úřady a státní policejní úřady, ve druhé instanci krajské úřady a ve třetí instanci ministerstvo vnitra.

O přečinech a zločinech jednaly sborové soudy I. instance – zemské a krajské. Trestní řád dělil trestní řízení na vyšetřovací a nalézací. Vyšetřovací trestní řízení se dále dělilo na dvě části. Cílem přípravného vyšetřování bylo zjištění trestného činu a okolností, které vedly k vypátrání podezřelé osoby. V druhém úseku vyšetřování bylo směřováno vůči určité, důvodně podezřelé osobě, obviněné ze zločinu či přečinu.²⁷¹

²⁶⁹ SCHELLEOVÁ, Ilona, SCHELLE, Karel. *Soudnictví: (historie, současnost a perspektivy)*. Praha: EUROLEX BOHEMIA, 2004, ISBN 80-86432-65-3, s. 60-99.

²⁷⁰ ADAMOVÁ Karolína. *Dějiny českého soudnictví od počátků české státnosti do roku 1938*. Praha: LexisNexis CZ, 2005, ISBN 80-86920-07-0, s. 90.

²⁷¹ ADAMOVÁ Karolína. *Dějiny českého soudnictví od počátků české státnosti do roku 1938*. Praha: LexisNexis CZ, 2005, ISBN 80-86920-07-0, s. 91.

Místní příslušnost soudů, projednávajících trestné činy, se řídila v první řadě místem spáchání trestného činu. Dalším určujícím faktorem bylo místo zadržení podezřelé osoby, popřípadě místo bydliště či pobyt obviněného, byl-li čin spáchán v zahraničí.²⁷²

V letech 1855-1867 tvořily trestní soudnictví okresní soudní pravomoci, sborové soudy I. stolice, sborové soudy II. stolice a Nejvyšší soud. Představitelé okresní soudní pravomoci tvořily smíšené okresní úřady, městské delegované okresní soudy a samostatné okresní soudy. Sborové soudy první stolice představovaly zemské soudy. Sborovými soudy druhé stolice byly vrchní soudy. Vrchol této soudní organizace tvořil Nejvyšší soud.²⁷³

K návratu stavu, který existoval v soudnictví před obdobím Bachovského absolutismu, tedy k oddělení soudnictví a správy došlo po vydání prosincové ústavy roku 1867. Prosincová ústava obsahovala některé zákony, které byly pro soudnictví důležité. Patřil sem zákon č. 143/1867 ř. z. o říšském soudu a č. 144/1867 ř. z. o moci soudcovské.²⁷⁴ Po roce 1869 soustava trestních soudů byla opět tvořena soudy okresními, zemskými (krajskými), vrchními zemskými a nejvyšším soudem.²⁷⁵

2.1.1 Okresní soudy

Podle trestního zákona z roku 1852 a trestního řádu z roku 1853 se staly řádnými trestními soudy okresní soudy jako samosoudy. Do jejich kompetence spadalo vyšetření, rozhodnutí a výkon trestu za přestupek.

²⁷² ADAMOVÁ, Karolina. *Dějiny českého soudnictví od počátků české státnosti do roku 1938*. Praha: LexisNexis CZ, 2005, ISBN 80-86920-07-0, s. 92.

²⁷³ SCHELLE, Karel, SCHELLEOVÁ, Ilona, VOJÁČEK, Ladislav. *Proměny státu a práva v druhé polovině 19. století*. Praha: EUROLEX BOHEMIA, 2006, ISBN 80-86861-91-0, s. 105-108.

²⁷⁴ MALÝ, Karel. *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*. 4. Vydání. Praha: Leges, 2010, ISBN 978-80-87212-39-4, s. 226.

²⁷⁵ VOJÁČEK, SCHELLE, Karel, KNOLL Vilém. *České právní dějiny*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2010, ISBN 978-80-7380-257-8, s. 251.

Pro trestní soudnictví byly první instancí, která projednávala přestupky smíšené okresní úřady a soudy, okresní soudy a městské delegované okresní soudy.²⁷⁶

Okresní soudy byly rozděleny do třech tříd, což mělo význam s ohledem na vyšší kvalifikaci některých okresních soudů jako soudů trestních. Okresní soudy první třídy byly (stejně jako soudy zemské) sborovými soudy a užívalo se pro ně někdy označení okresní sborové soudy trestní. Těmto soudům náležela výlučná trestní pravomoc v obvodu několika okresních soudů v řízení o zločinech a přečinech. Avšak existovala zde výjimka v případě deliktů, které přikazoval zákon jen porotním soudům. Pak se tyto soudy omezovaly pouze na přípravné řízení. U všech ostatních zločinů a přečinů prováděly celé řízení včetně hlavního přelíčení. Tyto soudy však nebyly odvolacími soudy proti trestním rozhodnutím okresních soudů.²⁷⁷

V roce 1854 byl vydán zvláštní předpis č. 120/1854 ř. z., který stanovil, které přestupky uvedené v trestním zákoně budou v policejních obvodech hlavních měst i jiných míst řešit v prvním stupni zdejší bezpečnostní úřady místo okresních soudů. Tato zvláštní norma přesunula trestání 18 taxativně vymezených přestupků na policejní úřady s tím, že přezkoumání jejich rozhodnutí bylo v kompetenci soudů v Brně, Opavě a některých dalších městech.

Přestupky, které nebyly zahrnuté do trestního zákoníku z roku 1852 nebo se nenalézaly v tiskovém řádu, projednávaly správní (tzv. politické) úřady. V první instanci okresní úřady a státní policejní úřady, ve druhé instanci „vyšší politické úřady“, tzn. krajské úřady a ve třetí instanci ministerstvo vnitra.²⁷⁸

Okresní sborové soudy byly v roce 1855 přeměněny na vyšetřovací soudy pro zločiny a přečiny. Skutečně byly příslušné k vyšetřování zločinů a přečinů,

²⁷⁶ ADAMOVÁ, Karolina. *Dějiny českého soudnictví do roku 1938*. Praha: LexisNexis CZ, 2005, ISBN 80-86920-07-0, s. 90.

²⁷⁷ HLEDÍKOVÁ, Zdeňka, JANÁK, Jan, DOBEŠ, Jan. *Dějiny správy v českých zemích od počátku státu po současnost*. 2. vydání. Praha: Lidové Noviny, 2007, s. 320.

²⁷⁸ ADAMOVÁ, Karolina. *Dějiny českého soudnictví do roku 1938*. Praha: LexisNexis CZ, 2005, ISBN 80-86920-07-0, s. 90.

avšak hlavní přelíčení jim již nenáleželo. Nový trestní řád z roku 1873 vyšetřovací soudy zrušil.²⁷⁹

V druhé polovině roku 1858 došlo k výraznému rozšíření okruhů přestupků, které byly oprávněny řešit správní úřady. Vyšetření těchto přestupků a jejich trestání vykonávaly okresní úřady, případně státní policejní úřady v první instanci. Ve druhé instanci to byl zemský politický úřad a ve třetí instanci ministerstvo vnitra, případně společná komise ministerstva vnitra a Nejvyššího policejního úřadu. Na podzim roku 1862 nastala změna a rozhodování o přestupcích uvedených v trestním zákoně začaly opět rozhodovat okresní soudy. Pouze v Praze a Brně si policejní úřady ponechaly pravomoc rozhodovat o postihu v případě 15 přestupků nacházejících se v trestním zákoně.²⁸⁰

V letech 1855-1867 v trestním řízení byly k rozhodování o přestupcích kompetentní smíšené okresní úřady, samostatné okresní soudy a městské delegované okresní soudy jako trestní samosoudy. Rozhodovaly o přestupcích, které byly stanoveny v trestním zákoně z roku 1852 a v dalších zvláštních předpisech. V řízení o zločinech a přečinech působily okresní smíšené úřady a okresní soudy jako soudy vyšetřovací. Soudy vyšetřovacími nebyly městské delegované soudy.

Po roce 1867 byly okresní soudy v trestním řízení příslušné k rozhodování o všech přestupcích a současně také spolupůsobily při předběžném vyhledávání a vyšetřování zločinů a přečinů.²⁸¹

Po roce 1874 celé soudní řízení prováděly okresní soudy, jako soudy první instance ve věcech přestupků, které byly uvedeny v trestním zákoně a upraveny také ve zvláštních zákonech. Za přestupky dle trestního zákona byly považovány například:

²⁷⁹ HLEDÍKOVÁ, Zdeňka, JANÁK, Jan, DOBEŠ, Jan. *Dějiny správy v českých zemích od počátku státu po současnost*. 2. vydání. Praha: Lidové Noviny, 2007, ISBN 978-80-7106-906-5, s. 320.

²⁸⁰ ADAMOVÁ, Karolína. *Dějiny českého soudnictví do roku 1938*. Praha: LexisNexis CZ, 2005, ISBN 80-86920-07-0, s. 90-91.

²⁸¹ SCHELLEOVÁ, Ilona, SCHELLE, Karel. *Soudnictví: (historie, současnost a perspektivy)*. Praha: EUROLEX BOHEMIA, 2004, ISBN 80-86432-65-3, s. 77-97.

- Přestupky proti veřejnému pokoji a řádu dle ustanovení § 278 až 310, přestupkem bylo nadřzování přečinům, jako bylo zlehčování úředních nařízení a pobuřování proti úřadům, shluknutí, urážka církve, poškození pohřebišť atd., a vybízení k bezdůvodným stížnostem.
- Přestupky proti veřejným zařízením a opatřením, jež náležely ke společné bezpečnosti dle § 311 až 330, kdy přestupkem byla např. urážka veřejných úředníků, sluhů, stráží a železničních zřízenců s trestem vězení tři dny až jeden měsíc u slovních urážek, jeden měsíc až šest měsíců u urážek skutkem, dále např. úmyslné poškození veřejného osvětlení, porušení výstražných znamení.
- Přestupky proti povinnostem veřejného úřadu dle § 331 až 334, např. přestupky veřejných úředníků, služebníků a stráží, kteří při výkonu svého úřadu někoho urazili skutkem, s trestem tří dnů až jednoho měsíce vězení.
- Přestupky proti bezpečnosti života dle § 335 až 392, např. přestupek koupání v místech, kde to bylo zakázáno veřejnou vyhláškou.
- Další přestupky, jako byly přestupky proti bezpečnosti zdraví²⁸², jiné přestupky ohrožující bezpečnost těla,²⁸³ proti bezpečnosti majetku,²⁸⁴ proti bezpečnosti cti,²⁸⁵ proti veřejné mravopočestnosti,²⁸⁶ jako bylo např. smilstvo, žebrání, opilství. Za přestupek byly považovány také tzv. jiné hrubší nemravnosti, které ovšem byly postihovány jen tehdy, když se dotčené osoby dožadovaly postižení pachatele. Zde se jednalo např. o krádež a zpronevěru mezi příbuznými, porušení manželské věrnosti, porušení povinné úcty skutkem dětmi vůči rodičům, porušení povinné úcty skutkem služebních lidí k služebním pánům.²⁸⁷

Zvláštními zákony, ve kterých byly upraveny další přestupky, náležející do kompetence okresních soudů, byly např. zákon o chování a nošení zbraně –

²⁸² § 393-408 tr. zák. č.117/1852 ř. z.

²⁸³ § 409-433 tr. zák. č.117/1852 ř. z.

²⁸⁴ § 434-486 tr. zák. č.117/1852 ř. z.

²⁸⁵ § 487-499 tr. zák. č.117/1852 ř. z.

²⁸⁶ § 500-525 tr. zák. č.117/1852 ř. z.

²⁸⁷ K výše uvedenému srv. PRINC, Michal. *Soudnictví v českých zemích v letech 1848-1938: (soudy, soudní osoby, dobové problémy)*. Praha: Wolters Kluwer, 2015, ISBN 978-80-7478-797-3, s. 60-61.

císařský patent č. 223/1852 ř. z., zákon na ochranu osobní svobody č. 67/1862 ř. z. a zákon na ochranu práva domovního č. 68/1862 ř. z.

Přestupky byly dále upraveny speciálními zákony jako byl zákon o tisku č. 6/1863 ř. z. kde byly stanoveny přestupky spáchané spisy tištěnými. Přestupky zákonů o právu spolkovém a právu shromažďovacím č. 134/1867 ř. z. a č. 135/1867 ř. z., přestupky zákona na ochranu tajemství listů a písemností č. 42/1870 ř. z., přestupky zákona proti zahalečům a tulákům č. 108/1873 ř. z. a přestupek dle zákona o lichvě č. 47/1881 ř. z.²⁸⁸

Okresní soudy dále spolupůsobily v přípravném vyhledávání a v přípravném vyšetřování pro přečiny a zločiny. Jednotlivé úkony přípravného vyhledávání a vyšetřování prováděly jednak z úřední povinnosti, jednak k dožádání vyšetřujícího soudce soudu sborového první stolice. Dále prováděly celé přípravné vyhledávání, jednak z úřední povinnosti, jednak k žádosti státního zástupce.

Z rozhodnutí radní komory prováděly okresní soudy celé vyhledávací a vyšetřovací přípravné řízení, které jinak náleželo sborovému soudu první stolice.

Trestní pravomoc okresních soudů vykonávali okresní soudci, jako samosoudci nebo pomocní soudcovští úředníci. Ti pracovali pod dohledem okresního soudce, některá rozhodnutí předkládali okresnímu soudci vždy, nebylo-li nebezpečí z prodlení. Jiná rozhodnutí předkládali ke schválení jen tehdy, pokud to stanovil okresní soudce.²⁸⁹

²⁸⁸ Viz srv. PRINC, Michal. *Soudnictví v českých zemích v letech 1848-1938: (soudy, soudní osoby, dobové problémy)*. Praha: Wolters Kluwer, 2015, ISBN 978-80-7478-797-3, s. 61.

²⁸⁹ Srv. PRINC, Michal. *Soudnictví v českých zemích v letech 1848-1938: (soudy, soudní osoby, dobové problémy)*. Praha: Wolters Kluwer, 2015, ISBN 978-80-7478-797-3, s. 61.

2.1.2 Zemské soudy

Zemské soudy v trestní pravomoci byly příslušné až do 31. srpna 1852 pro rozhodování o taxativně vymezených těžkých zločinech.²⁹⁰ V letech 1850-1855 rozhodovaly v trestních věcech v první instanci zemské soudy pouze o zločinech, které byly vyhrazeny porotním soudům. Patřily sem takové zločiny, s nimiž trestní zákon z roku 1852 spojoval trest smrti nebo trest žaláře delšího než pět let a tiskové přečiny.

Zemské soudy, tzv. soudy vyšetřovací nacházející se v sídlech zemských správních úřadů v hlavních městech korunních zemí byly příslušné pro zločiny velezrady, urážky Veličenstva a členů císařského rodu, rušení veřejného pokoje, vyzvědačství, pozdvižení a vzbouření spáchané v jejich zemském obvodu.²⁹¹

V druhé a současně odvolací instanci rozhodovaly zemské soudy o stížnostech proti kontumačním rozsudkům okresních soudů, o odvoláních proti jiným rozsudkům těchto soudů a dále o odvoláních proti rozsudkům okresních sborových soudů ve věcech zločinů a přečinů, které nepatřily před porotu.²⁹²

Trestní řád z roku 1853 rozdělil trestní řízení o zločinech a přečinech na vyšetřovací a nalézací. V přípravném vyšetřování se zjišťoval trestný čin a okolnosti, které vedly k vypátrání podezřelé osoby. Druhá část vyšetřování směřovala již proti konkrétní, důvodně podezřelé osobě, která byla obviněná ze zločinu nebo přečinu.

Ústní jednání o zločinech a přečinech se odehrávalo před sborovými soudy 1. stolice. Sborové soudy 1. stolice rozhodovaly obvykle v tříčlenných senátech. V

²⁹⁰ SCHELLE, Karel, SCHELLEOVÁ, Ilona, VOJÁČEK, Ladislav. *Proměny státu a práva v druhé polovině 19. století*. Praha: EUROLEX BOHEMIA, 2006, ISBN 80-86861-91-0, s. 104.

²⁹¹ ADAMOVÁ, Karolina. *Dějiny českého soudnictví do roku 1938*. Praha: LexisNexis CZ, 2005, ISBN 80-86920-07-0, s. 91.

²⁹² HLEDÍKOVÁ, Zdeňka, JANÁK, Jan, DOBEŠ, Jan. *Dějiny správy v českých zemích od počátku státu po současnost*. 2. vydání. Praha: Lidové Noviny, 2007, ISBN 978-80-7106-906-5, s. 321-322.

pětičlenných senátech rozhodovaly tyto soudy v případě zločinů, které se trestaly smrtí nebo žalářem delším pěti let.²⁹³

V letech 1855-1867 představovaly zemské soudy sborové soudy 1. stolice. Byly příslušné jako soudy nalézací k rozhodování o zločinech a přečinech. Avšak některé zločiny byly vyhrazeny zemským soudům (Praha, Brno, Opava) v prvním stupni. Jako vyšetřovací soudy měly působnost ve svém užším okruhu zahrnujícím několik soudních okresů. Místní příslušnost byla zásadně závislá na místě spáchání skutku nebo na místě dopadení pachatele nebo na místě bydliště.²⁹⁴

Po roce 1867 měly zemské soudy pravomoc rozhodovat o všech zločinech a přečinech, které nespadaly pod porotní soudy. Příslušnost zemských soudů se nově vztahovala na rozhodování o opravných prostředcích proti rozhodnutí okresních soudů v přestupkovém řízení. Vyšetřovacími soudy byly zemské soudy ke všem zločinům i přečinům.

Po roce 1874 zemské soudy jako sborové soudy první stolice, fungovaly jako soudy vyšetřovací. Prováděly přípravné vyhledávání a vyšetřování o všech zločinech a přečinech prostřednictvím určených vyšetřujících soudců. Jako radní komory vykonávaly dozor nad přípravným vyhledáváním a vyšetřováním, tj. nad úkony, které prováděli vyšetřovací soudci a dále rozhodovaly např. o stížnostech na opatření nebo na průtahy vyšetřujícího soudce, nebo o příkázání celého vyhledávání nebo vyšetřování přípravného nebo jeho části některému okresnímu soudu ve svém obvodu.²⁹⁵

Dále tyto soudy fungovaly jako soudy nalézací. Konaly hlavní líčení a rozhodovaly o zločinech a přečinech s výjimkou těch, které byly vyhrazeny porotním soudům.²⁹⁶ Zločiny byly upraveny v prvním dílu trestního zákona

²⁹³ ADAMOVÁ, Karolina. *Dějiny českého soudnictví do roku 1938*. Praha: LexisNexis CZ, 2005, ISBN 80-86920-07-0, s. 91.

²⁹⁴ SCHELLEOVÁ, Ilona, SCHELLE, Karel. *Soudnictví: (historie, současnost a perspektivy)*. Praha: EUROLEX BOHEMIA, 2004, ISBN 80-86432-65-3, s. 77.

²⁹⁵ PRINC, Michal. *Soudnictví v českých zemích v letech 1848-1938: (soudy, soudní osoby, dobové problémy)*. Praha: Wolters Kluwer, 2015, ISBN 978-80-7478-797-3, s. 62.

²⁹⁶ K tomu viz kapitola o porotních soudech.

v hlavě šesté až dvacáté šesté.²⁹⁷ Dle trestního zákoníku byly za zločiny považovány: velezrada,²⁹⁸ pozdvižení a vzbouření,²⁹⁹ veřejné násilí,³⁰⁰ zneužití úřední moci,³⁰¹ padělání veřejných úvěrových papírů a mincí,³⁰² rušení náboženství,³⁰³ násilné smilstvo a sprznění,³⁰⁴ vražda a zabití,³⁰⁵ vyhnání plodu,³⁰⁶ odložení dítěte,³⁰⁷ těžké poškození na těle,³⁰⁸ souboj,³⁰⁹ žhářství,³¹⁰ krádež a zpronevěra,³¹¹ loupež,³¹² podvod, podvodný úpadek a poškození cizích věřitelů,³¹³ dvojnásobné manželství,³¹⁴ křivé obvinění,³¹⁵ a nadržování zločincům.³¹⁶

Tresty za zločiny byly v trestním zákoníku upraveny v hlavě druhé.³¹⁷ Zákon znal jen dva druhy trestů za zločiny – trest smrti oběšením³¹⁸ a trest žaláře³¹⁹. Trest žaláře měl dva stupně: žalář³²⁰ a těžký žalář³²¹. Rozdíl mezi těmito stupni spočíval zejména v tom, že v těžkém žaláři měl odsouzený okovy na nohou a v samovazbě. Žalář se rozlišoval dle délky uvěznění na doživotní a dočasný. Dočasný žalář byl ukládán na dobu 6 měsíců až dvaceti let.³²²

²⁹⁷ Zákon č. 117/1852 ř. z.

²⁹⁸ §§ 58-67 tr. zák. č. 117/1852 ř. z.

²⁹⁹ §§ 68-75 tr. zák. č. 117/1852 ř. z.

³⁰⁰ §§ 76-100 tr. zák. č. 117/1852 ř. z.

³⁰¹ §§ 101-105 tr. zák. č. 117/1852 ř. z.

³⁰² §§ 106-121 tr. zák. č. 117/1852 ř. z.

³⁰³ §§ 122-124 tr. zák. č. 117/1852 ř. z.

³⁰⁴ §§ 125-133 tr. zák. č. 117/1852 ř. z.

³⁰⁵ §§ 134-143 tr. zák. č. 117/1852 ř. z.

³⁰⁶ §§ 144-148 tr. zák. č. 117/1852 ř. z.

³⁰⁷ §§ 149-151 tr. zák. č. 117/1852 ř. z.

³⁰⁸ §§ 152-157 tr. zák. č. 117/1852 ř. z.

³⁰⁹ §§ 158-165 tr. zák. č. 117/1852 ř. z.

³¹⁰ §§ 166-170 tr. zák. č. 117/1852 ř. z.

³¹¹ §§ 171-189 tr. zák. č. 117/1852 ř. z.

³¹² §§ 190-196 tr. zák. č. 117/1852 ř. z.

³¹³ §§ 197-205 tr. zák. č. 117/1852 ř. z.

³¹⁴ §§ 206-208 tr. zák. č. 117/1852 ř. z.

³¹⁵ §§ 209-210 tr. zák. č. 117/1852 ř. z.

³¹⁶ §§ 211-222 tr. zák. č. 117/1852 ř. z.

³¹⁷ §§ 12-42 tr. zák. č. 117/1852 ř. z.

³¹⁸ § 13 tr. zák. č. 117/1852 ř. z.

³¹⁹ § 14 tr. zák. č. 117/1852 ř. z.

³²⁰ § 17 tr. zák. č. 117/1852 ř. z.

³²¹ § 16 tr. zák. č. 117/1852 ř. z.

³²² Srv. MALÝ, Karel. *Dějiny českého a československého práva do r. 1945*. 4. vydání. Praha: Leges, 2010, ISBN 978-80-87212-39-4, s. 277.

Zemské soudy v neposlední řadě fungovaly také jako soudy odvolací. Rozhodovaly o opravných prostředcích proti nálezům a rozhodnutím okresních soudů.

Jejich trestní pravomoc byla vykonávána jednak samosoudcovsky, takto působili vyšetřující soudci – u každého soudu jeden nebo několik, a jednak sborově. Sborově rozhodovaly v tzv. radních komorách, které se skládaly ze tří soudců a dále v čtyřčlenných nebo šestičlenných senátech ve věcech s trestem delším než pět let jako soudy nalézací. Veškerá jiná rozhodnutí činily zemské a krajské soudy v trestních věcech v tříčlenných senátech.

2.1.3 Vrchní zemské soudy

V letech 1850-1855 byly vrchní zemské soudy v trestních věcech jen soudy revizními. Rozhodovaly o stížnostech na určité procesní vady v rozhodnutích okresních sborových soudů a soudů zemských nebo krajských. V trestním řízení v tomto období tak fungovala pouze dvojinstančnost.

V roce 1855 dochází k zavedení trojinstančnosti v trestním soudnictví a vrchní zemské soudy se staly odvolacími soudy proti rozhodnutí okresních soudů a sborových soudů první instance.³²³

V letech 1867 rozhodovaly vrchní zemské soudy o stížnostech na usnesení radní komory, o námitkách proti uvedení v obžalovanou a také o odvolání proti trestním nálezům zemských (krajských) soudů.³²⁴

Po roce 1874 vrchní soudy v přípravném řízení rozhodovaly o stížnostech do usnesení radní komory o tom, zda byla stížnost přípustná. V obžalovacím stádiu rozhodovaly o námitkách proti tzv. spisu obžalovacímu, tj. námitkách proti

³²³ HLEDÍKOVÁ, Zdeňka, JANÁK, Jan, DOBEŠ, Jan. *Dějiny správy v českých zemích od počátku státu po současnost*. 2. vydání. Praha: Lidové Noviny, 2007, ISBN 978-80-7106-906-5, s. 322.

³²⁴ SCHELLEOVÁ, Ilona, SCHELLE, Karel. *Soudnictví: (historie, současnost a perspektivy)*. Praha: EUROLEX BOHEMIA, 2004, ISBN 80-86432-65-3, s. 99.

obžalobě. V opravném řízení rozhodovaly o odvoláních do rozsudků soudů sborových první stolice a porotních soudů.³²⁵

2.1.4 Nejvyšší soud

Nejvyšší soud v letech 1850-1855 působil výlučně jako soud kasační (zrušovací). Byl příslušný k rozhodování o zmatečných stížnostech proti rozhodování vrchních zemských soudů jako obžalovacích komor a o konečných rozsudcích zemských soudů.³²⁶

V letech 1855-1867 představoval Nejvyšší soud řádnou třetí instanci. Nepůsobil pouze jako soud zrušovací, ale rozhodoval o všech přípustných opravných prostředcích, tam kde rozhodovaly vrchní zemské soudy jako soudy druhého stupně. Dále rozhodoval o kompetenčních sporech mezi soudy a správními orgány a soudy navzájem, spory o příslušnost, věci týkající se disciplinárního řízení a delegace soudů.³²⁷

Nabytím účinnosti nového trestního řádu z roku 1873 začal opět Nejvyšší soud působit jako soud zrušovací pro zmateční stížnosti proti konečným rozsudkům zemských (krajských) soudů, respektive vrchních zemských soudů.³²⁸ Pokud bylo se zmateční stížností podáno odvolání, rozhodoval též o něm. Při splnění některých předpokladů mohl Nejvyšší soud na základě zmateční stížnosti rozhodnout ve věci samé, aniž by rozhodnutí pouze zrušil.³²⁹ Dále rozhodoval o zmatečných stížnostech pro porušení zákona o nařízení mimořádné revize řízení pravomocně skončeného. V trestních věcech rozhodoval jako soud zrušovací proti rozhodnutím porotních soudů.³³⁰

³²⁵ STORCH, František. *Rakouské trestní řízení*. Díl I. Praha: J. Otto, 1887, s. 189-192.

³²⁶ SCHELLE, Karel, SCHELLEOVÁ, Ilona, VOJÁČEK, Ladislav. *Proměny státu a práva v druhé polovině 19. století*. Praha: EUROLEX BOHEMIA, 2006, ISBN 80-86861-91-0, s. 104.

³²⁷ SCHELLEOVÁ, Ilona, SCHELLE, Karel. *Soudnictví: (historie, současnost a perspektivy)*. Praha: EUROLEX BOHEMIA, 2004, ISBN 80-86432-65-3, s. 78-79.

³²⁸ SCHELLEOVÁ, Ilona, SCHELLE, Karel. *Soudnictví: (historie, současnost a perspektivy)*. Praha: EUROLEX BOHEMIA, 2004, ISBN 80-86432-65-3, s. 99.

³²⁹ Srv. § 288 odst. 3 zákona č. 120/1873 ř. z. - trestní řád.

³³⁰ Srv. PRINC, Michal. *Soudnictví v českých zemích v letech 1848-1938: (soudy, soudní osoby, dobové problémy)*. Praha: Wolters Kluwer, 2015, ISBN 978-80-7478-797-3, s. 66.

Nejvyšší soud rozhodoval v sedmičlenných senátech a o zmateční stížnosti pro zachování zákona v jedenáctičlenných senátech. Až od roku 1907 v obou výše uvedených případech rozhodoval v senátech pětičlenných.³³¹

2.1.5 Porotní soudy

Porotní soudy byly ustaveny v roce 1850, avšak již v lednu 1852 byly zrušeny. S obnovením ústavnosti došlo k návratu porotních soudů.

Porotní soudy působily při zemských soudech, tedy při sborových soudech první instance. Od účinnosti nového trestního řádu z roku 1873 rozhodovaly o těchto trestných činech:³³²

- zločinech a přečinech spáchaných obsahem spisu tištěného
- zločinech a přečinech, které jim byly přikázány v článku VI., lit.

B uvozovacího zákona k trestnímu zákonu, a to:

- Vždy, pokud šlo o následující zločiny: velezrada,³³³ rušení veřejného pokoje,³³⁴ pozdvížení a vzbouření,³³⁵ veřejné násilí spáchané jednáním popsáním v jednotlivých skutkových podstatách (např. násilným jednáním proti soudu nebo veřejnému úřadu,³³⁶ oloupením člověka,³³⁷ delším provozováním obchodu s otroky),³³⁸ zlé užívání moci úřední,³³⁹ falšování veřejných papírů úvěrních,³⁴⁰ falšování mince,³⁴¹ násilné smilstvo,³⁴² vražda a zabití,³⁴³ loupež,³⁴⁴ zlehčování úředních nařízení a pobuřování,³⁴⁵ a popuzování k nepřátelství.³⁴⁶

³³¹ Srv. PRINC, Michal. *Soudnictví v českých zemích v letech 1848-1938: (soudy, soudní osoby, dobové problémy)*. Praha: Wolters Kluwer, 2015, ISBN 978-80-7478-797-3, s. 67.

³³² K textu níže srv. SCHELLEOVÁ, Ilona, SCHELLE, Karel. *Soudnictví: (historie, současnost a perspektivy)*. Praha: EUROLEX BOHEMIA, 2004, ISBN 80-86432-65-3, s. 98; též PRINC, Michal. *Soudnictví v českých zemích v letech 1848-1938: (soudy, soudní osoby, dobové problémy)*. Praha: Wolters Kluwer, 2015, ISBN 978-80-7478-797-3, s. 63-64.

³³³ §§ 58-61 tr. zák. č. č. 117/1852 ř. z.

³³⁴ §§ 65-66 tr. zák. č. č. 117/1852 ř. z.

³³⁵ §§ 68-73 a § 75 tr. zák. č. č. 117/1852 ř. z.

³³⁶ §§ 76-80 tr. zák. č. 117/1852 ř. z.

³³⁷ §§ 90-91 tr. zák. č. 117/1852 ř. z.

³³⁸ §§ 95 tr. zák. č. 117/1852 ř. z.

³³⁹ §§ 101-103 tr. zák. č. 117/1852 ř. z.

³⁴⁰ §§ 106-117 tr. zák. č. 117/1852 ř. z.

³⁴¹ §§ 118-121 tr. zák. č. 117/1852 ř. z.

³⁴² §§ 125-127 tr. zák. č. 117/1852 ř. z.

Porotní soudy byly dále příslušné tehdy, měl-li být podle zákona uložen trest pět až deset let žaláře nebo více než pět let žaláře v případech: vyhnání plodu mimo vědomí a vůli matčinu,³⁴⁷ povržení dítěte,³⁴⁸ těžkého poškození na těle,³⁴⁹ souboje,³⁵⁰ zhářství,³⁵¹ krádeže,³⁵² zpronevěry,³⁵³ podvodu,³⁵⁴ a nadřování zločincům.³⁵⁵

A dále tehdy bylo-li v obžalovacím spise navrženo uložení trestu více než pět let žaláře v případech: rušení náboženství,³⁵⁶ zprznění (byl-li způsoben následek dle § 127 tr.z., nebo byl-li navržen trest delší než pět let), utržení na cti.³⁵⁷

Porotní soudy byly složeny ze tří profesionálních soudců a z lavice dvanácti laických porotců. Řádná zasedání porotního soudu se konala každý třetí měsíc. Ve velkých městech dle potřeby každý druhý měsíc, mimoto mohl prezident sborového soudu druhé stolice nařídit mimořádné zasedání, v případě že bylo mnoho obžalob nebo šlo o obžalobu zvláště důležitou. Porota rozhodovala o otázce viny. Na základě výroku poroty vynesl senát složený z profesionálních soudců svůj rozsudek.³⁵⁸

Porotní soud byl ustanoven pro každé porotní zasedání, tj. pro všechna hlavní líčení, která se během tohoto zasedání po celou dobu, kdy trvalo, konala. Lavice porotců byla obsazována pro každou trestní věc jednotlivě na začátku hlavního líčení. Pravidla pro obsazení soudu byla zakotvena v § 301 tr. řádu. Předsedu

³⁴³ §§ 134-143 tr. zák. č. 117/1852 ř. z.

³⁴⁴ §§ 190-195 tr. zák. č. 117/1852 ř. z.

³⁴⁵ § 300 tr. zák. č. 117/1852 ř. z.

³⁴⁶ § 302 tr. zák. č. 117/1852 ř. z.

³⁴⁷ §§ 147-148 č. 117/1852 ř. z.

³⁴⁸ §§ 149-150 č. 117/1852 ř. z.

³⁴⁹ §§ 152-157 tr. zák. č. 117/1852 ř. z.

³⁵⁰ §§ 158-162 tr. zák. č. 117/1852 ř. z.

³⁵¹ §§ 166-169 tr. zák. č. 117/1852 ř. z.

³⁵² §§ 171-176 tr. zák. č. 117/1852 ř. z.

³⁵³ §§ 181-184 tr. zák. č. 117/1852 ř. z.

³⁵⁴ §§ 170 a 197-204 tr. zák. č. 117/1852 ř. z.

³⁵⁵ § 218 tr. zák. č. 117/1852 ř. z.

³⁵⁶ §§ 122-123 tr. zák. č. 117/1852 ř. z.

³⁵⁷ §§ 209-210 tr. zák. č. 117/1852 ř. z.

³⁵⁸ K tomu srv. HLEDÍKOVÁ, Zdeňka, JANÁK, Jan, DOBEŠ, Jan. *Dějiny správy v českých zemích od počátku státu po současnost*. 2. vydání. Praha: Lidové Noviny, 2007, ISBN 978-80-7106-906-5, s. 321.

porotního soudu jmenoval prezident sborového soudu druhé instance. Zpravidla za předsedu jmenoval prezidenta sborového soudu první instance. Na post předsedy porotního soudu mohl jmenovat i jiného soudce daného soudu nebo soudce sborového soudu druhé stolice. Dále jmenoval náměstka předsedy porotního soudu z řad soudců daného soudu. Ostatní členy porotního soudu a dva soudce náhradní jmenoval prezident soudu sborového první instance z řad soudců tohoto soudu nebo ze soudců okresních.³⁵⁹ Podrobnosti o sestavování porotních seznamů stanovil zákon č. 121/1873 ř. z. o zdělávání seznamů porotčích, z 23. května 1873.³⁶⁰

Funkce porotce byla čestná, hrazeny byly jen některé hotové výdaje. Porotci mohli být pouze mužského pohlaví, kteří dosáhli věku třiceti let, uměli číst a psát, měli v některé obci, v královstvích a zemích na Říšské radě zastoupených, právo domovské v obci, v níž se zdržovali, již alespoň rok bydleli a buď na daních platili ročně minimálně 10 zlatých. V místech, ve kterých žilo více než třicet tisíc obyvatel alespoň 20 zlatých nebo nehledíc k tomu, jak vysokou daň platili, byli advokáty, notáři, profesory či učiteli na vysoké škole či škole střední nebo dosáhli doktorské hodnosti.³⁶¹

Porotci nemohli být např. státní úředníci, vojáci, duchovní, učitelé obecných škol, zaměstnanci pošt, železnic, telegrafů, a parních lodí. Od povinnosti být porotcem byly zejména osvobozeny osoby starší šedesáti let.

Starosta obce spolu se dvěma členy obecního zastupitelstva sestavoval každý rok v září porotní seznamy z osob, které splňovaly daná kritéria. Seznam poté předkládal okresnímu hejtmanovi, který ověřil, zda byl seznam sestaven podle zákona a vyznačil v něm osoby o kterých se domníval, že jsou pro svou rozumnost, počestnost, poctivé smýšlení a pevnou povahu obzvlášť způsobilé. Tento seznam pak předkládal prezidentovi sborového soudu první stolice.

³⁵⁹ PRINC, Michal. *Soudnictví v českých zemích v letech 1848-1938: (soudy, soudní osoby, dobové problémy)*. Praha: Wolters Kluwer, 2015, ISBN 978-80-7478-797-3, s. 64.

³⁶⁰ Tento zákon platil až do 31. prosince 1919.

³⁶¹ PRINC, Michal. *Soudnictví v českých zemích v letech 1848-1938: (soudy, soudní osoby, dobové problémy)*. Praha: Wolters Kluwer, 2015, ISBN 978-80-7478-797-3, s. 65.

Prezident soudu svolal komisi, která nejpozději v listopadu sestavila roční seznam pro daný soud.

Komise byla tvořena prezidentem soudu, třemi soudci a třemi důvěrníky z řad veřejnosti, kteří splňovali předpoklady být porotcem. Komise sestavovala jednak seznam hlavní, tam byly zapsány osoby, které pokládala za nejzpůsobilejší a seznam doplňovací, kde byly zapsány osoby, které bydlely v sídle soudu nebo v blízkém okolí. Počet osob, který byl do ročního seznamu zapsán, se odvíjel z předpokládaného počtu řádných a mimořádných zasedání a z předpokladu, že ke každému zasedání se předvolá 36 hlavních a 9 náhradních porotců. Pro každé zasedání se také sestavoval 14 dnů před začátkem porotního období služební seznam, do něhož bylo vylosováno ze všech osob zapsaných v hlavním a doplňovacím seznamu. Losování se provádělo na veřejném sezení, kde byl přítomen prezident soudu, dva soudci, státní zástupce a advokát, kterého vyslala advokátní komora.

Obsazování lavice porotců se dělo pro každé přelíčení zvlášť, pokud mělo být v jeden den projednáno více věcí, bylo složení poroty stejné pro všechny věci jen tehdy, pokud s tím osoby, které měly právo odmítat porotce, souhlasily. Vlastní sestavení porotců probíhalo losováním jmen porotců, kteří se uvedeného dne k soudu dostavili.

Roku 1873 došlo zároveň k přijetí zákona,³⁶² kterým bylo možné pozastavit činnost porotních soudů nejdéle na dobu jednoho roku v určitém soudním obvodu, a to v případě, že se to vzhledem k okolnostem jevílo žádoucí, proto aby se právo nalézalo nestranně a nezávisle. Tento zákon představoval jistý nástroj, který se využíval především v politických procesech.

Další omezení porotního soudnictví přinesl zákon z roku 1886,³⁶³ na základě jehož ustanovení bylo umožněno vyloučení porotních soudů na 2 roky ve všech případech, pokud se trestný čin zakládá na anarchistických pokusech o násilný převrat stávajícího státního nebo společenského řádu. Přes velkou snahu vlády nebyla ale účinnost tohoto zákona prodloužena a nadále docházelo k vyloučení

³⁶² Zákon č. 120/1873 ř. z.

³⁶³ Zákon č. 98/1886 ř. z.

porotních soudů podle zákona č. 120/1873 ř. z. Od 1. srpna 1888 byla činnost porotních soudů zcela vyloučena ve všech průmyslových střediscích říše. Porotní soudy nahradily šestičlenné senáty zemských (krajských) soudů, které se označovaly za soudy výjimečné.³⁶⁴

Od zavedení institutu porot již v průběhu několika let požadovala sama společnost reformu institutu porotního soudnictví. Jednalo se o úpravu vytváření seznamu porotců, která byla označena za zastaralou.³⁶⁵ Hlavní problém tvořil výběr vhodných kandidátů a přístup i nemajetných vrstev k úřadu,³⁶⁶ a pokud došlo k souzení jedné třídy druhou, docházelo k nespravedlivým výrokům.³⁶⁷

Postupně se také začala objevovat myšlenka zúžení kompetence ve věcech tiskových spadající do práva soukromého, kde by soukromé urážky na cti a jiné obdobné přečiny i zločiny nespádali do pravomoci porotních soudů, nýbrž soudcům profesionálním. Došlo totiž k zostření trestů oproti trestnímu zákoníku z roku 1803 z původního 1 měsíce do 6 měsíců na 6 měsíců až rok (dle §§ 487-492).

Následné zavedení porot mělo za následek menší ochranu subjektivních práv jednotlivce, jak tomu dokládá údaj z let 1882 až 1896, kdy bylo pro tyto delikty obviněno 793 lidí. Z nich 219 bylo odsouzeno (tedy 27,7 %) a 570 (71,8 %) bylo obžaloby zproštěno. Na jednotlivé roky tedy průměrně přišlo 52 žalob. Z těchto 52 případů v pouhých 14 z nich došlo k odsouzení a ve zbylých 38 byl verdikt porotních soudů zprošťující.

Z tohoto důvodu obsahoval zmiňovaný návrh zákona změnu ve smyslu stejného posuzování bez ohledu na způsob jeho spáchání. Objevily se ale i hlasy proti, které toto neuznávaly. Dle nich nebylo nutné sahat ke změně zákona, pouze správně využívat tehdejších platných právních norem. Dále poukázaly na to, že mnoho sporů končí narovnáním. Pro zachování byl i Gnetzeův spis, na který v

³⁶⁴ SCHELLEOVÁ, Ilona, SCHELLE, Karel. *Soudnictví: (historie, současnost a perspektivy)*. Praha: EUROLEX BOHEMIA, 2004, ISBN 80-86432-65-3, s. 98.

³⁶⁵ KOERNER, Eduard. Obmezení působnosti či reforma porot? *Právní rozhledy*. 1904, s. 10.

³⁶⁶ Viz majetkový cenzus dle § 1 zákona č. 121/1873 ř. z.

³⁶⁷ KOERNER, Eduard. Omezení působnosti či reforma porot? *Právní rozhledy*. 1904, s. 10.

listopadu 1902 během ankety ohledně změny tiskového zákona, upozornil Dr. Julius Ofner. Zde byla myšlenka, že právě laický prvek si byl schopen udělat představu o závažnosti tiskových deliktů na občany.³⁶⁸

K problematice reformy se vyjádřila Pražská i Vídeňská advokátní komora. Pražská komora se svojí většinou ve svém memorandu z 24. března 1903 přiklonila k vládnímu návrhu, přičemž minorita byla proti jakémukoliv omezení porotního soudnictví. Návrhy ale došly rozšíření oproti vládnímu návrhu. Komora navrhovala, aby do kompetence porot spadaly pouze soukromé trestní žaloby a urážky na cti proti veřejnému funkcionáři s ohledem na vedení úřadu. Dále komora souhlasila se snížením právní kvalifikace tiskových deliktů z trestních činů na přestupky, ale i nadále trvala na jejich projednávání porotními soudy.³⁶⁹ Byť porotní soudy v následném období nejsou předmětem této práce, považovala jsem za nutné je do práce zakomponovat.

2.2 Řešení kompetenčních sporů a příslušnosti soudů a správních úřadů na příkladu jednotlivých ustanovení trestního zákona a dalších právních předpisů

2.2.1 Problematika střetu kompetencí a příslušnosti

Hranice kompetencí soudů a správních úřadů do sebe nezřídka kdy zasahovaly. Při výkonu trestní pravomoci byly vzájemné vztahy soudů a správních úřadů velmi rozmanité. To bylo patrné při stíhání přestupků, kde se soudy a správní úřady dělily o své úřední výkony zejména tam, kde šlo o kumulaci trestních případů. Zcela nepřípustný a naprosto vyloučený byl případ konkurence trestní příslušnosti soudní a správní v tom, že by ohledně jednoho a téhož porušení práva, jediným zákonem zakázaného, mohly oba úřady provést trestní řízení.

³⁶⁸ KOERNER, Eduard. Omezení působnosti či reforma porot? *Právní rozhledy*. 1904, s. 13-15.

³⁶⁹ KOERNER, Eduard. Omezení působnosti či reforma porot? *Právní rozhledy*. 1904, s. 15-16.

V tomto případě je nutno poukázat na čl. VIII. uvozovacího patentu k trestnímu řádu č. 119/1873 ř. z., který co do trestní kompetence soudní stanovil, že řízení a vynášení rozsudku v případě všech přestupků uvedených v trestním zákonu č. 117/1852 ř. z., jakožto i jiných přestupků, které byly výslovně přikázány soudům, příslušelo okresním soudům.

Naproti tomu v případě trestní příslušnosti správních úřadů je třeba poukázat na ministerské nařízení č. 61/1855 ř. z., které stanovilo v § 1., že k politické správě náležely vyšetřování a trestání všech těch přestupků, které nebyly prohlášeny za trestné činy trestním zákonem a v případě kterých není vyšetřování zvláštními předpisy výslovně přikázáno některému jinému úřadu.

K tomu se řadilo i ministerské nařízení č. 198/1857 ř. z., které stanovilo, že řízení, v případě konání nebo opomenutí, která byla platnými zákony nebo nařízeními od úřadů, vydaných v jejich mezích pravomoci, prohlášena za trestná nebo alespoň z policejních nebo jiných veřejných ohledů za protizákonná, náležela politickým úřadům jen tehdy, pokud se k nim nevztahoval trestní zákon.

Prameny rozmanitých styků trestního řízení soudů a správních úřadů byly obsaženy vysloveným způsobem více méně v příslušných zákonech a nařízeních, které v určitých směrech, bez jakýkoliv pochybností naznačují, že byla přípustná smíšená, současná nebo alternativní kompetence ke stíhání nezákonného jednání ať již jednoduchého či složeného.³⁷⁰

O tom svědčí ustanovení vyhlášovacího patentu k trestnímu zákonu: „*Co se týče toho, zač se mají pokládati a jak trestati jiná přestoupení zákona, na kteráž se ani tento zákoník trestní, ani v čl. II. dotčené zvláštní zákony nevztahují, zůstavuje se to úřadům k tomu ustanoveným dle předpisů o tom vydaných*“.³⁷¹

³⁷⁰ K níže uvedenému vycházím z VOLKAR, Ondřej. *O konkurující trestní příslušnosti úřadů soudních a správních*. Praha: Vlastním nákladem, 1899, s. 9-14.

³⁷¹ Čl. V. uvozovacího patentu k tr. zák. č. 117/1852 ř. z.

Do trestního zákona byly pojaty trestné činy, které byly dle obecného svého charakteru zejména a ve vyšší míře bezpečnosti na újmu.³⁷² Na straně druhé se vyskytovala jednání, která dle svého charakteru souhlasila s přestupky, které byly obsaženy v trestním zákoně, a která jedině pro svou nepatrnost nebyla pojata do tr. zákona. Jednalo se ponejvíc o nepatrné porušení právního řádu, dále provinění se proti zvláštním zákonům, které byly vydány na ochranu rozmanitých, ale určitých zařízení a opatření při živnostech, obchodu, zemědělství, společenského řádu atd. Trestání většiny těchto přestupků bylo vyhrazeno politickým a policejním úřadům.

I v samotném trestním zákoně se vyskytovala ustanovení, která stanovila, kdy za jistých podmínek nastává trestní příslušnost soudů. Tak byly prohlášeny přestupky ohlašovacích předpisů uvedených v § 320 tr. zák. pod lit. a) až d) za přestupky trestního zákona pouze v těch místech, kde byly zvláštní předpisy, aby všichni obyvatelé i cizinci byli oznamováni úřadu bezpečnosti. Právě tak tomu bylo v případech § 478 tr. zák. kde bylo stanoveno, že pokud jsou v některých místech zvláštní sazby nebo řády tak v případě prodeje jistého zboží,³⁷³ nebo v případě ceny jistého konání,³⁷⁴ měl se trestat ten, kdo proti nim jednal, při prvním a druhém přestupku politickými úřady dle zvláštních předpisů, který byly v tomto směru vydány. Teprve při třetím provinění měl být přestupek trestán soudy, jako přestupek trestního zákona.

Mnohé přestupky proti veřejné mravopověstnosti, které byly uvedeny v XIII. hlavě trestního zákona mohly být za jistých okolností trestány jako přestupky předpisů místní policie. Např. přestupek žebroty, nezavírání hostinců a kaváren, o tanečních zábavách, čelednímu řádu buď místním úřadem nebo politickými a policejními úřady, a to tehdy, pokud takový přestupek, který neměl všechny znaky skutkové podstaty přestupku uvedeného v trestním zákoně. Přitom mohla nastat konkurence současné trestní příslušnosti několika úřadů, neboť nebyla vyloučena možnost, že se setká několik právních porušení, které zahrnovaly skutkové znaky různých přestupků zákona.

³⁷² § 274 tr. zák. č. 117/1852 ř. z.

³⁷³ Např. taxa léků, ceny masa a chleba.

³⁷⁴ Např. řády fiakrů, veřejných posluhů.

Např. trestní konkurenci představoval § 507 tr. zák., kde bylo stanoveno: „*Kdo zatajiv nějakou mu povědomou zákonnou překážku manželství, oddati se dá neobdržev prve řádné dispense, jest vinen přestupkem“ a trestá se soudně.*“ Avšak ženich mimo to mohl případně být potrestán ještě dle branného zákona politickým nebo vojenským úřadem.

Další případy trestní konkurence předvíдалy i mnohé zákony, které spadaly do oblasti působnosti správních úřadů. Např. § 136 živnostenského řádu stanovil, že pokud za nějaký čin nebo opomenutí, pokládající se za přestupek dle živnostenských předpisů, je uložen trest podle tr. zák., nemělo být zvlášť o sobě použito trestních způsobů stanovených zákonem v § 131 pod lit. a),b),c). Dle § 70 zák. č. 76/1875 z. z. (vodní zákon) o tom, jak lze užívat vodu, odvádět ji a jí se bránit, se pokládaly jakákoliv porušení a poškození vodních staveb, pokud se netrestaly dle tr. zák., za polní puch, a měly být trestány podle nařízení vydaných k ochraně majetku polního. Řád požární policie pro Čechy č. 45/1876 z. z. obsahoval ustanovení ve kterém bylo stanoveno, že jednání nebo opomenutí pro oheň nebezpečná, na které tr. zák. tresty stanoví, se dle tr. zák. trestají ta, která byla stavebním řádem zakázána, trestala se dle řádu stavebního. Při přestupcích, které byly vytčené v § 19 zákona č. 252/1852 ř. z. o podomním obchodu, příslušelo trestní řízení jak soudům, tak politickým a finančním úřadům, a to dle toho o jaký případ šlo. Každý z výše jmenovaných orgánů byl příslušný k řízení ve své oblasti působnosti a řízení se mohlo konat současně.

V případě trestního práva mělo velký význam právo úřadů vydávat zákazy a příkazy v záležitostech správy a samosprávy. Trestní zákon obsahoval celou řadu trestních sankcí pouze pro ten případ, pokud byly místním policejním úřadem nějaké předpisy vydány. Tak např. trestní zákon z roku 1852 stanovil: „*Kdo se v řekách nebo v rybnících mimo místa od úřadu k tomu ustanovená nebo proti záповědi od úřadu vydané a vůbec vyhlášené koupá nebo času zimního na ledě klouzá, konečně kdo v takový čas, kdy to pro nastávající nebezpečnoství bylo zakázáno, přece se odváží jíti přes led, potrestán býti má pro tento přestupek*“.³⁷⁵

³⁷⁵ § 338 tr. zák. 117/1852 ř. z.

Podobně tomu bylo pokud se nepostavila při stavbě výstražná znamení,³⁷⁶ nebo se někdo velmi brzy nastěhoval do nově postavených domů,³⁷⁷ či někdo nedbal vydaných předpisů k odvrácení nebezpečnosti ohně.³⁷⁸

Státní správní úřady byly zejména zmocněny císařským nařízením č. 96/1854 ř. z. ze dne 20. dubna 1854 a ministerským nařízením č. 198/1857 ř. z. ze dne 30. září 1857, aby ve své působnosti prohlašovaly vydáváním nařízení jistá jednání nebo opomenutí z policejních nebo jiných veřejných ohledů za trestná, a zároveň stanovily trest pro případ, že by se těchto nařízení nedbalo.

Pakliže se stíhalo takové chování přičítící se nějakému zákazu, bylo třeba přihlížet k tomu, nemá-li být takový delikt stíhán podle tr. zákona. Dokud se tedy neskončilo řízení před trestním soudem, nemohl zpravidla politický úřad uložit trest dle nařízení výše uvedených. Kumulativní potrestání jednoho a téhož deliktu soudy a policejními úřady, bylo dle uvedených nařízení nepřipustné a již samotným jejich zněním vyloučené.³⁷⁹

V zákonné formě bylo vyhrazeno dalekosáhlé nařizovací právo i obcím,³⁸⁰ na jehož základě mohly obce samy volně vydávat nařízení a opatření, avšak přitom dbát zemských a říšských zákonů. Mimo jiné obecní záležitosti kam náležela místní policie, které bylo vyhrazeno právo vydávat v mezích platných zákonů nařízení místní policie a stanovovat za jejich porušení peněžité pokuty, popř. tresty vězení. Pokud obec vydala v oblasti místní policie nařízení v záležitostech, které se v první řadě dotýkaly zájmů obce, jako byla péče o bezpečnost osoby a majetku, o bezpečné a snadné ježdění po silnicích a vodách, policie potravní, dohled k trhům, k míře a váze, policie zdravotní, čelední, dělnická, mravnostní, stavební, požární a polní, bylo zřejmé, že tím mohla být do jisté míry dotčena stejná nebo podobná ustanovení tr. zákona tak, že se v případě trestní kompetence víceméně setkávala.

³⁷⁶ § 380 tr. zák. 117/1852 ř. z.

³⁷⁷ § 386 tr. zák. 117/1852 ř. z.

³⁷⁸ §§ 434-435, 437-438, 440, 449 a 459 tr. zák. 117/1852 ř. z.

³⁷⁹ ŽOLGER, Ivan. *Österreichisches Verordnungsrecht*. Innsbruck 1898.

³⁸⁰ Viz čl. V. zák. č. 18/1862 ř. z., z 5. března 1862.

Také v případě trestných činů proti bezpečnosti jednotlivců – proti osobní bezpečnosti života a zdraví, proti bezpečnosti majetku a cti nebo proti veřejné mravnosti, jak byly uvedeny v tr. zákoně, existovaly vedle ustanovení trestního práva vydané četné policejní předpisy, jak na ochranu bezpečnosti jednotlivců v uvedených směrech, tak co do veřejné mravnosti správními státními a obecními úřady. Z této souvislosti různých oblastí působnosti vznikaly různorodé případy konkurence co do trestní příslušnosti.

2.2.2 Problematika promlčení

V případě promlčení vyšetřování a trestání trestných případů, které se projednávaly ve správním řízení, je třeba vytknout principy, ke kterým bylo nutné přihlížet v tom případě, kdy o nějakém trestním případě zavedl trestní řízení soud, avšak po zjištění své nepřislušnosti je opět zastavil a tentýž případ se poté na základě nějakého podnětu dostal před politický úřad, policejní úřad, popř. úřad obecní, který ho měl vyšetřit a vynést rozsudek.

Velmi často vzhledem ke konkurenci, výše již popsané, v praxi správního trestního soudnictví docházelo k tomu, že soud zahájil trestní řízení na základě nějakého trestního oznámení nebo soukromé žaloby a pro nepřislušnost řízení zastavil nebo ho vůbec nezahájil, neboť veřejný žalobce ustoupil od obžaloby. Načež spis nebo oznámení a žaloba buď k návrhu státního zástupce nebo k podnětu některého orgánu veřejné bezpečnosti, popř. soukromého žalobce, byl dodán politickému správnímu úřadu k příslušnému řízení.

V takovém případě se posuzovala otázka promlčení dotyčného deliktu tak, že se především mělo za to, že zahájeným soudním řízením bylo promlčení přerušeno, a to vzhledem ke znění ustanovení ministerského nařízení z 3. dubna 1885.³⁸¹ Ustanovení stanovilo, že „*prošly-li od toho času, co přestupek byl spáchán, tři měsíce a nebylo-li v příčině toho žádné řízení zavedeno, má s vyšetřování sejíti a trest všeliký pro přestupky v § 1. Jmenované bez další výjimky pominouti, leč že by stran přestupků některých zvláštními zákony něco*

³⁸¹ § 4 ministerského nařízení č. 61/1885 ř. z.

jiného bylo nařízeno“. Přestupky jmenované v § 1. Byly takové, které nebyly tr. zák. prohlášeny za trestné a v případech kterých nebylo vyšetřování zvláštními předpisy některému jinému úřadu přikázáno, nýbrž které náležely k politické správě.

Všeobecné ustanovení o tom, kdy počíná a jak dlouho trvá lhůta promlčení při trestných činech o opomenutích přikázaných správnímu trestnímu řízení, bylo uvedeno ve výše citovaném ministerském nařízení. Jelikož zde nebylo jiného ustanovení, mělo se použít předpisu o promlčení ve všech trestních případech dle císařského nařízení ze dne 20. dubna 1854,³⁸² kam spadaly též předpisy o hlášení se a o pasech, jakož i o policejní hodině. Při přestupcích ministerského nařízení ze dne 30. září 1857,³⁸³ při přestupcích ustanovení cechovních, zákonů k zamezení a potlačení nakažlivých nemocí u zvířat atd., konečně ve všech trestních případech, náležejících dle obecního zřízení před obecní trestní senát.

Jednotlivé zákony měly v případě zahájení a trvání promlčení odchylná ustanovení. Např. dle živnostenského řádu, vodního a lesního zákona pomíjelo promlčením vyšetřování a trestání trestných činů a opomenutí spadající pod tyto zákony, nebylo-li proti pachateli zahájeno vyšetřování do šesti měsíců ode dne, kdy spáchal přestupek. Podle § 44 honebního zákona pro Čechy promlčovala se trestnost přestupků honební policie, pokud uplynuly tři měsíce ode dne, kdy byl spáchán přestupek a nebyl-li pachatel do té doby pohnán k zodpovědnosti.

Těmito výše uvedenými nařízeními, která byla vydána výhradně pro správní úřady s výslovným vyloučením soudní příslušnosti, byl počátek promlčení stanoven okamžikem, resp. dnem, kdy byl spáchán čin.

Dle ustanovení tr. zákona se promlčení přerušovalo, když na pachatele jakožto obviněného byla vydána obsílka, postavovací nebo zatýkací rozkaz nebo když jako obviněný byl již vyslýchán nebo zatčen nebo stíhán honěním nebo zatykačem. Tyto úkony musely vycházet od zemského soudu, popř. muselo jimi být zahájeno vyšetřování. Pokud bylo vyšetřování zahájeno policejním nebo

³⁸² Císařské nařízení č. 96/1854 ř. z.

³⁸³ Ministerské nařízení č. 198/1857 ř. z.

důchodkovým úřadem, nemohl být tím promlčení přerušeno právě tak, jako se to nemohlo stát vyšetřovacími akty, které by zavedl cizozemský trestní soud.

Pokud bylo trestní řízení proti určité osobě skončeno před hlavním přelíčením zastavením, zamítnutím žaloby nebo odstoupením od žaloby,³⁸⁴ počínalo běžet nové promlčení od toho okamžiku, kdy usnesení nabylo právní moci. Stejně toto mohlo nastat při soudním řízení pro přestupky, jenže se nevyskytovalo formální usnesení, neboť při nich vůbec nemělo místo formální vyšetřovací řízení. Jinak při přestupcích počalo běžet nové promlčení pouze tenkrát, jestliže byl obviněný po provedení trestního řízení uznán zcela nevinným nebo byl-li osvobozen pro nedostatek důkazů.

Došlo-li k zahájení trestního řízení ze strany soudu, nemělo to žádný vliv na trestní případy spadající do oblasti správního úřadu. Úkony, kterých bylo k přerušení promlčení zapotřebí, musely vycházet od samotných správních úřadů. To stanovil zejména uvozovací patent k trestnímu zákonu: *„Co se týče toho, zač se mají pokládati a trestati jiná přestoupení zákona, na něž se ani tento zákoník trestní, ani v čl. II. dotčené zvláštní trestní zákony nevztahují, to zůstává se úřadům k tomu ustanoveným dle předpisů o tom vydaných“*.³⁸⁵

Bližší ustanovení o tom obsahovalo v případě přestupků příkázaných politické správě k vyšetření a k potrestání častěji ministerské nařízení,³⁸⁶ ve kterém bylo obsaženo také ustanovení o promlčení takových přestupků, a to pouze pro řízení před správními úřady.

Dle uvozovacího patentu k trestnímu řádu z roku 1783,³⁸⁷ *„přísluší dále ve příčině všech přestupků v trestním zákoně uvedených, jakož i všelikých jiných přestupků, o nichž rozsuzovati výslovně soudům okresním dle tohoto řádu trestního“*. Trestní řád neobsahoval žádné ustanovení o tom, že by měl soud, nebyl-li v nějakém trestním případě kompetentní, postoupit tento případ správnímu úřadu k dalšímu řízení. Rovněž se zde nenacházelo žádné

³⁸⁴ Viz § 352 zákona č. 119/1873 ř. z.

³⁸⁵ Čl. V. vyhlášeního patentu k tr. zák. č. 117/1852 ř. z.

³⁸⁶ Ministerské nařízení č. 61/1855 ř. z. ze dne 3. dubna 1855.

³⁸⁷ Čl. VIII. uvozovacího patentu k zákonu č. 119/1873 ř. z.

ustanovení, které by říkalo, že by soudní řízení mělo v některém svém stádiu vliv na řízení správního úřadu nebo že by přitom vůbec mělo být nějak směřodatné.

V trestním řádu se v případě vztahu trestních soudů k jiným úřadům pouze nařizovalo, že bezpečnostní úřady, k nimž náleželi též starostové obcí, měly „*vyzvídati veškeré zločiny a přečiny při nichž se vyšetřování nezavádí toliko k žádosti toho koho se týkají a nemůže-li soudce vyšetřující sám bez odkladu úřad konati, že mají učiniti neodkladná přípravná opatření, kterými se může věc objasniti nebo která mohou zabrániti, aby známky činu trestného nebyly odstraněny neb aby pachatel neuprchl*“.³⁸⁸

Jako další důkaz toho, že promlčení v oblasti správní trestní kompetence mohlo být přerušeno jedině určitým řízením příslušného správního úřadu, lze poukázat na ustanovení výnosu ministerstva vnitř. č. 318 z 13. března 1884, který byl vydán k provedení zákona č. 37/1883 ř. z. o příslušnosti úřadů při přestupcích patentu o obchodu podomním dle něhož, v tom případě, byl-li postižený podomním obchodníkem podezřelým nejen z přestupku patentu o obchodu podomním, který trestají politické úřady, nýbrž i z přestupku zákonů důchodkových, byl povinen důchodkový úřad, zahajující řízení dle důchodkových zákonů, zaslat zároveň opis spisu s obviněným sepsaného onomu politickému úřadu, který byl povolán k tomu, aby po provedeném důchodkovém řízení vynesl trestní nález, a to za účelem, aby se předešlo promlčení přestupku.³⁸⁹

³⁸⁸ § 24 zákona č. 119/1873 ř. z.

³⁸⁹ K výše uvedenému srv. VOLKAR, Ondřej. *O konkurující trestní příslušnosti úřadů soudních a správních*. Praha: Vlastním nákladem, 1899, s. 32-39.

2.3 Role státních zastupitelství v trestních řízeních

Významnou změnu, kterou přinesl revoluční rok 1848, představovalo zavedení státního zastupitelství. Státní zastupitelství bylo z počátku upraveno pouze provizorně dne 29. března 1848 a v návaznosti na to císařským patentem.³⁹⁰ Důležitým ustanovením pro zavedení instituce státních zástupců byl § 103 březnové ústavy z roku 1849. Státní zastupitelství prostřednictvím císařských rozhodnutí navázalo na novou soudní organizaci. Na území Čech šlo o nařízení č. 290/1849 ř. z., na Moravě a ve Slezsku o nařízení 291/1849 ř. z.

Organizace státních zastupitelství byla specifikována organickým zákonem pro státní zastupitelství,³⁹¹ kde byla vymezena oblast jejich působnosti. Další právní normou, která se vztahovala k institutu státního zastupitelství, byl prozatímní trestní řád ze dne 17. ledna 1850.³⁹² K zahájení činnosti státních zastupitelství došlo dne 1. července 1850.

U soudů zemských (od roku 1855 krajských) a okresních sborových soudů byli ustaveni státní zástupci s potřebným počtem náměstků, kancelářského personálu a služebnictva. U vrchních zemských soudů byli ustanoveni vrchní státní zástupci a u Nejvyššího soudu generální prokurátor.

Orgány veřejné žaloby na nejnižší úrovni, tj. funkcionáři státních zastupitelství u okresních soudů, představovali policejní komisaři, úředníci okresního hejtmanství a členové představenstva města, ve kterém měl sídlo okresní soud. Tito funkcionáři měli být strážci zákona, kteří měli hájit zájmy obce a státu i vůči soudům a jednotlivým zaměstnancům, aby během soudního přelíčení nedošlo k pochybením.

Státní zástupci u soudů okresních sborových a zemských (od roku 1855 krajských) byli podřízeni vrchním státním zástupcům u zemských vrchních

³⁹⁰ Císařský patent č. 164/1849 ř. z.

³⁹¹ Zákon č. 266/1850 ř. z.

³⁹² Zákon č. 25/1850 ř. z.

soudů. Vrchní státní zástupci u vrchních zemských soudů a generální prokurátor u Nejvyššího soudu byli pak podřízeni přímo ministru spravedlnosti.³⁹³

Státní zástupci byli povinni podávat vrchnímu státnímu zástupci měsíční zprávy o vyřízených a nevyřízených trestních případech. Státní zástupci mohli v důležitých případech žádat vrchního státního zástupce o radu či rozhodnutí. Obdobnou povinnost měl i vrchní státní zástupce, který podával zprávy ministru spravedlnosti jednou za čtvrt roku. Generální prokurátor u Nejvyššího a kasačního soudu ve Vídni byl účasten na všech hlavních soudních jednání ve věcech civilních i trestních, které se konaly u tohoto soudu.

Vrchní státní zástupce, jejich náměstky, státní zástupce a přední státní zástupce krajských státních zastupitelství a náměstky státních zástupců, kteří byli v 7. hodnostní třídě, jmenoval císař. Ostatní náměstky státních zástupců jmenoval ministr spravedlnosti a kancelářské úředníky jmenoval vrchní státní zástupce. V přechodném období mohli vrchní státní zástupci také upozorňovat na to, zda je třeba zřídit nová místa u státního zastupitelství. V případě uvolněných míst je mohli dočasně po domluvě s prezidentem vrchního zemského soudu obsadit schopným soudním úředníkem.

Uchazeč, který chtěl vykonávat povolání státního zástupce, musel být osobou bezúhonnou a spolehlivou. Měl mít úspěšně složenou státní soudcovskou zkoušku či státní právnickou zkoušku. Uchazečům, kteří měli advokátní zkoušku, zkoušku k fiskálnímu adjunktství či měli praxi jako civilní soudci, mohla být zkouška odpuštěna. Zkouška byla skládána v jazyce obvyklém pro obvod vrchního zemského soudu. Pokud žilo v tomto obvodu více národů, bylo třeba, aby alespoň část zkoušky byla vykonána v této další řeči. Další podmínkou byl věkový požadavek.

Vrchní státní zástupci a jejich náměstci, stejně jako státní zástupci a přední státní zástupci u soudů krajských, museli dosáhnout věku alespoň 30 let. Pro

³⁹³ Srv. TUREK, Adolf. Státní zastupitelství v českých zemích v letech 1850-1949. *SAP*. 1959, r. IX., č. 2, s. 110.

ostatní činitele státního zastupitelství s výjimkou auskultantů činila tato hranice 24 let věku. Velký důraz byl také kladen na mravní profil státních zástupců.³⁹⁴

Povinností každého člena státního zastupitelství bylo před nástupem do funkce složení tzv. služební přísahy nebo alespoň slibu. Generální prokurátor skládal služební přísahu u vrchního zemského soudu i u Nejvyššího soudu osobně ministru spravedlnosti. Zbylí koncepti generálních prokuratur přísahali generálním prokurátorům a ostatní úředníci a sluhové svému bezprostřednímu nadřízenému.

Hlavním úkolem státních zástupců, který stanovil prozatímní trestní řád č. 25/1850 ř. z., bylo stíhání všech trestných činů z úřední povinnosti, o kterých se dozvěděli. Výjimku tvořily tzv. trestné činy soukromožalobní. Trestním řádem byl tak vyjádřen princip legality, kdy státní zástupce byl povinen stíhat z moci úřední všechna trestní jednání, o kterých se dozvěděl a která nebyla vyšetřována a stíhána pouze na žádost poškozeného.³⁹⁵

Státní zástupci se stali ochránci zájmu státu na zákonnosti soudního řízení. Zahajovali trestní řízení podáním veřejné obžaloby, byli v trestním řízení stranou sporu zastupující stát. Zároveň dohlíželi na to, aby nikdo nebyl stíhán bezdůvodně a nad tím, aby se řízení zbytečně neprotahovalo. K jejich právům náleželo nahlížet do spisu, podávat ústní i písemné návrhy, v přípravném řízení žádat o pomoc bezpečnostní a další úřady, účastnit se porad soudů, nikoliv však hlasovat nebo vynášet rozsudky, které by v tomto případě byly považovány za neplatné.³⁹⁶

Státní zástupci působili v přípravném vyšetřování zločinů a přečinů a dále se účastnili při hlavních přelíčeních u okresních sborových soudů a soudů zemských (krajských). Toto však platilo pouze tehdy, pokud si daný případ nevyhradil sám generální prokurátor při vrchním zemském soudu.

³⁹⁴ K tomu srv. KUČHTA, Josef, SCHELLE, Karel. *Historie a současnost státního zastupitelství*. Brno: Masarykova univerzita, 1994, ISBN 80-210-1044-4, s. 16.

³⁹⁵ Srv. § 57 Císařského patentu č. 25/1850 ř. z.

³⁹⁶ KUČHTA, Josef, SCHELLE, Karel. *Státní zastupitelství*. Zlín: Živa, 1994, ISBN 80-901745-3-1, s. 8-9.

Jen na popud státního zástupce mohlo být zahájeno přípravné řízení a soudce byl vázán povinností sdělit státnímu zástupci informaci o spáchaném zločinu či přečinu, pokud se jí dozvěděl dříve. Soudce v urgentních případech mohl sám zakročit, ale musel o tom dát okamžitě zprávu státnímu zástupci. V této fázi řízení náleželo k pravomoci státního zástupce shromažďovat důkazy a doklady, vstupovat do předběžného vyšetřování, avšak nesměl být přítomen řádnému výsledku obžalovaných či svědků. V nevyhnutelných případech i v nepřítomnosti soudce mohl nechat provést soudními či policejními orgány domovní prohlídky a sám jich být účasten. Informace takto získané musel bezodkladně předat vyšetřujícímu soudci. Podání o trestné činnosti, která byla učiněna u okresních soudů, měla být postoupena státním zastupitelstvím u okresních sborových soudů. Trestní řád podle § 111 v této fázi řízení umožňoval ukončit trestní řízení, pokud se státní zástupce a soudce na tom shodli. Pokud nedošlo k dohodě, rozhodoval o tomto okresní sborový soud.³⁹⁷

Při hlavním líčení mohl státní zástupce klást otázky svědkům, obžalovanému i znalcům. Dále mohl také podat návrh k zatčení svědka přímo v soudní síni z důvodu křivého svědectví. Byl oprávněn podávat opravné prostředky. V případě porotních případů ohlásit ve lhůtě do tří dnů a podat do 14 dnů. Stížnosti do rozsudků okresních sborových soudů musel ohlásit do 14 dnů. Stížnosti do rozsudků okresních sborových soudů musel ohlásit do 24 hodin a podat do 10 dnů, a to ve prospěch i neprospěch obžalovaného.³⁹⁸

Státní zástupci působili i ve věcech netrestních. Státní zástupce mohl dát příkaz bezpečnostnímu úřadu k zabavení jakéhokoliv tiskopisu, pokud byl vydán či rozšiřován v rozporu s tiskovým patentem či jeho obsah zakládal trestný čin stíhaný z veřejného zájmu. Rozsáhlá pravomoc náležela státním zástupcům také v civilním řízení. Tuto problematiku upravoval Organický zákon pro státní zastupitelství.

³⁹⁷ KUCHTA, Josef, SCHELLE, Karel. *Historie a současnost státního zastupitelství*. Brno: Masarykova univerzita, 1994, ISBN 80-210-1044-4, s. 13.

³⁹⁸ KUCHTA, Josef, SCHELLE, Karel. *Historie a současnost státního zastupitelství*. Brno: Masarykova univerzita, 1994, ISBN 80-210-1044-4, s. 13.

Státní zástupci u zemských (krajských) soudů, vrchní státní zástupci u zemských soudů stejně jako generální prokurátor u Nejvyššího a kasačního soudu ve Vídni, měli od 1. října 1850 až do vydání nových předpisů o civilním řízení působit podle § 68 organického zákona pod sankcí neplatnosti u vybraných druhů jednání. Šlo o tato jednání: „1. když za příčinou opětného sňatku manželského někdo se má prohlásiti za mrtvého a důkaz se má vésti skrze svědky, 2. při jednání o rozloučení manželství a vyhlášení manželství za neplatné, 3. když za příčinou ztráty říšského práva občanského na vystěhovalce řízení má započítí, 4. při potvrzování adopcí a legitimaci, které mají soudové krajinští udělovati, 5. když se má někdo za příčinou marnotratnosti nebo nemoci ducha a dáti pod opatrovnictví, nebo když se má takové opatrovnictví zdvihnouti, 6. při rozepřích o příslušnost soudů, a při sporech kompetenčních mezi úřady soudními a správními, 7. při rozhodování, může – li se některý soud vesměs, nebo představený soudu některého zamítnouti, 8. při delegacích, 9. při vyřizování stížností syndikátních, 10. Ve všech případech řízení mimosoudního, když při tom zároveň činiti jest o dobré sirotků nebo opatrovanců, pokud záležitosti tyto způsobem odvolání přijdou k druhé nebo třetí instanci.“

Podle nařízení č. 27/1852 ř. z., úkoly státního zastupitelství byly výlučně směřovány do sféry trestního řízení. Tím přestala být v platnosti hlava VI. a § 68 organizačního zákona o státním zastupitelství. Zároveň dle výnosu³⁹⁹ ministerstva spravedlnosti došlo ke zrušení generální prokuratury u Nejvyššího soudního a kasačního dvora.

Působnost státních zastupitelství a nová organizace byla zakotvena trestním řádem č.151/1853 ř. z. Obžaloba v trestních řízeních byla podávána z úřední povinnosti, pokud nebylo zákonem stanoveno jinak. Na základě výnosu ministerstva spravedlnosti č. 54/1855 ř. z. došlo ke zrušení státních zastupitelstev u okresních soudů sborových. Řízení o zločinech a přečinech tak přešla před sborové soudy první instance (zemské či krajské), u kterých byla státní zastupitelství.

³⁹⁹ Č. 24/1852 ř. z.

Vrchní státní zástupci podléhali Nejvyššímu soudnímu a kasačnímu dvoru, kde byl zrušen orgán generální prokuratury. Státní zástupce se mohl i nadále nechat zastupovat substitutem. Pokud ve výjimečném případě nebyl k dispozici státní zástupce, mohl ho přednosta krajského soudu nechat zastoupit jedním ze svých úředníků. Tento úkon však musel ihned hlásit vrchnímu státnímu zástupci.⁴⁰⁰

Jisté novum lze sledovat v tom, že státní zástupce mohl pomáhat při vyšetřování přestupků u městských delegovaných soudů a u smíšených okresních úřadů a soudů, kdy jinak toto vyšetřování zajišťovaly orgány těchto institucí. Státní zástupci mohli: „ navrhovat zajišťovací vazbu, zabavení pošty, vznášet námitky proti znaleckým posudkům, navrhovat zatčení falešně vypovídajícího znalce či svědka. Účastnili se dále dohledu nad místními věznicemi, podávali statistické výkazy a zprávy vrchním státním zástupcům a měli dozor nad zaměstnanci v disciplinárních věcech. Podle potřeby mohli žádat o pomoc jiné úřady.“⁴⁰¹

V případě rozporu mezi státním zástupcem a vyšetřovacím soudcem, rozhodoval krajský soud. Došlo-li ze strany sporu ke stížnostem na vyšetřujícího soudce, měl být slyšen i státní zástupce.

Byly zpřesněny případy, kdy bylo možno vyloučit státního zástupce z projednávané věci. Státní zástupce nesměl vykonávat svou funkci ve věci, kde byl v postavení svědka, znalce či obhájce. Nesměl být v příbuzenském vztahu se zaměstnanci státního zastupitelství či soudu v místě svého působení.

Vrchní státní zástupce si udržel dohled a řízení nad státními zastupitelstvími ve svém obvodu, a to ve věcech disciplinárních a služebních. Měl právo nahlížet do všech trestních spisů a v jistých případech přijít se svými vlastními návrhy. Byl přítomen při jednáních vrchního zemského soudu. K jeho pravomocem dále náleželo odnětí věci konkrétnímu státnímu zástupci a přidělení jinému, navrhování vrchnímu zemskému soudu odejmutí věci určitému krajskému soudu a přidělení jinému. Vrchní státní zástupce mohl vstupovat do přelíčení

⁴⁰⁰ Viz KUCHTA, Josef, SCHELLE, Karel. *Státní zastupitelství*. Zlín: Živa, 1994, ISBN 80-901745-3-1, s. 15 an.

⁴⁰¹ Viz KUCHTA, Josef, SCHELLE, Karel. *Státní zastupitelství*. Zlín: Živa, 1994, ISBN 80-901745-3-1, s. 15 an.

konaných před krajskými soudy. V kompetenčních sporech mezi krajskými soudy sděloval vrchnímu zemskému soudu své stanovisko. Vrchní státní zástupce se účastnil porad o rozsudku smrti či omilostnění. Od roku 1855 působil i v řízení o obnově, pokud byl zločin mylně posuzován jako přešůpek. Vrchnímu státnímu zástupci zůstala i nadále povinnost sbírat a předkládat statistická data o státních zastupitelstvích ve svém obvodu. Statistická data pak předával Ministerstvu spravedlnosti. Vůči ministerstvu byl zároveň povinen informovat o spáchaných závažných zločinech. Vrchního státního zástupce jmenoval císař, ostatní konceptní úředníci byli jmenováni ministrem spravedlnosti.

Po ukončení Bachova absolutismu byly vydány normy, které upřesňovaly činnost státních zástupců. Mezi tyto normy patřil tiskový zákon č. 6/1863 ř. z. a zákon č. 7/1863 ř. z. o řízení v tiskových věcech. Trestní stíhání v tiskových věcech bylo oproti předcházející právní úpravě podrobněji upraveno a byly zpřesněny podmínky k podání návrhu na zabavení a zastavení časopisu. K zabavení časopisu musel mít státní zástupce souhlas soudu do tří dnů. Došlo-li k nesprávnému zabavení časopisu nebo státní zástupce upustil od obžaloby, nesl škodu stát.

Na základě ustanovení § 14 zákona o řízení v tiskových věcech státní zástupci podávali žalobu v tiskových přešůpích, a i žalobu v ostatních trestních činech, které byly zaměřeny proti tiskovému zákonu. Dle § 16 výše uvedeného zákona mohl státní zástupce žádat soud, i když sám nevznesl obžalobu, o rozhodnutí na určitou osobu, zda obsah konkrétní tiskoviny může být stíhán jako trestný čin. Tohoto ustanovení mohlo být užito pouze v případě, že zde na stíhání byl veřejný zájem.

Dalším významným právním předpisem byl zákon o moci soudcovské č. 144/1867 ř. z., jehož článkem 10 byla obnovena ústavnost a institut obžaloby se vrátil do všech stupňů trestního řízení. Výnosem ministerstva spravedlnosti bylo stanoveno disciplinární řízení proti soudním úředníkům a k tomu zřízeny

zvláštní senáty u vrchního zemského a nejvyššího soudu.⁴⁰² Podle tohoto výnosu museli být státní zástupci slyšeni při rozhodování o předčasném penzionování soudce, jeho nedobrovolném přesazení, propuštění či zrušení.

Podle notářského řádu č. 75/1871 ř. z. bylo rozšířeno spolupůsobení vrchních státních zástupců v případech přeřazování, zřeknutí se míst notářů či zániků notářství. Dále měl vrchní státní zástupce povinnost se účastnit disciplinárního řízení proti advokátům.⁴⁰³ Státní zástupci působili při přezkoumávání kaucí, při jednání o ztrátě notářských pečetí a dále vedli evidenci o pořádkových trestech ze strany notářské komory a dovolených notářů.

Pokud došlo ke sporu mezi státním zastupitelstvím a notářskou komorou, rozhodoval o sporu vrchní zemský soud. Jeho disciplinární komise udělovala notářům tresty po slyšení vrchního státního zástupce. Ten se pak mohl ještě odvolat k nejvyššímu soudu.⁴⁰⁴

Podle nového trestního řádu z 23. května 1873,⁴⁰⁵ který začal platit od 1. ledna 1874, byla úřadu státního zástupce věnována hlava III. Ustanovení § 29 trestního řádu stanovilo, že u každého sborového soudu první instance měl působit státní zástupce, u sborového soudu druhé instance zemský státní zástupce a při Nejvyšším soudu generální prokurátor, přičemž všichni měli mít potřebný počet zástupců.

Na základě trestního řádu č. 119/1873 ř. z. byl odstraněn titul státního návladního a vrchního státního návladního, který se objevil naposledy v oficiálním registraturním plánu ministerstva spravedlnosti z 24. března 1920.⁴⁰⁶ V trestním řádu z roku 1873 došlo též k vymezení zásad veřejné obžaloby. V § 30 se pravilo, že členové „státního zastupitelství mají v oboru jim vyměřeném hájiti zájmu státu; jsou ve svých úředních výkonech nezávislí na soudech, při nichž jsou zřízeni.“ Státní zastupitelství tedy měla hájit zájmy státu a byla

⁴⁰² Výnos ministerstva spravedlnosti č. 4/1868 ř. z.

⁴⁰³ Zákon č. 40/1872 ř. z. Ustanovení §§ 47 a 58.

⁴⁰⁴ Srv. notářský řád č. 75/1871 ř. z.

⁴⁰⁵ Zákon č. 119/1873 ř. z.

⁴⁰⁶ SCHELLE, Karel. Veřejná žaloba v historických souvislostech. *Státní zastupitelství*, č. 11-12/2008, s. 51.

nezávislými orgány na justici. V trestním řádu našly i odraz principy trestního řízení, které byly stanoveny v článku 10 a 11 ústavního zákona o moci soudcovské č.144/1867 ř. z. Jednalo se o princip veřejnosti a ústnosti jednání před nalézacím soudem, princip obžalovacího procesu, o vině obžalovaného měli rozhodovat v závažných, zejména politických věcech, porotci. V činnosti státního zastupitelství se uplatnila rovněž zásada subsidiární žaloby. Právo podpůrné žaloby záviselo podle trestního řádu rakouského z roku 1873 „na existenci a uplatňování soukromoprávních nároků v řízení trestním“.⁴⁰⁷

Státní zástupci podléhali vrchním státním zástupcům a ti potom společně s generálním prokurátorem ministru spravedlnosti. Státní zástupci nadále působili v předběžném vyšetřování trestných činů i v řízení před soudem pro zločiny a přečiny před soudními senáty a porotami a při odvolacích trestních řízeních. Státní zástupci se mohli také účastnit řízení o přestupcích před okresními soudy.

Na základě nové právní úpravy trestního řádu měli státní zástupci následující pravomoc: převzít žalobu soukromého žalobce či ji s ním podat současně; dozírat na korespondenci uvězněných; prodloužit vyšetřovací vazbu nejvýš na jeden měsíc; rozhodnout o propuštění z vyšetřovací vazby; rozšířit žalobu při hlavním přelíčení; podat zmateční stížnost ve prospěch i neprospěch obžalovaného; odvolat se ke druhé instanci; zahájit řízení o obnově ve prospěch obžalovaného i po vypršení zákonných lhůt; podávat návrhy na obnovu řízení k radní komoře v neprospěch obžalovaného; ze závažných důvodů prodat věci v dražbě, pokud byly u soudu uloženy jako depozita déle než rok.

Státní zástupci měli právo se účastnit tvoření poroty a právo zamítat stejný počet porotců jako obžalovaný. Všechna státní zastupitelství dostávala seznam porotců.⁴⁰⁸ Pokud byl vynesena rozsudek smrti, spolurozhodovali o doporučení k podání milosti. Měli povinnost být při výkonu rozsudku smrti a při prohlášení odsouzeného k smrti, že žádost o milost byla zamítnuta. Zařizovali dopravu

⁴⁰⁷ FENYK, J. Veřejná žaloba. Díl první. *Historie, současnost a možný vývoj veřejné žaloby*. Praha: Institut Ministerstva spravedlnosti České republiky pro další vzdělávání soudců a státních zástupců, 2001, s. 16.

⁴⁰⁸ Na základě zákona č. 121/1873 ř. z.

věznů odsouzených do vězení déle než jednoho roku. Podávali hlášení politickým úřadům o případech soudního vypovězení ze státu a zabavení jmění. Spolurozhodovali při jednání o zmírnění trestů po právoplatném odsouzení. Měli právo podat veřejnou obžalobu na nepřítomné a uprchlé osoby ve formě zatykače a vydávali těmto osobám glejt, aby se svobodně mohli dostavit k soudnímu jednání. Pakliže bylo nutné nahradit útraty trestního řízení jinak než k tíži odsouzeného, nikdy nebylo možné odsoudit k této náhradě státního zástupce.

V případě vrchních státních zástupců náležela funkce veřejného žalobce ve všech trestních věcech patřících do pravomoci vrchních zemských soudů. Vrchní státní zástupci měli následující práva a povinnosti: zahajovat a účastnit se řízení o opravných prostředcích; sami se účastnit nebo prostřednictvím svých náměstků přelíčení u krajských soudů; náležel jim výkon dozoru a disciplinární pravomoci nad všemi orgány veřejné žaloby u krajských a okresních soudů; měli právo podávat dobrozdání v některých notářských věcech; zajišťovali vrchní dohled nad trestními ústavy v obvodu své působnosti; měli právo být slyšeni, pokud se obžalovaný dvakrát nedostavil k hlavnímu líčení a byl na základě toho vykonán kontumační rozsudek; měli právo být slyšeni ve sporech o příslušnosti krajských soudů; měli povinnost každoročně podávat ministru spravedlnosti statistiky o své činnosti a činnosti svých podřízených.

Generální prokurátor zastupoval veřejnou žalobu u nejvyššího soudu ve Vídni v řízení o opravných prostředcích, jako byly zmateční stížnosti, případně tyto spojené v jednom řízení s odvoláním, a při obnově řízení ve prospěch odsouzeného. Generálnímu prokurátorovi náleželo z úřední povinnosti nebo z pověření ministra spravedlnosti podat zmateční stížnost proti soudním rozhodnutím či postupům soudů, které špatně interpretovaly nebo přímo porušovaly zákon, a to i tehdy, když obžalovaný nebo žalobce nepodal opravný prostředek v zákonné lhůtě. O své činnosti podával generální prokurátor výkaz ministru spravedlnosti. Mohl být zastupován generálními advokáty.

Generálního prokurátora, generální advokáty a vrchní státní zástupce jmenoval císař. Ostatní konceptní úředníky veřejné žaloby jmenoval ministr

spravedlnosti. Generální prokurátor a vrchní státní zástupci skládali přísahu ministru spravedlnosti. Státní zástupci skládali přísahu do rukou vrchních státních zástupců. Náměstkové a podřízený personál svým bezprostředním nadřízeným.

V následné době v oblasti státního zastupitelství došlo již k dílčím změnám. Došlo k některým úpravám tiskového zákona trestního z roku 1863, a o tiskových věcech v trestním řádu z roku 1873. Byly zrušeny novinářské kauce a pokuty se musely nahlásit u státního zastupitelství do osmi dnů s tím, že jsou zaplacené. Poškozeným v tiskových trestních věcech náleželo právo na náhradu škody. Státní zastupitelství a policie měly povinnost ohlásit důvod k zabavení tiskoviny nebo její části. Nezávadná část tiskoviny, která byla zabavena, pokud byla oddělitelná, nepropadala.

Závěr

Práce je věnována procesním trestním předpisům a trestnímu soudnictví. Ve sledovaném období došlo k výrazným změnám v trestním řízení, právě na základě jednotlivých procesních předpisů, které jsou v této práci předloženy a rozebírány.

Prvním významným předpisem, prozatímním řádem z roku 1850, byly v trestním procesu zavedeny v duchu liberálních zásad – obžalovací zásada, zásada materiální pravdy, volné hodnocení důkazů, porotní soudy apod. Tento právní předpis představoval odstranění posledních negativ středověkého trestního řízení a jejich nahrazení moderními prvky, které již obviněného nestavěly do nevýhodné pozice a de facto z něj nečinily odsouzeného již před vynesením rozsudku.

Záhy však tyto principy narazily na realitu doby tzv. Bachovského absolutismu, kdy došlo k odstranění např. zásady veřejnosti, porotních soudů atd. Další trestní řád z roku 1853 se tak v mnohém vrátil před rok 1850. V podstatě ponechal z předcházející právní procesní úpravy pouze instituci státních zástupců a ústní řízení při závěrečném přelíčení.

Ve sledovaném období byly položeny základy nové soudní organizace, což je právě patrné z procesních předpisů, které jsou v této práci představeny. Soudní soustava byla tvořena třemi instancemi, kdy první instancí byl soud okresní a krajský. Druhou instancí představovaly vrchní zemské soudy a třetí instancí se stal Nejvyšší soudní a kasační dvůr ve Vídni. Vedle těchto soudů ještě z předcházejícího období působily nebo se nově vytvořily zvláštní soudy.

Po roce 1855 došlo ke změně v soudní organizaci, projevující se zejména v propojení orgánů politické správy a soudních orgánů první instance. Soudní soustava v tomto období představovala nositele okresní soudní pravomoci – smíšené okresní úřady, městské delegované okresní soudy a sborové soudy. Jako soudy první instance – krajské a sborové soudy. Jako soudy druhé instance

– vrchní soudy. Na vrcholu soudní organizace stál Nejvyšší kasační soud. Rok 1867 přinesl opět změny v oblasti soudní organizace, kdy řádné soudy tvořily okresní soudy, krajské (zemské) soudy, vrchní zemské soudy a Nejvyšší soudní a kasační dvůr ve Vídni.

V uváděném období lze vysledovat různorodou pravomoc a příslušnost jednotlivých soudních institucí, nejen v základní rovině – civilní a trestní, ale přímo oblasti trestního řízení. Tato problematika se však netýkala pouze soudů jako takových ale soudů a správních orgánů.

Jednotlivé kompetence soudů a správních úřadů se nejen spolu dotýkaly, nýbrž velmi často do sebe zasahovaly. Při výkonu trestní pravomoci byly vzájemné vztahy soudů a správních úřadů velmi různorodé. To bylo patrné při stíhání přestupků, kde se soudy a správní úřady dělily o své úřední výkony zejména tam, kde šlo o kumulaci trestních případů.

Prameny upravující rozmanité styky trestního řízení soudů a správních úřadů byly upraveny vysloveným způsobem více méně v příslušných zákonech a nařízeních, které v určitých směrech naznačovaly přípustnou smíšenou, současnou nebo alternativní kompetenci ke stíhání nezákonného jednání ať již jednoduchého či složeného.

V neposlední řadě, významnou a důležitou institucí bylo státní zastupitelství, které v této době bylo nově vytvořeno a samozřejmě ovlivňovalo průběh trestního řízení. Nová organizace a působnost státních zastupitelství byla zakotvena trestním řádem č.151/1853 ř. z. Obžaloba v trestních řízeních byla podávána z úřední povinnosti, pokud nebylo zákonem stanoveno jinak.

Na základě výnosu ministerstva spravedlnosti č. 54/1855 ř. z. došlo ke zrušení státních zastupitelství u okresních soudů sborových. V hlavních bodech zůstaly úkoly státního zastupitelství stejné jako v roce 1850, avšak odpadla jednání před okresním sborovým soudem. Řízení o zločinech a přečinech tak přešla před sborové soudy první instance (zemské či krajské), u kterých byla státní zastupitelství. V následujícím období významným právním předpisem, týkající

se státního zastupitelství byl zákon o moci soudcovské č. 144/1867 ř. z., jehož článkem 10 byla obnovena ústavnost a institut obžaloby se vrátil do všech stupňů trestního řízení.

Až trestní procesní řád z roku 1873 se vrátil k zásadám procesního řádu z roku 1850, jako byla zásada obžalovací, ústnosti a veřejnosti, volného hodnocení důkazů, a znovu byly zavedeny porotní soudy. Vydání nového trestního řádu č. 119/1873 ř. z., jehož autorem byl dr. Julius Glaser, nám představovalo vyvrcholení liberalizačních snah. Postupem doby však i tento trestní řád postupně zastarával, a tudíž začal být měněn řadou novel a vedlejších zákonů.

Tímto novým trestním řádem č. 119/1873 ř. z. platným od 1. ledna 1874, byla zejména rozšířena působnost porot z tiskových věcí i na zločiny, kde trest převyšoval pět let. Kapitola III. tohoto trestního řádu pojednávala o úřadech veřejné žaloby. Na základě ustanovení této kapitoly u každého sborového soudu první instance měl být ustanoven státní zástupce, u druhé instance vrchní státní zástupce a u Nejvyššího soudu generální prokurátor. Mezi jejich úkoly patřilo především hájit zájem státu, byli na soudech nezávislí. Byla vytvořena i hierarchie mezi státními zástupci. Státní zástupci byli podřízeni vrchním státním zástupcům, ti pak s generálním prokurátorem podléhali přímo ministru spravedlnosti.

Státní zástupci se také účastnili předběžného vyhledávání a vyšetřování trestních činů, při hlavním přelíčení pro zločiny a přečiny před soudními senáty i porotami a při všech odvolacích řízeních v trestních věcech. Přelíčení před okresními soudy o přestupcích se mohli účastnit sami nebo prostřednictvím svých orgánů z řad politických či policejních úředníků. Tyto osoby jmenoval vrchní státní zástupce po dohodě s přednostou zemské politické správy.

S výjimkou drobných změn, nedošlo až do zániku monarchie k žádným zásadním změnám v organizaci státního zastupitelství.

Resumé

This research thesis focuses on criminal procedural rules and criminal justice. During the period of interest, criminal proceedings have changed substantially, especially in the context of the individual procedural rules which were listed and analyzed in this paper.

The first important legal regulation was a provisional order in 1850 that established the initial foundation for the liberal reform of legal systems. It introduced the accusation principle, the principle of material truth, free assessment of evidence, jury courts, etc., into the criminal procedure. This law regulation removed the last negative remnants of the medieval criminal procedure and replaced it with modern elements that would not put the accused into a disadvantaged position nor assume him convicted before sentencing.

These principles, however, soon collided with the reality of Bach's absolutism which removed the principle of publicity, jury courts, etc. The next criminal code from 1853 thus effectively reverted the criminal justice procedure to the state of being before 1850. Essentially, the only things left from the previous modernized provisional order were the institute of public prosecutors and closing arguments during the last session.

New grounds for the judicial administration system were laid during the observed historical period as evidenced by the procedural rules introduced in this research thesis. The judicial system was arranged into three separate levels known as instances. The first instance consisted of district and regional courts. The second instance was represented by the superior court of the country, and the third instance was the Supreme Court and the Supreme Court of Cassation in Vienna. Besides these courts, there were also special courts – either active from before or newly established.

After 1855 the judicial structure was changed again, which is evident by the attachment of the political administration to the first level of the judicial system.

The judicial system at the time was represented by the bearers of local judicial authority – Combined district offices, Municipal Delegated District Courts, and Assembly Courts. As the courts of the first instance – Regional courts and Assembly Courts. The second instance was represented by High Courts, and at the top of the judicial organization was the Supreme Court of Cassation. The year 1867 brought yet another modification to the judicial system, and the proper courts consisted of District courts, Regional (Land) courts, High (Provincial) Courts, and the Supreme Court of Justice and Cassation in Vienna.

Diverse authority and jurisdiction of individual judicial institutions can be observed during the period of interest, not only at the basic level – civil versus criminal justice, but directly in the field of criminal proceedings. This issue, however, did not concern only courts as such, but also courts and administrative bodies.

The specific competencies of individual courts and administrative bodies were not only closely related but often directly crossed over into each other's authority. When it comes to exercising criminal justice power, the relations of varied courts and administrative offices were quite diverse. This was evident in the prosecution of misdemeanors, where courts and administrative authorities shared their official duties, especially where there was a cumulation of criminal cases.

The sources of law governing diverse contacts between courts and administrative authorities during criminal proceedings were roughly regulated by the relevant laws and mandates, which to a certain degree indicated permissible mixed, concurrent, or alternative competence for the prosecution of unlawful conduct, whether simple or complex.

Last but certainly not least, the newly formed public prosecution office was a significant and important institution that obviously had a great influence on the conduct of criminal proceedings. The new structure and authority of public prosecution offices were anchored in penal code No. 151/1853 of imperial law.

Indictments in criminal proceedings were filed *ex officio* unless otherwise specified by law.

Based on the Ministry of Justice Decree No. 54/1855 of imperial law, the state prosecution offices were abolished at District Assembly Courts. The main areas of duties of the public prosecutor's office remained the same as in 1850, but proceedings before the District Assembly Courts were dropped. Proceedings for crimes and offenses were therefore delegated to first instance courts (land or regional) that had public prosecution offices attached. In the following period, an important legal regulation concerning the public prosecutor's office was the Judicial Powers Act No. 144/1867 of imperial law, Article 10, which restored constitutionality and returned the institute of the prosecution to all levels of criminal procedure.

It wasn't until 1873 that the new legislation finally brought back the rest of the principles of the criminal proceedings introduced in 1850 including the principle of accusation, the principle of publicity, free assessment of evidence, and reintroduced jury courts. The publication of the new penal code No. 119/1873 of imperial law, authored by Julius Glaser, was the pinnacle of liberalization efforts. However, even this penal code grew obsolete over time and was altered by several amendments and supporting laws.

This new criminal code No.119/1873 of imperial law valid from January 1, 1874, in particular, extended the jurisdiction of juries from press matters to include crimes where the sentence exceeded five years. Chapter III. of this criminal code dealt with public prosecution authorities. According to the provisions of this chapter, a public prosecutor was to be appointed at each assembly court of the first instance, a senior public prosecutor at the second instance, and a general prosecutor at the Supreme Court. Their primary goal was to defend the interests of the state and thus they were independent of the courts. A hierarchical organization was also defined among prosecutors. State prosecutors were subordinate to chief state prosecutors, who, along with the general prosecutor, were directly subordinate to the Minister of Justice.

Prosecutors also participated in preliminary searches and investigations of crimes, in capital trials for felonies and misdemeanors in front of trial panels as well as juries, and in all appeals in criminal cases. Various political or police representatives were allowed to be present for the misdemeanor trials before the District Courts on behalf of the prosecutor. These officials were appointed by the chief prosecutor in agreement with the head of the regional political administration.

Except for some minor adjustments, no fundamental changes were made to the organization of the public prosecution office until the end of the monarchy.

Seznam použité literatury a pramenů

Literatura:

ADAMOVIČ, Karolina. *Dějiny českého soudnictví od počátků české státnosti do roku 1938*. Praha: LexisNexis CZ, 2005. ISBN 80-86920-07-0.

FENYK, Jaroslav. *Veřejná žaloba. Díl první. Historie, současnost a možný vývoj veřejné žaloby*. Praha: Institut Ministerstva spravedlnosti České republiky pro další vzdělávání soudců a státních zástupců, 2001.

HLEDÍKOVÁ, Zdeňka, JANÁK, Jan, DOBEŠ, Jan. *Dějiny správy v českých zemích od počátku státu po současnost*. 2. vydání. Praha: Lidové Noviny, 2007. ISBN 978-80-7106-906-5.

KALLAB, Jaroslav. *Osnova jazyková a poměr její k trestnímu řádu*. Právník. 1909, roč. 48.

KOERNER, Eduard. *Obmezení působnosti či reforma porot?* Právní rozhledy. 1904.

KUCHTA, Josef, SCHELLE, Karel. *Historie a současnost státního zastupitelství*. Brno: Masarykova univerzita Brno, 1994. ISBN 80-210-1044-4.

KUCHTA, Josef, SCHELLE Karel. *Státní zastupitelství*. Zlín: Živa, 1994. ISBN 80-901745-3-1.

MALÝ, Karel. *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*. Praha: Linde, 2003. ISBN 80-7201-433-1.

MALÝ, Karel. *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*. 4. Vydání. Praha: Leges, 2010. ISBN 978-80-87212-39-4.

PRINC, Michal. *Soudnictví v českých zemích v letech 1848-1938: (soudy, soudní osoby, dobové problémy)*. Praha: Wolters Kluwer, 2015. ISBN 978-80-7478-797-3.

SCHELLE, Karel. *Vývoj trestního řízení*. Ostrava: Key publishing, 2012. ISBN 978-80-7418-139-9.

SCHELLE, Karel. *Veřejná žaloba v historických souvislostech*. Státní zastupitelství, č. 11-12/2008.

SCHELLEOVÁ, Ilona, SCHELLE, Karel. *Soudnictví: (historie, současnost a perspektivy)*. Praha: Eurolex Bohemia s.r.o., 2004. ISBN 80-86432-65-3.

SCHELLE, Karel, SCHELLEOVÁ, Ilona, VOJÁČEK, Ladislav. *Proměny státu a práva v druhé polovině 19. století*. Praha: EUROLEX BOHEMIA, 2006. ISBN 80-86861-91-0.

SCHELLE, Karel, TAUCHEN, Jaromír. *Trestní kodexy. 2. díl – Procesněprávní předpisy*. Ostrava: Key Publishing, 2011. ISBN 978-80-7418-132-0.

SKŘEJPKOVÁ, Petra. *Antologie československé právní vědy v letech 1918-1939*. Praha: Linde, 2009. ISBN 978-80-7201-750-8.

STORCH, František. *Řízení trestní rakouské*. Díl I. Praha: J. Otto, 1887.

TAUCHEN, Jaromír, SALÁK, Pavel. *Tschechische und tschechoslowakische Rechtsgeschichte (Eine Einführung)*. Brno: Masarykova univerzita, 2009. ISBN 978-80-210-4848-5.

TUREK, Adolf. *Státní zastupitelství v českých zemích v letech 1850-1949*. Sborník archivních prací. 1959, r. IX., č. 2.

VLČEK, Eduard. *Dějiny trestního práva v českých zemích a v Československu*. Brno: Masarykova univerzita, 2007. ISBN 978-80-210-4056-4.

VOJÁČEK, Ladislav, SCHELLE, Karel. *Repetitorium českých právních dějin do roku 1945*. Ostrava: Key Publishing, 2008. ISBN 978-80-87071-69-4.

VOJÁČEK, Ladislav, SCHELLE Karel, KNOLL Vilém. *České právní dějiny*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2010. ISBN 978-80-7380-257-8.

VOLKAR, Ondřej. *O konkurující trestní příslušnosti úřadů soudních a správních*. Praha: Vlastním nákladem, 1899.

ŽOLGER, Ivan. *Österreichisches Verordnungsrecht*. Innsbruck 1898.

Prameny:

Císařský patent č. 25/1850 ř. z.

Zákon č. 117/1852 ř. z.

Zákon č. 18/1862 ř. z.

Zákon č. 119 /1873 ř. z.

Zákon č. 3/1878 ř. z.

Zákon č. 120/1873 ř. z.

Zákon č. 98/1886 ř. z.

Zákon č. 121/1873 ř. z.